

Nota van Antwoord

Zienswijzen op het voornemen Structuurvisie Windenergie op Land en
het opstellen van een Milieueffectrapport
Raadpleging reikwijdte en detailniveau van het Milieueffectrapport

Inhoud

Inleiding en leeswijzer	4
1 Hoofdlijn reacties en doorwerking	6
2 Detailoverzicht van binnengekomen zienswijzen, raadplegingsreacties en adviezen	11
Deel A Zienswijzen op het voornemen	
A. Plan-MER algemeen en ontbrekende milieueffecten	12
B. Nut en noodzaak windenergie op land	15
C. Concentratie en grootschaligheid	16
D. Gebieds- en locatiekeuze	18
E. Economische effecten en schade	22
F. Verdeling kosten en baten	24
G. Natuur	25
H. Landschap en leefomgeving	27
I. Gezondheid	30
J. Geluid	31
K. Slagschaduw	34
L. Externe veiligheid	35
M. Sanering	37
N. Technologische ontwikkeling	38
O. Draagvlak en participatie	39
P. Relatie Rijk - andere overheden	42
Q. Subsidieverlening	44
R. Rijkscoördinatieregeling	45
S. Overig	47
Deel B Reacties raadpleging reikwijdte en detailniveau	
Advies Commissie voor de m.e.r.	50
Bestuursorganen uit raadpleging over reikwijdte en detailniveau van het plan-MER	52
Maatschappelijke partijen via het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu	70
3 Index zienswijzen	75
4 Overzicht zienswijzen per thema	81
5 Afkortingenlijst	83

Inleiding en leeswijzer

Structuurvisie Windenergie op Land

In de Structuurvisie Windenergie op Land (SVWOL) presenteert het kabinet een ruimtelijk plan voor de doorgroei van windenergie op het grondgebied van Nederland, om precies te zijn: het land en grote wateren, met uitzondering van de Noordzee en Caribisch Nederland. De Structuurvisie Windenergie op Land is aangekondigd in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte die in maart 2012 is vastgesteld.

Doel is om begin 2020 een opwekkingsvermogen van minstens 6000 megawatt (MW) aan windturbines operationeel te hebben. In de Structuurvisie Windenergie op Land worden gebieden aangewezen die binnen randvoorwaarden geschikt zijn voor de ontwikkeling van grootschalige windturbineparken van 100 MW of meer. Het Rijk zal initiatieven voor windturbineparken met een omvang van ten minste 100 MW beoordelen of ze passen in deze gebieden en of ze rekening houden met geformuleerde gebiedsspecifieke aandachtspunten en uitvoeringsafspraken. Naast grootschalige windparken blijven ook windparken van minder dan 100 MW mogelijk en nodig om de doelstelling van het kabinet voor windenergie te realiseren; provincies en gemeenten zijn en blijven verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van deze initiatieven.

De Structuurvisie wijst alleen de gebieden aan, geen specifieke locaties. Binnen die gebieden is ruimte voor maatwerk. Wie een windpark wil bouwen, moet na

publicatie van de Structuurvisie nog steeds een RCR melding indienen (dit is voor de lopende RCR projecten binnen de zoekgebieden reeds gebeurd), vergunningen aanvragen, waarvoor een aparte besluitvormingsprocedure geldt, inclusief een (plan- en) project-MER. Pas daarna wordt een definitief besluit door het bevoegd gezag genomen over de inpassing inclusief de omvang en het ontwerp van het betreffende windmolenpark.

Plan-MER

Voor de Structuurvisie Windenergie op Land is door het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en het Ministerie van Economische Zaken een Milieueffectrapport (plan-MER) opgesteld. Het plan-MER onderzoekt kansrijke gebieden voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie. In welke mate een zeker gebied geschikt is voor grootschalige windenergie, wordt in het plan-MER bepaald door de effecten op landschap, natuur, cultuurhistorie, veiligheid, hinder, ruimtegebruik en doelbereik in beeld te brengen. De effectbeoordeling vindt plaats op het regionale niveau: de effecten van grootschalige windenergie in de gebieden of een combinatie van gebieden worden in beeld gebracht. Hierbij wordt ook naar de kans op cumulatie van effecten gekeken, bijvoorbeeld als windparken dicht bij elkaar liggen. Aansluitend op het plan-MER vindt een passende beoordeling plaats van de gevolgen voor Natura2000-gebieden. Verder maakt het Centraal Planbureau een kosten-batenanalyse.

Publieksparticipatie

De overheid streeft naar heldere, beter begrepen en maatschappelijk gedragen besluiten bij plannen en projecten. Om dit te bereiken wordt publieksparticipatie ingezet. Tussen 2009 en 2012 zijn in de voorbereiding op het opstellen van de Structuurvisie Windenergie op Land maatschappelijke partijen, bedrijven en burgers op diverse manieren betrokken. Dit is gebeurd onder andere via burgerpanels, werkateliers met gemeenten en provincies en bijeenkomsten met maatschappelijke organisaties, georganiseerd door het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu. Daarnaast wordt het publiek middels twee zienswijzenprocedures in de gelegenheid gesteld te reageren op de Structuurvisie Windenergie op Land: dit betreft de zienswijzenprocedure op het voornemen waar deze Nota van Antwoord betrekking op heeft; in het voorjaar volgt de tweede zienswijzenprocedure over de ontwerp-Structuurvisie en het plan-MER.

Zienswijzenprocedure op het voornemen en raadpleging reikwijdte en detail plan-MER

Tussen 14 september en 12 oktober 2012 heeft het voornemen om de Structuurvisie Windenergie op Land op te stellen via het Centrum voor Publieksparticipatie (CPP) ter inzage gelegen voor het brede publiek. Hierbij is het publiek uitgenodigd om in het bijzonder te reageren op de volgende vragen:

- Zijn er milieuthema's die volgens u ontbreken in het onderzoek naar de milieueffecten?
- Kunt u aangeven welke aspecten voor u belangrijk zijn bij de ontwikkeling van grootschalige windenergie?

Daarnaast zijn (conform de m.e.r. wet-en regelgeving) de relevante bestuursorganen en wettelijke adviseurs geraadpleegd over de reikwijdte en het detailniveau van het plan-MER. Ook is de Commissie voor de m.e.r. gevraagd een (vrijwillig) advies te geven over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het plan-MER.

Maatschappelijke organisaties en marktpartijen zijn via het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu gevraagd te reageren.

In dit document wordt antwoord gegeven op de ingebrachte punten uit de raadpleging, adviezen en zienswijzen. De antwoorden zijn afkomstig van het bevoegd gezag, het Ministerie van Infrastructuur en Milieu en het Ministerie van Economische Zaken.

Reactie op zienswijzen en raadpleging

In totaal zijn 218 zienswijzen via de zienswijzenprocedure op het voornemen binnengekomen. De zienswijzen zijn ingediend door: 147 particulieren; 17 overheden; 13 bewoners- en belangenorganisaties die kritisch zijn of zich verzetten tegen windparken in hun leefomgeving, 11 bedrijven en belangenbehartigers uit de windenergiesector, 9 coöperatieve initiatiefnemers voor windturbines en

windparken, 5 natuur- en milieuorganisaties, 5 belangenbehartigers voor recreatie en toerisme en 2 organisaties uit België. Van de 244 aangeschreven bestuursorganen (in Nederland, Duitsland en Vlaanderen) hebben er 47 gereageerd op de raadpleging over de Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het opstellen van het plan-MER. Via het Overleg Orgaan Infrastructuur en Milieu hebben 6 maatschappelijke partijen gereageerd.

Opbouw en leeswijzer Nota van Antwoord

De Nota van Antwoord is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 1 worden op hoofdlijn de binnengekomen zienswijzen en reacties uit de raadpleging beschreven; ook wordt de doorwerking in het plan-MER en de Structuurvisie op hoofdlijn beschreven.

In hoofdstuk 2 zijn tabellen opgenomen met de individuele zienswijzen en reacties, waarbij de hoofdpunten uit de zienswijzen zijn samengevat in deelzienswijzen(/-vragen). Vergelijkbare of identieke zienswijzen zijn hierbij samen genomen. Hoofdstuk 2 bestaat uit 2 delen. In Deel A zijn de binnengekomen zienswijzen over het voornemen om een Structuurvisie (inclusief plan-MER) op te stellen weergegeven, gerangschikt op onderwerp (thema). In de linkerkolom staat het registratienummer (reg.nr) dat verwijst naar de indiener (zie ook hoofdstuk 3), vervolgens samengevat de reactie of vraag en in de rechterkolom het antwoord/standpunt van het bevoegd gezag. In Deel B zijn de reacties uit de raadpleging over en adviezen op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau weergegeven. In de kolom 'doorwerking' is aangegeven of: 1) een zienswijze doorwerkt in het plan-MER of de Structuurvisie (aangeduid met 'in het plan-MER/SVWOL'); 2) hier reeds aandacht aan wordt besteed in het plan-MER of de Structuurvisie (aangeduid met 'reeds in het plan-MER/SVWOL'); 3) het buiten de reikwijdte van de Structuurvisie of het plan-MER valt (aangeduid met 'buiten reikwijdte SVWOL'); 4) of alleen een vraag betreft (aangeduid met '-').

In hoofdstuk 3 wordt een overzicht van indieners gegeven. Daarbij zijn in het kader van de Wet bescherming persoonsgegevens alle natuurlijke personen (particulieren) zonder vermelding van persoonsgegevens opgenomen o.v.v. 'particulier'. Hoofdstuk 4 geeft een overzicht van de zienswijzen (registratienummers) die per onderwerp categorie zijn ingediend.

1 Hoofdlijn reacties en doorwerking

Dit hoofdstuk betreft een samenvatting van de binnengekomen zienswijzen over het voornemen om een Structuurvisie Windenergie op Land op te stellen en de raadplegingsreacties over en adviezen op de Notitie Reikwijdte en Detailniveau van het plan-MER. Tevens is op hoofdlijnen aangegeven hoe deze doorwerken.

1.1. Strekking zienswijzen en reacties/adviezen

Strekking zienswijzen

In het merendeel van de zienswijzen ingediend door particulieren en bewonersverenigingen wordt kritisch dan wel negatief gereageerd op de mogelijke plaatsing van grootschalige windparken in hun leefomgeving. Een groot aantal van deze reacties is afkomstig uit de omgeving van de Veenkoloniën in Drenthe, waar op dit moment een procedure volgens de Rijkscoördinatieregeling (RCR) voor een windpark loopt. Daarnaast komen ook diverse reacties uit de Kop van Noord-Holland. Er bestaat grote zorg en er zijn vragen over door windmolens veroorzaakte hinder, met name op het gebied van geluid en slagschaduw, de (mogelijke) negatieve invloed van windturbines op (de beleving van) het open landschap en de natuur, het woongenot, visuele rust en vermeende gevolgen voor geestelijke en lichamelijke gezondheid. Daarnaast bestaat onder veel particulieren de angst dat de komst van windmolens zal leiden tot een waardevermindering van

hun woning en negatieve effecten zal hebben op andere economische sectoren in het gebied (toerisme en recreatie) en de werkgelegenheid. In gebieden waar nu al sprake is van krimp bestaat het vermoeden dat dit door de windturbineparken wordt versterkt. Tot slot wordt door een groot aantal indieners gewezen op het belang van een goede participatie en communicatie bij de ontwikkeling van windparken met het oog op draagvlak.

Van de zijde van de overheden lopen de meningen uiteen; een aantal provincies en gemeenten staan kritisch tegenover (verdere) ontwikkeling van windenergie in bepaalde onderzoeksgebieden, andere wijzen juist op verdergaande mogelijkheden of ruimte voor de reeds lopende regionale processen. Natuur- en milieuorganisaties en terreinbeherende instanties spreken zich in principe uit voor de ontwikkeling van windenergie op land, met een aantal opmerkingen, suggesties en vragen met name ten aanzien van de beoordeling van natuur- en landschapseffecten.

Meer specifiek

Op de gerichte vraag of in het onderzoek naar de milieueffecten nog milieuthema's ontbraken, zijn met name de thema's die reeds worden meegenomen, bevestigd. Nieuwe thema's die daarbuiten zijn genoemd betreffen veelal een verbijzondering van een thema wat al wordt meegenomen, bijvoorbeeld laagfrequent geluid, achter-

grondgeluid, effect van knipperlichten op molens, invloed op weidevogels. Er zijn slechts enkele geheel nieuwe thema's genoemd waaronder invloed op (micro)klimaat en effect op trillingen in de ondergrond. Naast milieuthema's is in veel zienswijzen gevraagd om in het MER ook de sociaaleconomische effecten mee te nemen.

Er zijn veel reacties binnengekomen over de gebieden en daarbinnen gelegen locaties die in het plan-MER worden onderzocht. Vooral marktpartijen maar ook een aantal gemeenten suggereren om veel meer gebieden te onderzoeken in het plan-MER, aangezien er meer gebieden zijn in Nederland waar grootschalige windenergie mogelijk is. Als regio's waar meer mogelijkheden liggen worden vooral Groningen, Friesland en Noord-Holland genoemd. Voor een aantal van die gebieden zijn initiatiefnemers ook al zover dat een RCR-melding is ingediend bij het ministerie van EZ. Zij pleiten voor een bredere afweging. Daartegenover staat een groot aantal mensen, met name burgers, die bezorgd zijn over de effecten van windenergie op hun leefomgeving en daarom bezwaar maken tegen de ontwikkeling van windenergie in een specifiek gebied of locatie. Een groot deel van deze bezwaren betreft de Veenkoloniën en het IJsselmeergebied. In veel zienswijzen wordt aangevoerd dat een bepaald gebied zich slecht verhoudt met de primaire functie (woon- en recreatieve functie), dat het landschap te kwetsbaar of uniek is, of geen goede inpassing mogelijk is. Om deze redenen pleiten veel mensen voor het plaatsen van grootschalige windparken op zee, voor andere vormen van duurzame energieopwekking of voor kleinere windparken. Dit laatste raakt aan de nut en noodzaak discussie; mensen vragen zich af of alle maatschappelijke kosten wel worden meegerekend, zoals de productie van de windturbines, de sloop en het omsmelten van windturbines aan het einde van de levensduur, subsidie en de compensatie van de schade voor omwonenden.

Veel mensen hebben aangegeven dat zij, gezien de vermeende of verwachte materiële en immateriële schade (door waardevermindering huizen, geluidsoverlast, psychische klachten) een financiële vergoeding op zijn plaats vinden. Ook wordt gewezen op de economische effecten voor andere economische sectoren zoals toerisme en werkgelegenheid met de vraag deze te onderzoeken en mee te nemen in de afweging.

In het verlengde van bovenstaande wordt naast eventuele financiële compensatie voor omwonenden gewezen op het belang van zowel planparticipatie als financiële participatie bij de ontwikkeling van windenergie. Over het algemeen wordt de participatie door veel van de indieners die te maken hebben met plannen voor concrete windturbineparken op land, zoals in de Veenkoloniën, als matig of onvoldoende ervaren. Indieners zien vooral bezwaren in

de in hun ogen scheve verdeling van kosten en baten. De financiële baten van windenergie komen ten goede aan energiebedrijven, agrariërs en andere initiatiefnemers, terwijl inwoners van gebieden waar windparken worden gerealiseerd de lasten moeten dragen (geluidsoverlast, beleving landschap, waardedaling huizen). Veel indieners vinden dat de bewoners van windlocaties direct of indirect moeten profiteren, ook omdat daardoor het draagvlak groter wordt. Een aantal indieners meent dat de Structuurvisie financiële participatie verplicht zou moeten stellen. Anderzijds zijn verschillende indieners van mening dat financiële participatie van omwonenden - in ieder geval in de huidige vorm waar zij mee te maken hebben (gehad) - onvoldoende is, een vorm van omkoping is en tweespalt binnen de gemeenschap in de hand werkt.

Wat milieuaspecten betreft zijn verreweg de meeste opmerkingen binnengekomen over geluidsoverlast, de aantasting van het landschap en het effect daarvan op de gezondheid. Naast het verzoek hier in algemene zin aandacht aan te besteden werd gevraagd om aandacht te besteden aan bepaalde aspecten, zoals bijvoorbeeld achtergrondgeluid en laagfrequent geluid en het effect hiervan op gezondheid, de normering, berekening of handhaving van geluid, of het treffen van bepaalde maatregelen zoals een zonering van 2 of 3 kilometer van woonbebouwing en tussen verschillende windparken.

Strekking reacties raadpleging en advies Commissie m.e.r. op NRD

De reacties uit de raadpleging betreffen: vraag om verduidelijking van een aantal begrippen en werkwijze in het plan-MER (zoals bijv. de gevoeligheidsanalyse); verzoeken gericht op aanpassen, nuanceren of uitbreiden van onderdelen van het plan-MER (bijvoorbeeld de alternatieven in het plan-MER en het beoordelingskader); verzoeken over specifieke gebieden (niet of juist wel opnemen van gebieden, aanpassen begrenzing); verzoeken of vragen gericht op het kader van de Structuurvisie (o.a. relatie SVWOL en regionale processen).

De Commissie voor de m.e.r. heeft een advies uitgebracht over de reikwijdte en het detailniveau van het plan-MER van de Structuurvisie Windenergie op Land. De Commissie voor de m.e.r. beschouwt een aantal punten als essentiële informatie in het plan-MER. Dat wil zeggen dat voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming het plan-MER in ieder geval de volgende informatie moet bevatten: een geloofwaardige onderbouwing van de wijze waarop het doel (6.000 MW in 2020) wordt behaald met een doorkijk naar de periode na 2020, inzicht in de milieugevolgen van de trechtering van 'SVIR-gebieden' naar de onderzoeksgebieden die in het plan-MER worden onderzocht, een vergelijking van de alternatieven en hun milieueffecten, een overzicht van de milieuvoordelen

en/of milieuverschillen door onderdelen van alternatieven uit te ruilen, een beschrijving van het voorkeursalternatief en hoe de effectbeoordeling van de alternatieven hierbij is betrokken, een antwoord in de Passende Beoordeling op de vraag of aantasting van natuurlijke kenmerken van natura2000 gebieden op voorhand is uit te sluiten in het voorkeursalternatief en indien dit niet het geval een verkenning van de ADC stappen. Tevens vind de Commissie het belangrijk dat de samenvatting van het plan-MER zelfstandig leesbaar moet zijn en helder kaart- en ander beeld materiaal moet bevatten en een goede afspiegeling van de inhoud van het plan-MER dient te zijn.

1.2 Doorwerking zienswijzen, reacties en advies

Een groot deel van de zienswijzen betreft een zorg, mening, of de vraag om aandacht te besteden aan (bepaalde) negatieve effecten van de komst van windmolenparken in het algemeen of voor een bepaald gebied, waar in het plan-MER of in de Structuurvisie al aandacht aan wordt besteed. Dit wordt in de Nota van Antwoord toegelicht. Omdat aan de naar voren gebrachte punten reeds tegemoet wordt gekomen in het plan-MER of de ontwerp-Structuurvisie worden deze zienswijzen niet verder meegenomen (m.a.w. geen doorwerking). Wel maken zij duidelijk welke zorgen en vragen onder burgers leven. Het rijk realiseert zich dat de zorgen over windenergie niet allemaal kunnen worden weggenomen. Windenergie heeft onmiskenbaar effecten op het landschap, het bestaande ruimtegebruik en de leefomgeving van burgers. Door middel van het in beeld brengen van de potentiële effecten (kans op effecten) van windenergie en het potentiële doelbereik is het Rijk in staat een goed afgewogen oordeel te vellen in hoeverre de onderzochte gebieden zich in beginsel lenen voor grootschalige windenergie en aan te geven welke aandachtspunten per gebied in ogenschouw moeten worden genomen bij de ontwikkeling van concrete initiatieven voor grootschalige windenergie (100 MW of meer).

Naast bovenstaande zienswijzen valt ook een groot deel van de in de zienswijzen naar voren gebrachte vragen, verzoeken en aandachtspunten buiten de reikwijdte en detailniveau van de Structuurvisie en het plan-MER. Het gaat dan onder meer over opmerkingen ten aanzien van:

- de nut en noodzaak van windenergie op land;
- normering en handhaving van wet- en regelgeving zoals bijvoorbeeld geluid;
- het subsidiestelsel voor windenergie;
- compensatie voor eventuele hinder of schade;
- aandachtspunten die pas op projectniveau aan de orde kunnen zijn zoals een kwantitatieve effectbeoordeling van bepaalde milieuaspecten of het meenemen van milieuaspecten zoals effect op de bodem;
- lopende initiatieven voor windparken.

Deze zienswijzen worden om deze reden niet verder meegenomen in het plan-MER of de Structuurvisie. Wel is voor zover mogelijk of relevant uitleg gegeven over het achterliggende beleid of aangegeven waar de betreffende discussie wel wordt gevoerd.

Een aantal zienswijzen heeft ertoe geleid dat in het plan-MER of de ontwerp-Structuurvisie een aantal omissies, criteria, of onderbouwingen zijn aangevuld of wijzigingen zijn aangebracht.

Zienswijzen die hebben geleid tot een aanpassing van de reikwijdte en detailniveau van het plan-MER hebben (met name) betrekking op: inzicht geven in de milieueffecten als gevolg van de keuze om de provinciale reserveringen en gebieden als uitgangspunt voor de onderzoeksgebieden in het plan-MER te nemen; zienswijzen ten aanzien van natuureffecten, bijvoorbeeld het meenemen van effecten op weidevogels en vleermuizen en toevoegen van stiltegebieden aan het beoordelingskader; apart aangeven van de kans op effecten op gezondheid aan de hand van de aspecten geluid, slagschaduw en beleving van het landschap.

Zienswijzen waarin is verzocht om een bepaald gebied niet in het plan-MER op te nemen dan wel juist aanvullende gebieden op te nemen, zijn niet (op voorhand) gehonoreerd. Het kabinet is met de provincies overeengekomen dat de provinciale reserveringen het uitgangspunt vormen van het plan-MER en de Structuurvisie. Daarnaast zijn op verzoek van de Tweede Kamer prestatieafspraken met provincies gemaakt over de realisatie van de kabinetsdoelstelling voor windenergie op land. Op basis van het plan-MER en de prestatieafspraken met provincies is het voorkeursalternatief opgesteld waarin slechts een deel van de onderzoeksgebieden uit het plan-MER zijn opgenomen. Zienswijzen die (deels) doorwerking hebben in de (ontwerp)-Structuurvisie zijn: aandacht voor plan participatie bij de ontwikkeling van windenergie, aandacht voor financiële participatie (doch zonder een verplichtend karakter), aandacht voor samenwerking en rol- en taakverdeling tussen overheden bij de ontwikkeling van windenergie, expliciete aandacht voor het belang van kleinschalige windinitiatieven. Daarnaast wordt parallel aan de Structuurvisie door het CPB een kosten-batenanalyse uitgevoerd naar de ontwikkeling van grootschalige windenergie op land waarin de economische effecten zoals invloed op toerisme, recreatie en werkgelegenheid voor Nederland en voor de betreffende gebieden in kaart worden gebracht. Dit rapport wordt bij het definitieve besluit over de Structuurvisie betrokken.

Voor wat betreft de raadpleging van bestuursorganen, wettelijke adviseurs en maatschappelijke partijen over reikwijdte en detailniveau van het plan-MER, geldt een

vergelijkbaar verhaal. Een groot deel van de zienswijzen betreft een verzoek om verheldering van bepaalde onderdelen in het plan-MER of het onderstrepen van het belang van bepaalde aspecten in de effectbeoordeling. Daarnaast valt ook hier een aantal reacties buiten de reikwijdte van deze Structuurvisie, vanwege het feit dat de naar voren gebrachte punten geen betrekking hebben op de reikwijdte en detailniveau van het plan-MER, pas op projectniveau aan de orde zijn, of gericht zijn op aanpalende wet- en regelgeving. Ook hier zijn zienswijzen, waarin is verzocht om een bepaald gebied wel of juist niet op te nemen in het plan-MER, niet op voorhand gehonoreerd. Met als uitzondering het aanbrengen van de juiste begrenzing van de provinciale gebieden die door het Rijk als uitgangspunt voor het plan-MER en de Structuurvisie zijn genomen op basis van de bestuurlijke afspraken hierover. Dit geldt ook voor het verzoek om de reikwijdte van de Structuurvisie uit te breiden naar de ontwikkeling van windparken van minder dan 100 MW. Een aantal opmerkingen heeft geleid tot het aanpassen van het beoordelingskader en de wijze van beoordeling van effecten en doelbereik op bepaalde punten. In aanvulling op de hierboven genoemde punten die naar aanleiding van de zienswijzen zijn toegevoegd betreft dit het loslaten van een gridbenadering voor het berekenen van het doelbereik, het geheel beschouwen van haventerreinen en het meenemen van informatie daar waar deze aansluit bij de

onderzoeksvraag en het schaalniveau van het plan-MER en de Structuurvisie.

Wat betreft de doorwerking van het (vrijwillig) advies van de Commissie voor de m.e.r.: het kabinet beschouwt het advies van de Commissie voor de m.e.r. als een waardevol advies dat de kwaliteit van het plan-MER ten goede is gekomen. In het plan-MER zijn veel van de adviezen van de Commissie ter harte genomen. Zo wordt onder meer inzicht gegeven in de milieuconsequenties van de trechtering van SVIR gebieden naar de onderzoeksgebieden in het plan-MER. Ook wordt er in het plan-MER een Passende Beoordeling uitgevoerd en ook wordt via een aantal stappen een pré ADC-toets gedaan om inzicht te krijgen in de mogelijkheden indien aantasting van natuurlijke kenmerken van Natura 2000 niet op voorhand zijn uit te sluiten. Het advies van de Commissie om onderdelen van de alternatieven uit te ruilen om tot een voorkeursalternatief te komen kon maar ten dele ingevuld worden vanwege de bestuurlijke afspraken met de provincies. Desalniettemin heeft de effectbeoordeling van de alternatieven in combinatie met de gevoeligheidsanalyse er wel toe geleid dat voor de gebieden in de Structuurvisie gerichte aandachtspunten geformuleerd konden worden waar bij de ontwikkeling van groot-schalige initiatieven in die gebieden, rekening mee dient te worden gehouden.

2 Detailoverzicht van binnengekomen zienswijzen, raadplegingsreacties en advies

Deel A Zienswijzen op het voornemen

A. Plan-MER algemeen en ontbrekende milieueffecten

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
Vragen met betrekking tot m.e.r. systematiek (algemeen), aanpak en beoordelingsmethodiek				
146, 167, 172, 173, 174	Onderzoek breder	Indieners wijzen op de planm.e.r.-richtlijn (2001/42/EG) en menen dat het alternatievenonderzoek zich moet richten op de mogelijkheden voor windenergie in geheel Nederland. De te onderzoeken gebieden zijn te zeer ingeperkt. Indieners adviseren het Rijk in te zetten op een hogere doelstelling van 8.000-10.000 MW. Daardoor kan de plan-MER de juridische toets (mogelijk) niet doorstaan. Daarnaast is volgens de indieners de kans reëel dat het doel van 6.000 MW in 2020 niet gerealiseerd wordt, omdat zowel in het plan-MER als in de fase van een concreet project gebieden respectievelijk (delen) van locaties zullen afvallen.	Uitgangspunt voor de Structuurvisie Windenergie op Land is de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR). Het Rijk heeft in de SVIR gebieden op land aangegeven die hiervoor kansrijk zijn op basis van de combinatie van landschappelijke en natuurlijke kenmerken, alsmede de gemiddelde windsnelheid. In de SVIR is verder bepaald dat binnen deze gebieden het kabinet in samenwerking met de provincies locaties voor grootschalige windenergie gaat aanwijzen en dat deze gebieden nader worden uitgewerkt in de Structuurvisie Windenergie op land. Het kabinet heeft samen met de provincies binnen de gebieden van de SVIR gebieden voor grootschalige windenergie geselecteerd. Daarbij zijn de provinciale gebieden en reserveringen betrokken (IPO-bod 28 januari 2011). Met deze stap is een trechtering gemaakt van de SVIR gebieden naar de gebieden die voor de Structuurvisie Windenergie op Land zijn geselecteerd. Op advies van de Commissie voor de m.e.r. zullen in het plan-MER de milieugevolgen van deze trechtering worden beschreven.	geen
95	Begrenzing gebieden	Het is indiener niet duidelijk hoe de grenzen lopen op de kaart in de Notitie Reikwijdte en Detailniveau.	De begrenzing van de gebieden is niet op kavelniveau gemaakt, maar gedetailleerd genoeg om een afweging te kunnen maken of initiatieven voor windenergie daarbinnen vallen.	geen
84, 115	Passende beoordeling en ADC	Daar waar molens in de buurt van Natura2000-gebieden gepositioneerd worden, bestaat de noodzaak van een passende beoordeling. Uit de beoordeling zal moeten blijken dat significante effecten op de natuur zijn uitgesloten. Die toets moet in het kader van de SVWOL gedaan worden en mag niet worden door geschoven naar de uitvoering. Ook mitigerende maatregelen zullen in het plan zelf voorgeschreven moeten worden. Blijkt uit het plan dat significante effecten niet zijn uitgesloten dan zal in het plan zelf de ADC moeten worden doorlopen. De ADC mag ook niet doorgeschoven worden naar de uitvoering. Voldoet het plan daar niet aan, dan mag het niet worden vastgesteld wegens strijd met de Nbwet en de VHR.	Er wordt een passende beoordeling gedaan in het plan-MER. Ook is een ADC-verkenning gedaan. Dit laatste is mede naar aanleiding van het advies van de Commissie voor de m.e.r.. Dit ontslaat echter een initiatiefnemer niet van de plicht om op projectniveau te beoordelen of significant negatieve effecten kunnen worden uitgesloten of dat een ADC-toets noodzakelijk is.	in het plan-MER
115	Vrijwaringsgebieden	Verzoek om in de SVWOL ook vrijwaringsgebieden aan te wijzen. Die vrijwaringsgebieden zijn wat de indiener betreft in elk geval de Natura2000-gebieden op land én water, grote delen van de Ecologische Hoofdstructuur en bij voorkeur ook de voormalige Nationale Landschappen.	Het kabinet wijst in de Structuurvisie Windenergie op Land alleen gebieden aan die in beginsel geschikt zijn voor grootschalige windenergie. Het kabinet wijst geen vrijwaringsgebieden aan voor grootschalige windenergie. Wel vallen er geen Natura 2000-gebieden op land en voormalige nationale landschappen binnen de grenzen van de onderzoeksgebieden in het plan-MER. In het plan-MER zijn onder het thema natuur de effecten op EHS-gebieden onderzocht. Op basis van onder meer de informatie uit het plan-MER wordt besloten welke aandachtspunten voor de gebieden (incl. EHS-gebieden) worden opgenomen in de Structuurvisie Windenergie op Land.	geen
80	Genuanceerde benadering natuur	Indiener pleit voor een genuanceerde benadering voor natuur: liever gebieden uitsluiten die van belang zijn voor vogels en vleermuizen dan het uitsluiten van EHS en natuur 2000.	In het plan-MER onderzoek is naar de effecten op vogels en (bepaalde soorten) vleermuizen gekeken.	in het plan-MER
141, 200	Rastermethodiek	Zowel alternatief 1, 2 als 3 dient gebaseerd te zijn op reële opstellingsmogelijkheden. Hanteren van het voorgestelde raster staat naar de mening van de indienera te ver af van de reële opstellingsmogelijkheden. Er wordt gevraagd een realistische beoordeling van het doelbereik te hanteren.	Op dit punt is de methodiek van het plan-MER aangepast. Dit wordt toegelicht in het plan-MER. Op deze manier wordt in het plan-MER een zo realistisch mogelijk inschatting gegeven van het aantal MW's dat in een gebied in potentie kan worden gerealiseerd.	in het plan-MER
115	Beoordelingskader natuur	Ook aanwijzingsbesluiten en herstelopgaven van Natura2000-gebieden moeten worden meegenomen in het beoordelingskader.	Aanwijzingsbesluiten en herstelopgaven van Natura 2000-gebieden vormen onderdeel van het beoordelingskader; bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de landelijke staat van instandhouding van mogelijk beïnvloede vogelsoorten en de behoud- of verbeterdoelstelling.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
218	Toepassen Vlaamse normen	Verzoek om ter hoogte van het grensgebied te toetsen aan Vlaamse normering rond geluid, slagschaduwveiligheid via de Vlaamse milieuwetgeving VLAREM.	In beginsel geldt voor plannen en projecten op Nederlands grondgebied, de Nederlandse wetgeving. Indien het grensgebied definitief wordt opgenomen, geldt dat bij een concreet project pas kan worden aangegeven waar windturbines worden gepland en zal uiteraard in overleg worden getreden met Vlaanderen.	geen
118	Onderzoek uitstrekken naar buurlanden	Voornemen om de onderzoeken uit te strekken naar de buurlanden wordt gemist. Er wordt aanbevolen de Nabu en de Bund als verplichte Duitse adviesorganen uit de grensstreek te betrekken in de onderzoeks en beoordelingsfase.	In het plan-MER worden grensoverschrijdende effecten in kaart gebracht; daarnaast zijn de relevante bestuursorganen in de buurlanden geïnformeerd over het voornemen tot het opstellen van de Structuurvisie Windenergie op Land en in de gelegenheid gesteld te reageren op de Notitie reikwijdte en detailniveau van het plan-MER.	geen
Vragen/opmerkingen ten aanzien van de alternatieven				
95	Referentie-alternatief	In het referentiealternatief worden volgens de indiener ten onrechte ontwikkelingen meegenomen, waarover nog geen besluit is genomen.	Deze ontwikkelingen waar indiener op wijst worden niet meegenomen in het referentiealternatief, maar in de gevoeligheidsanalyse.	geen
215	Alternatief maximaal	Indiener meent dat het alternatief maximaal vermogen niet realistisch is en daarom niet moet worden onderzocht.	Het plan-MER onderzoekt dit alternatief om meer kennis te vergaren van de onderzoeksgebieden. Op basis van de effectbeschrijving van alle gebieden en alle andere alternatieven (natuur en landschap) wordt een voorkeursalternatief opgesteld.	geen
115	Alternatief maximaal	Verzoek om Natura2000-gebieden in het alternatief 'maximaal' als harde belemmering op te nemen.	In het alternatief 'Natuur' zijn de Natura2000-gebieden en een zone daaromheen uitgesloten. In de andere alternatieven is dat niet op voorhand gedaan, maar zijn de effecten met het beoordelingskader onder het thema natuur criterium Natura2000-gebieden beoordeeld.	geen
115	Alternatief landschap	Bij de nieuwe randvoorwaarden voor landschap worden enkele voorbeelden van ontwerpprincipes genoemd. Door de formulering 'enkele voorbeelden' wordt de suggestie gewekt dat deze reeks niet volledig is. Voor de Notitie Reikwijdte en Detailniveau moet die volledigheid er wel zijn.	Dit komt in het plan-MER aan de orde.	toelichting in het plan-MER
115	Natuuralternatief	bij het Alternatief 'Natuur' moeten ook de landschappelijke aspecten worden meegenomen. Zo moeten op grond van de PKB-Waddenzee voor locaties buiten de Waddenzee ook 'landschappelijke kwaliteiten, met name rust, wijsheid, open horizon en natuurlijkheid inclusief duisternis worden betrokken bij de afweging om al dan niet windturbines toe te staan.	In het plan-MER is het alternatief 'Natuur' getoetst aan landschappelijke aspecten. Er is ook expliciet getoetst aan de PKB Waddenzee.	reeds in het plan-MER
115	Natuuralternatief	Bij het Alternatief 'Natuur' moeten Natura2000-gebieden in principe worden ontzien.	In het alternatief 'Natuur' zijn de Natura2000-gebieden met vogelwaarden uitgesloten.	reeds in het plan-MER
47, 95, 110,	Landschapsalternatief in planMER	Hoe, en op basis waarvan, kan beoordeeld worden of er nieuwe randvoorwaarden nodig zijn of dat het toetsen aan huidige wettelijke en beleidskaders volstaat? In dit alternatief zou aandacht besteed moeten worden aan een eenduidig toetsingskader met meetbare en kwalitatieve voorwaarden. En vanwege de visuele impact van windturbines ook de externe werking.	Er bestaan geen wettelijke kaders voor landschappelijke kwaliteit. De Structuurvisie Windenergie op Land geeft per gebied landschappelijke aandachtspunten en uitvoeringsafspraken weer.	geen
95	Alternatief 'wonen en werken'	Bij de alternatieven ontbreekt het alternatief "wonen en werken" in de omgeving van de locaties. Natuur en Landschap zijn door mensenhanden gemaakt. De mensen en dieren lijken buiten het beoordelingskader te vallen. Als dat zo is dan dient de Structuurvisie daarin te voorzien.	De effecten op mensen en dieren worden wel in de effectbeoordeling van het plan-MER meegenomen. Voor dieren gaat het primair om de kans op effecten bij vogels en vleermuizen. En voor mensen wordt er beoordeeld op de thema's; 'impact op de leefomgeving', geluidshinder, slagschaduw en veiligheid.	reeds in het plan-MER
107, 110	Visualisatie	Indieners vindt het van groot belang dat bij het thema "Effect op de belevingswaarde van het landschap en op de nationale- en internationale betekenis van het landschap" een goede visualisatie van de gevolgen wordt gemaakt (bijv video-animatie).	Videoanimatie kan een behulpzaam instrument zijn bij de ontwikkeling van een windpark en inzicht geven in de lokale effecten van een park. Vanwege het nationale schaalniveau zal voor de Structuurvisie Windenergie op Land hier geen gebruik van worden gemaakt.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
Vragen/opmerkingen over het meenemen van milieuthema's in het plan-MER				
Hieronder zijn alleen de verzoeken om bepaalde milieuthema's- of aspecten in het plan-MER mee te nemen weergegeven, die niet behoren tot de onderwerpen die separaat aan de orde komen in de Nota van Antwoord (d.w.z. : geluid, slagschaduw, externe veiligheid, gezondheid, natuur, landschap en leefomgeving (incl. cultuurhistorie en archeologie en beleving van het landschap))				
47, 107, 84, 113, 115, 132, 186, 216	Cumulatieve effecten en interferentie/ cumulatie met andere plannen	Indieners wijzen erop dat het van belang is ook naar cumulatieve effecten te kijken van windenergie en andere ontwikkelingen voor aspecten als geluid en leefgebied beschermde soorten in de beoordeling mee te nemen in het plan-MER en de passende beoordeling (in de zin van de Natuurbeschermingswet 1998 (Nbwet) en de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR)), evenals de cumulatie met andere windparken.	Cumulatie- en interferentieeffecten worden meegenomen in het plan-MER. Er vindt een passende beoordeling plaats die ingaat op cumulatie met andere relevante ontwikkelingen in het gebied. De uitvoering van de passende beoordeling, inclusief de beoordeling van cumulatieve effecten, heeft een detailniveau dat past bij de Structuurvisie Windenergie op Land.	reeds in het plan-MER
51, 59, 76, 84, 121, 158, 160, 208	Klimaat lokaal	Verzoek om de effecten die windmolens kunnen hebben op het lokale klimaat en het microklimaat in het plan-MER te onderzoeken.	De effecten op het lokale en micro klimaat worden niet in het plan-MER onderzocht. Eventuele klimaateffecten zijn gezien het globale karakter van de Structuurvisie Windenergie op Land niet in beeld te brengen.	geen
75, 121, 129, 133, 215	Lichthinder in de nacht	Verzoek om lichthinder in de nacht in het plan-MER te onderzoeken.	Lichthinder in de nacht is een aspect dat op projectniveau aan de orde kan komen bij het in kaart brengen van de mate van verlichting die aan of op de turbines vereist is en de effecten ervan op lichthinder en duisternis. Mogelijke mitigerende maatregelen kunnen dan ook in beeld worden gebracht.	buiten reikwijdte van de SVWOL
30, 86, 186	Relatie hoogte en trillingen in ondergrond	Windmolens met hoogte waarover hier gesproken wordt zullen onder invloed van de winddruk zeker gaan bewegen. Dit zal zich vertalen in beweging van de ondergrond en hierin trillingen veroorzaken. Hoe hoger een dergelijk bouwwerk gemaakt gaat worden des te sterker zullen de hierdoor te verwachten groundbeweging/ grond trillingen hun invloed op de ondergrond overbrengen. Wat is invloed op veengrond?	Dit aspect is op het schaalniveau van de Structuurvisie Windenergie op Land niet aan de orde. Indien relevant kan dit onderdeel vormen van een project-MER in het kader van een concreet initiatief.	geen
41	Afstandsnorm	Windmolens moeten op minimaal 2 kilometer afstand van de bebouwing worden geplaatst, zoals ook in het buitenland als norm wordt gehanteerd.	In het plan-MER wordt uitgegaan van de in de wet vastgestelde kaders en normen die afdoende beschermen tegen bijvoorbeeld geluidhinder. Het algemeen voorschrijven van een verplichte afstand van minimaal 2 kilometer van bebouwing wordt hiermee niet onderschreven.	geen
52, 216	Vermeden emissies	Voor zowel het plan-MER als de Structuurvisie geldt dat een goede bestuurlijke afweging onmogelijk zal zijn zonder een realistisch en wetenschappelijk verantwoord beeld van de werkelijke netto bijdrage aan onze energievoorziening. Een plan-MER dient dan ook "de milieuwinst van windparken afgeleid van de energieopbrengst te bevatten, te weten de vermeden emissies van CO ₂ , NO _x en SO ₂ en de brandstofbesparing".	Passend bij het schaalniveau van de Structuurvisie zijn de vermeden emissies voor CO ₂ in het plan-MER in beeld gebracht voor het totaal van de gebieden die worden onderzocht.	deels in het plan-MER
65	Effecten op bodemmilieu	Onderzoek ook de effecten op het bodemmilieu, ook op grotere diepten. De molen wordt gefundeerd op palen, er komen leidingtracés in de grond op minder grote diepte, alsook aan- en afvoerwegen voor de bouw en voor het onderhoud. Deze zaken hebben invloed op waterlopen, schoon grondwater en bodemleven.	Voor de Structuurvisie worden de effecten op gebiedsniveau in kaart gebracht. Indien relevant kan het effect op het bodemmilieu op projectniveau aan de orde komen, wanneer sprake is van een concreet initiatief en de precieze locatie bekend is.	buiten reikwijdte van de SVWOL
105, 112	Aanwezigheid wind	Verzoek om de locaties zorgvuldig te onderzoeken op windverwachting op hoogte.	Windverwachting is geen onderdeel van het plan-MER. De onderzoeksgebieden, die een deelverzameling zijn van de kansrijke gebieden in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte, zijn indertijd o.a. geselecteerd op het kenmerk voldoende windaanbod op 100m hoogte.	geen

B. Nut en noodzaak windenergie op land

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
5, 10, 20, 22, 23, 26, 27, 34, 39, 48, 49, 51, 52, 53, 55, 60, 61, 62, 67, 68, 70, 74, 75, 76, 78, 84, 91, 92, 94, 117, 121, 123, 124, 125, 127, 131, 132, 133, 136, 137, 138, 157, 159, 163, 171, 175, 182, 183, 191, 192, 193, 194, 199, 200, 203, 205, 206, 207, 208, 211, 212	Inzetten op andere vormen van duurzame energie	Indieners stellen voor om in te zetten op andere vormen van duurzame energie in plaats van windenergie op land.	In het Energierapport (2011, Ministerie van EZ) concludeert het kabinet op basis van ECN-onderzoek dat alle vormen van duurzame energie nodig zijn. Met het nieuwe regeerakkoord is de doelstelling zelfs nog aangescherpt tot 16% duurzame energie in 2020. Windenergie op land kan dus niet ingeruild worden voor andere bronnen van duurzame energie, het is én-én. De nut-en-noodzaakdiscussie is reeds gevoerd in dit kader. Windenergie op land behoort volgens het Energierapport, tot de goedkoopste vormen van hernieuwbare energie. De Structuurvisie Windenergie op Land is een ruimtelijke uitwerking van de keuzes die hierin voor windenergie op land zijn gemaakt.	buiten reikwijdte van de SVWOL
4, 19, 28, 34, 41, 47, 48, 49, 51, 54, 57, 61, 62, 70, 72, 86, 90, 94, 96, 100, 101, 108, 117, 118, 121, 122, 128, 129, 136, 138, 142, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 170, 171, 175, 188, 203, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 214	Opbrengst windenergie	Indieners schatten het economisch en energetisch rendement laag in, zowel op het niveau van individuele molens als op het niveau van het elektriciteitsnet. Hierom betwijfelen ze de daadwerkelijke emissiereductie.	Uit het onderzoek waarop het Energierapport (2011, ministerie van EZ) gebaseerd is, volgt dat windenergie op land een belangrijke bijdrage kan leveren aan het halen van de doelstelling van 16% duurzame energie voor 2020. Wanneer het huidige Nederlandse elektriciteitsnet los van het Europese elektriciteitsnet wordt beschouwd, geldt dat ook bij een flinke uitbreiding van het aantal windmolens het nadelige effect van windstroompieken op de efficiëntie van het gehele Nederlandse stroomproductiepark en daarmee op de CO ₂ -reductie niet meer dan 2 tot 3 procent kan bedragen. Onderzocht wordt of het rendementsverlies nog kleiner wordt wanneer het Nederlandse elektriciteitsnet als onderdeel van het Europese net wordt beschouwd.	-
19, 54, 57, 60, 70, 74, 93, 96, 100, 101, 108, 136, 157, 159, 199, 210	Milieukosten productie, onderhoud en afbraak windturbines	Indieners vragen of bij de afweging om windenergie op land als duurzame energievorm in te zetten wel rekening wordt gehouden met de milieukosten van de productie, onderhoud en afbraak van windmolens.	Windmolens hebben een zeer korte energierugverdiëntijd. In ons windrijke land verdient een windmolen binnen enkele maanden alle energie terug die nodig is voor de productie van de materialen, de bouw, het onderhoud en het uiteindelijk weer afbreken van de molen.	-
115, 146	Noodzaak windenergie op land	Indieners benadrukken de noodzaak van windenergie op land, en sporen het Rijk aan tot haast. Volgens deze indieners zal het niet gemakkelijk zijn om in 2020 6000 MW vergund te hebben, laat staan gerealiseerd.	Het Rijk beschouwt deze zienswijzen als ondersteuning voor zowel het Energierapport ((2011, ministerie van EZ) als de Structuurvisie. Het doel voor 2020 is 6000 MW vermogen gerealiseerd. Met de Structuurvisie Windenergie op Land kan de realisatie van grote windparken versneld worden. Dit draagt bij aan het behalen van het doel.	-

C. Concentratie en grootschaligheid

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
11	Nut en noodzaak van concentratie in grootschalige windparken	Waarom worden windmolens geconcentreerd in grootschalige windparken?	Door de hoogte van de nieuwe generatie windturbines vallen deze op in het landschap. Door de steeds grotere aantallen en hun industriële karakter wordt dit, bij een verspreide plaatsing, als verrommeling ervaren. Als we prettig willen wonen en bijzondere landschappen willen behouden, en daarnaast onze energievoorziening willen verduurzamen, zullen er duidelijke keuzes moeten worden gemaakt over gebieden waar grootschalige windparken mogen komen. Ook biedt dit de kans om die gebieden bewust in te richten.	-
11	Grootschalige windparken versus kleinschalige windparken	Worden windmolens nu alleen nog maar geconcentreerd in grootschalige windparken?	Dit is niet het geval. De gebieden die het kabinet aanwijst voor grootschalige windenergie bieden ruimte voor ongeveer de helft van de 6000 MW die Nederland in 2020 wil hebben gerealiseerd. Provincies wijzen in aanvulling daarop gebieden aan waar initiatieven kleiner dan 100 MW kunnen worden ontwikkeld. Daarnaast kunnen gemeenten toestemming geven voor de ontwikkeling van opstellingen tot 5 MW.	-
83, 150	Realiseren kleinschalige -en pijplijnprojecten	Is het niet noodzakelijk voor het realiseren van de landelijke doelstelling van 6000 MW om ook de pijplijnprojecten en kleinschalige parken te ontwikkelen?	Dit is inderdaad noodzakelijk en provincies hebben en zullen daar ook gebieden voor aanwijzen waar initiatieven voor windparken < 100 MW aan worden getoetst.	-
150	Gevolgen lopende kleinschalige projecten	Wat zijn de gevolgen voor lopende kleinschaligere projecten?	De provincies en gemeenten zijn verantwoordelijk voor de vergunningverlening van kleinschalige projecten. Deze projecten zullen ook nodig zijn om de doelstelling van 6.000 MW te halen in 2020. In hoeverre alle kleinschalige projecten doorgang kunnen vinden is aan de provincies.	-
166	Ondergrens	Wat is de ondergrens van een grootschalig windpark? Is het niet beter om 50 MW als ondergrens voor grootschalige windparken te nemen?	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt als definitie voor de ondergrens van een grootschalig windpark 100 MW gehanteerd, omdat dit de ondergrens is die in de Electriciteitswet 1998 is gesteld voor een windpark van nationaal belang, en daarmee valt onder de verantwoordelijkheid van het Rijk, in casu de Ministers van EZ en IenM.	buiten reikwijdte van de SVWOL
215	Concentratie	Waarom wordt de visie van voormalig Minister Cramer niet gevolgd en worden windmolens niet uitsluitend geconcentreerd in gebieden voor grootschalige windenergie? Dat voorkomt de aantasting en verrommeling van leefomgeving en landschap elders.	Het ruimtelijk beleid in Nederland komt tot stand door goede samenwerking tussen het Rijk, provincies en gemeenten. De provincies hebben een belangrijke taak bij het ruimtelijke beleid van windenergie en hebben dit vastgelegd in provinciale visies. Daarbij hebben aantasting en verrommeling van de leefomgeving en het landschap vaak een rol gespeeld. Binnen de provinciale gebieden is ruimte voor windenergie (soms alleen kleinschalig, maar soms ook groot- en kleinschalig). Voor de grootschalige initiatieven van minimaal 100 MW is het Rijk, in casu de ministers van EZ en IenM, verantwoordelijk. Voor deze RCR-projecten zal de Structuurvisie Windenergie op Land het ruimtelijk toetsingskader bieden.	-
92	Maat en omvang van grootschalige windparken	Op welke manier wordt ervoor gezorgd dat een grootschalig windpark als een geheel wordt ervaren zodat de kwaliteit van de leefomgeving niet wordt aangetast? Kan daarvoor een 4 km afstandsnorm worden ingevoerd?	Voor nieuwe windturbineparken is het belangrijk dat er een samenhangend ruimtelijk ontwerp gemaakt wordt voor het gehele (deel)gebied. Hiervoor worden in de Structuurvisie Windenergie op Land een aantal principes en aandachtspunten meegegeven. Eén daarvan is het behouden van afstand tussen parken. De minimale afstand is echter afhankelijk van de grootte van de windparken en de openheid van het landschap, en verschilt per locatie.	reeds in het plan-MER
166	Mast-en tip hoogte	Worden er beperkingen aan de mast- en tiphoogte van turbines gesteld?	Er worden geen beperkingen gesteld aan mast- en tiphoogte.	-
208	Effect van 5 MW molens	Verzoek om de effecten van het gebruik van 5 MW molens in grootschalige windparken te onderzoeken.	In het kader van de RCR-procedure wordt een plan- en project-MER gemaakt die de effecten van concrete initiatieven toetst. In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land betreffen de referentieturbines 3 MW respectievelijk 7 MW.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
208	Grootschalige windparken in relatie tot het landschap	Grootschalige windparken verhouden zich niet tot de schaal van het landschap. Hoe wordt hiermee omgegaan?	De in de Structuurvisie Windenergie op Land aan te wijzen gebieden verhouden zich in principe tot het karakter van de betreffende landschappen: grootschalige (agrarische) cultuurlandschappen, haven- en industriegebieden, grootschalige infrastructuur en grote wateren. Voor nieuwe windturbineparken is het voorts belangrijk dat er een samenhangend ruimtelijk ontwerp gemaakt wordt voor het gehele (deel)gebied. Hiervoor wordt in de Structuurvisie een aantal inrichtingsprincipes en aandachtspunten meegegeven.	aandacht voor in de SVWOL
10	Aanleg van benodigde infrastructuur	De infrastructuur (wegen, kabel, voorzieningen) die aangelegd moeten worden hebben geen zin bij enkele molens.	Er wordt pas infrastructuur aangelegd op het moment dat er een windpark wordt gerealiseerd.	-

D. Gebieds- en locatiekeuze

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
10, 11, 24, 27, 31, 34, 36, 37, 39, 45, 48, 52, 53, 62, 63, 66, 70, 72, 73, 74, 77, 78, 81, 84, 87, 88, 91, 95, 98, 99, 108, 110, 112, 121, 122, 135, 137, 143, 144, 146, 150, 151, 153, 154, 157, 158, 160, 165, 166, 167, 169, 172, 174, 176, 187, 189, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 204, 208, 211, 212, 213, 216, 217	Bezwaar tegen gebieden en specifieke locaties	In een groot aantal zienswijzen wordt bezwaar gemaakt tegen grootschalige windparken in specifieke gebieden en locaties binnen deze gebieden vanwege gebiedspecifieke of locatiespecifieke kwaliteiten (zoals de openheid van een gebied, de recreatieve functie, woonfunctie, flora en fauna, historische karakter) of vanwege reeds aanwezige hinderfactoren van windenergie of andere bronnen in een bepaald gebied. De volgende gebieden zijn met name genoemd: Goeree-Overflakkee, (m.n. bewoners en maatschappelijke organisaties) de Veenkolonieën in Drenthe (m.n. door bewoners en gemeenten), het IJsselmeergebied waarbij specifiek het Markermeergebied (bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en omliggende gemeenten) en de Afsluitdijk bezwaren oproept. Daarnaast zijn er een aantal initiatiefnemers die een pleidooi houden om veel meer gebieden te onderzoeken (het plan-MER niet onnodig beperken), omdat ook daar goede mogelijkheden liggen voor windenergie. Het gaat dan met name om het onderzoeken van gebieden in de provincie Groningen, Fryslân, Noord-Holland.	Het kabinet heeft zich bij het plan-MER in beginsel gebaseerd op gebieden die door het IPO/ provincies zijn aangedragen op 28 februari 2011 en passen binnen de gebieden die in de Structuurvisie Windenergie op Land Infrastructuur en Ruimte (SVIR) als zoekgebieden waren aangeduid. De gebieden die in de SVIR zijn aangewezen als kansrijke gebieden voor windenergie lenen zich vanwege de maat en schaal van het landschap, functie (bijvoorbeeld haventerrein) en gemiddelde windsnelheid in principe voor grootschalige windenergie. Gebieden die op voorhand te klein zijn voor grootschalige windenergie zijn buiten beschouwing gelaten. De Afsluitdijk is opgenomen als zoekgebied, vanwege een motie (Holtackers-Van Tongeren van 5 december 2011 (Kamerstukken II 2011-2012, 33 000 XII, nr 71) die in de Tweede Kamer is aangenomen met de wens om de mogelijkheden voor windenergie op de Afsluitdijk te onderzoeken. In het plan-MER wordt onderzocht wat de effecten van windenergie zijn en of er redenen zijn om aan de ontwikkeling van grootschalige windparken in de onderzoeksgebieden specifieke randvoorwaarden of aandachtspunten te stellen, bijvoorbeeld vanwege bepaalde kwaliteiten en functies die zich binnen het gebied bevinden. Het kabinet realiseert zich dat het draagvlak voor windenergie in bepaalde gebieden en op specifieke locaties zeer uiteenloopt. Vooral in gebieden waar nog geen windmolens aanwezig zijn is er discussie over de ontwikkeling van windenergie. Het kabinet meent dat door een goede communicatie en participatie te organiseren rondom concrete projecten partijen gelegenheid krijgen om hun aandachtspunten in te brengen zodat daar in het ontwerp rekening mee kan worden gehouden. De Structuurvisie Windenergie op Land zal hier aandacht aan besteden.	afweging vindt plaats op basis van het plan-MER en prestatieafspraken met IPO/provincies
1, 2, 4, 10, 25, 28, 30, 40, 128, 138, 139, 142, 157, 175, 178, 180, 199, 208, 214	Wind op zee	Indieners vinden dat windturbines beter passen op zee.	Windenergie op zee is op dit moment duurder (minimaal 2,5 keer duurder) dan windenergie op land. Het kabinet kiest er daarom voor de realisatie van grootschalige windenergie op land nu te stimuleren. Voor windenergie op zee is een stapsgewijze ontwikkeling voorzien waarbij grootschalige toepassing eerst aan de orde zal zijn als de kostprijs (door technische ontwikkeling) is verlaagd.	buiten reikwijdte van de SVWOL
110, 140, 145, 164, 189, 199	Efficiëntie	Indieners vinden dat windenergie daar moet worden opgewekt waar die ook het meest wordt gebruikt, teneinde dure infrastructuur en spanningsverlies te beperken.	Vanuit deze gedachtengang zou er te weinig windenergie kunnen worden opgewekt, omdat op de plekken waar veel energie wordt verbruikt onvoldoende ruimte is om de doelstelling van 6000 MW in 2020 te halen. De ruimtelijke opgave om 6.000 MW vereist dat grotere gebieden waar de omstandigheden relatief gunstig zijn in Nederland zullen moeten worden benut voor windenergie: dit zijn windrijke haven- en industriegebieden, grootschalige open landschappen, in en langs grote wateren en langs infrastructuur.	geen
107, 132, 139, 215	Industriële activiteit en/of combineren met infrastructuur	Indieners suggereren om windenergie te beschouwen als een industriële activiteit en daarom te combineren met haven- en industriegebieden. Daarnaast wordt gesuggereerd om windturbines te combineren met infrastructuur.	Beide suggesties ondersteunen de visie van het kabinet om dit soort plekken te benutten. De plaatsingsmogelijkheden in en langs deze gebieden moeten echter niet worden overschat. De aanwezigheid van wettelijke beschermingszones (die garanderen dat er afstand wordt gehouden ten opzichte van wegen/kantoren/installaties/buisleidingen e.d.) maakt dat de ruimtelijke mogelijkheden ook worden ingeperkt.	reeds in het plan-MER en de SVWOL
16, 23, 27, 28, 34, 41, 55, 61, 86, 92, 118, 122, 171, 189, 208, 212	Minimale afstand tot bebouwing aanhouden	Indieners vragen om een objectieve minimale afstand (bijvoorbeeld 2 of 3 km) tot bebouwing, bedrijfswoningen en kwetsbare objecten aan te houden om redenen als geluidshinder, slagschaduw, landschap en het voorkomen van insluiting door grote windparken (met name op plekken waar bebouwing in lintdorpen plaatsvindt) en veiligheid. De wettelijk afstand die in Nederland wordt gehanteerd vinden Indieners veel te laag.	Bij de effectbeoordeling in het plan-MER wordt er aandacht besteed aan de ruimtelijk visuele impact op de leefomgeving. Ook wordt de kans op geluidshinder, slagschaduw en veiligheid in beeld gebracht. Hiervoor worden in het plan-MER de wettelijke vastgestelde normen gehanteerd. Wanneer sprake is van een concreet project is op lokaal niveau gedetailleerd onderzoek nodig naar aspecten als geluid en veiligheid t.b.v. het bepalen van de aan te houden afstand tussen windturbines en bebouwing en (beperkt) kwetsbare objecten.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
180, 212	Evenredige verdeling taakstelling	Indieners vragen zich af waarom de taakstelling niet evenredig is verdeeld over geheel Nederland.	De taakstelling voor grootschalige windenergie is niet evenredig verdeeld, omdat bepaalde gebieden in Nederland zich beter lenen voor (grootschalige) windenergie dan andere. Bij het selecteren van de gebieden hebben de gemiddelde windsnelheid, aard, maat en schaal van het landschap en de openheid een belangrijke rol gespeeld.	-
209	Ruimte voor kleinschalige windenergie	Biedt ruimte aan kleinschalige opstellingen en maak gebruik van goede ontwerpregels.	Kleinschalige windenergie levert een essentiële bijdrage aan de nationale doelen voor duurzame energie. De Structuurvisie Windenergie op Land besteedt hier aandacht aan. De bevoegdheden en verantwoordelijkheden voor initiatieven van minder dan 100 MW berusten bij provincies en gemeentes.	aandacht voor in de SVWOL
112	Windaanbod	Bij de selectie van locaties heeft de windverwachting een rol gespeeld. Mogelijk is hierbij de windkaart van Senter-Novem gebruikt, die uitgaat van gemiddelde windsnelheden op 10 m en is vervolgens geëxtrapoleerd naar 100 m. Inmiddels heeft de praktijk uitgewezen dat deze berekende windsnelheden te hoog zijn.	De gebruikte windkaart van SenterNovem is door inter- en extrapolatie tot stand gekomen. Tegelijkertijd verandert het windaanbod ook door tussentijdse wijzigingen in (de ruwheid van) het landschap. Het is dus inherent dat de kaart lokale afwijkingen toont van het werkelijke windaanbod. Deze afwijkingen leiden niet tot structureel lagere windsnelheden dan verwacht.	geen
IJsselmeergebied				
84	Strijdig nationaal beleid	Indiener meent dat windturbines in IJsselmeergebied strijdig met nationaal ruimtelijk beleid (Monitor Nota Ruimte) zijn.	In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte wordt aangekondigd dat de Kop van Noord-Holland, Flevoland, het IJsselmeer en het Markermeer als kansrijke gebieden voor grootschalige windenergie worden aangewezen. In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aangegeven wat de aard en mate van aantasting van de natuurdoelstellingen van de Natura2000-gebieden zijn. Dit kan aanleiding zijn voor een nadere selectie van gebieden of het aangeven van aandachtspunten bij de ontwikkeling van windparken in de gebieden.	geen
32	IJsselmeergebied	Indiener vraagt goed te kijken naar de gevolgen voor (de zuidelijke wijken van) Harlingen en natuurgebied Hegewiersterfild.	In het plan-MER worden de kansen op effecten op natuurwaarden en woonbebouwing (geluid, slagschaduw) onderzocht voorzover deze deel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).	reeds in het plan-MER
115	Integrale visie IJsselmeer	Indiener stelt dat er behoefte is aan een integrale visie op het IJsselmeergebied, vanwege de vele gebieden die nu in deze regio worden onderzocht.	De Structuurvisie Windenergie op Land betreft een visie op de ontwikkeling van grootschalige windenergie in Nederland. In het plan-MER en de Structuurvisie wordt rekening gehouden met bestaande en toekomstige ontwikkelingen in de gebieden, waaronder het IJsselmeergebied. Een integrale visie op het IJsselmeergebied wordt niet gemaakt.	buiten reikwijdte van de SVWOL
7	Begrenzing Markermeer	Indiener vraagt waar het plangebied Markermeer precies ligt. Aan de grenzen van Almere?	Het plangebied van het Markermeer valt buiten de grenzen van de gemeente Almere.	-
12	Zuiderzee	Het Zuiderzeegebied is kenmerkend voor Nederland, Indiener vraagt om van dit Zuiderzeegebied geen industrieel landschap te maken door overal windturbines te plaatsen.	Het open landschap leent zich juist ook voor de plaatsing van grootschalige windenergie. In het plan-MER wordt onderzocht wat de kans op effecten op het landschap en de natuur zijn, zodat het eventueel aanwijzen van gebieden voor windenergie zorgvuldig plaatsvindt. Daarbij worden de landschappelijke kwaliteiten expliciet betrokken.	geen
151, 219	Zeewolde	Indieners menen dat voor het gebied Zeewolde het plan-MER niet compleet is. Betreft aanpassingen rondom OostvaardersWOLD, Hoge Vaart, Zuidlob, Ganzenweg/Gooiseweg.	Het zoekgebied van de provincie is nader geconcretiseerd op grond van de structuur van de polder.	reeds in het plan-MER
21	Afsluitdijk	Indiener vraagt waarom er geen windmolens langs de Afsluitdijk worden geplaatst. Dit zou een mooie combinatie kunnen vormen met de aanwezige infrastructuur.	In het plan-MER wordt het gebied de Afsluitdijk onderzocht.	in het plan-MER
88, 107, 113, 185	Kernkwaliteit IJsselmeer aangetast	De belevingswaarde van het landschap van het IJsselmeergebied is volgens meerdere indieners van groot belang voor de watersport. Door windturbines wordt deze kernkwaliteit volgens hen aangetast.	In het plan-MER wordt nagegaan wat de kans op effecten op de gebruiksfunctie recreatie en toerisme is.	reeds in het plan-MER
13	Flevoland-oost onderzoeken	Suggestie om het oostelijk deel van Flevoland te gebruiken voor windenergie.	Dit gebied wordt onderzocht in het plan-MER.	reeds in het plan-MER

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
87, 154	Zijpe en Schagen ongeschikt	Volgens indieners zijn Zijpe en Schagen ongeschikt voor grootschalige windenergie. Dit is al gebleken uit studies van de provincie Noord-Holland.	In het plan-MER wordt nagegaan of deze gebieden zich lenen voor grootschalige windenergie. Daarbij worden provinciale stiltegebieden als extra beleids categorie meegenomen.	deels in het plan-MER
213	Haarlemmermeer	Indiener meent dat substantiële gemeentelijke initiatieven zoals van de gemeente Haarlemmermeer en Zaanstad tussen wal en schip vallen, aangezien de provincie Noord-Holland deze ontwikkelingen tegenhoudt.	Provincies dragen primair de regie over de ruimtelijke ordening voor windparken kleiner dan 100 MW. Het kabinet legt de keuze van de windgebieden neer bij de provincies en rekent de provincies af op het nakomen van prestatieafspraken, zodanig dat voldoende ruimte wordt geboden om in 2020 6.000 MW te realiseren. De provincie Noord-Holland maakt daarbij zijn eigen afweging, maar moet wel aan de taakstelling voldoen zoals deze in de Structuurvisie is opgenomen. Het Rijk is op grond van de Electriciteitswet verantwoordelijk voor de inpassing voor grootschalige windinitiatieven van 100 MW of meer. De provincies en gemeenten zijn verantwoordelijk voor de (coördinatie van) de vergunningverlening en inpassing van initiatieven van minder dan 100 MW.	buiten reikwijdte van de SVWOL
115	Locaties langs Waddenzee	Indieners vragen om grootschalige windparken langs de Waddenkust alleen na te streven in gebieden die vrijgesteld zijn binnen de PKB, zoals bij de industriegebieden bij de Eemshaven en Delfzijl. Daar gelden 'landschappelijke kwaliteiten, met name rust, weidsheid, open horizon en natuurlijkheid inclusief duisternis' als toetsingskader. Dit geldt ook voor de Afsluitdijk.	In het plan-MER worden de Waddenzee en Waddeneilanden op grond van de PKB Waddenzee geëvalueerd van grootschalige windparken. In het plan-MER worden de externe effecten van de Waddenzee als Natura 2000-gebied meegenomen in het plan-MER.	deels in het plan-MER
81	Markermeer geen bestuurlijke steun	Indieners vragen het Markermeer niet te onderzoeken in het plan-MER, gezien het ontbreken van bestuurlijke steun in de regio, omdat het schadelijke effecten heeft voor de watersport en conflicteert met investeringen in de ecologische kwaliteit van het Markermeer en grootschalige ontwikkelingen in Lelystad zoals Lelystad Airport en Flevokust. Ook kan het negatieve gevolgen hebben voor de saneringsopgave op het vaste land. Tot slot is het niet in overeenstemming met het structuurplan Lelystad 2015.	In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte wordt aangekondigd dat de Kop van Noord-Holland, Flevoland, het IJsselmeer en het Markermeer kansrijke gebieden voor grootschalige windenergie zijn. Voor de onderzoeksgebieden in het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land vormt het bod van de provincies (IPO-bod) van 28 februari 2011 het uitgangspunt. Het Markermeer maakt hier onderdeel van uit. Bij het plan-MER onderzoek zullen de effecten op functies recreatie en toerisme, natuur en landschap in kaart worden gebracht. Op basis van de resultaten van het plan-MER en de prestatieafspraken met provincies over de taakverdeling van het aantal MW per provincie, wordt een keuze gemaakt over de op te nemen gebieden in de Structuurvisie Windenergie op Land.	geen
79, 167, 200	Windplan Wieringermeer	Door indieners wordt gevraagd de Green Deal van het Windplan Wieringermeer te respecteren en de Structuurvisie Windplan Wieringermeer (WW) bestaande uit de verbeelding met zonering en de bijbehorende ruimtelijke randvoorwaarden voor het deelgebied Wieringermeer 1 op 1 over te nemen. Grootschalige windenergie buiten de Wieringermeer (dus in de aanliggende gebieden) is onwenselijk, omdat daardoor het landschappelijk laadvermogen wordt overschreden. Door 1 indiener wordt gevraagd de begrenzing van zoekgebied Wieringermeer aan te passen omdat Robbenoordbos ontbreekt als mede zuidelijk deel Agriport.	De begrenzing wordt aangepast. De Green Deal is ook voor dit kabinet het uitgangspunt voor ontwikkeling van windenergie in de Wieringermeer. In het plan-MER is aandacht voor interferentie tussen de te onderzoeken (aangrenzende) gebieden.	in het plan-MER
103, 167, 197	Begrenzing gebieden Fryslân	Verzoek het gebied windpark Fryslân ruimer te begrenzen. Volgens de indieners is het niet ruim genoeg ingetekend voor alle opstellingsvarianten en niet conform de plannen van de provincie zoals opgenomen in Windstreek 2012.	In het plan-MER is het gebied bij de Afsluitdijk begrensd op basis van de provinciale Structuurvisie en verruimd met het toevoegen van het Friese deel van de Afsluitdijk.	geen
Zuidwestelijke Delta				
218	Aanpassing zeesluis Terneuzen	Indiener vraagt rekening te houden met de komst van nieuwe grote zeesluis in Terneuzen. Plaatsing van windturbines mag eventuele aanpassingen aan het kanaal niet in de weg staan.	De aanleg van de zeesluis is meegenomen in de gevoeligheidsanalyse van het plan-MER. Ook zal dit als aandachtspunt worden meegenomen in de Structuurvisie Windenergie op Land, indien dit gebied wordt opgenomen op de plankaart.	reeds in het plan-MER
113	Westzijde Grevelingendam	Indiener vindt dat er geen windenergie aan de westzijde van de Grevelingendam mag worden ontwikkeld i.v.m. negatieve gevolgen voor de waterrecreatie in dat gebied.	De gevolgen voor toerisme en recreatie worden onderzocht in het plan-MER. Het plan-MER levert beslisinformatie op voor de definitieve keuze voor gebieden in de Structuurvisie Windenergie op Land.	afweging in de SVWOL
83	Capaciteit in Zeeland	Indiener geeft aan dat bepaalde onderzoeksgebieden in Zeeland onvoldoende capaciteit hebben voor de ontwikkeling van grootschalige windparken van 100 MW of meer.	Het plan-MER onderzoek zal uitwijzen of deze gebieden inderdaad onvoldoende ruimte bieden voor grootschalige windenergie.	onderdeel van het plan-MER

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
106, 141	Meer mogelijk in Zeeland	Indiener meent dat er veel meer mogelijk is in Zeeland dan nu wordt onderzocht.	Het plan-MER baseert zich op de zoekgebieden van de provincies. Meer locaties zullen niet worden onderzocht.	geen
149	Regionale afspraken	Indiener vraagt hoe wordt omgegaan met regionale afspraken die provincie en gemeenten in West-Brabant met elkaar hebben gemaakt en pleit ervoor om deze afspraken over te nemen alsmede de precieze begrenzing van de betreffende clusters.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt nader ingegaan op hoe met regionale afspraken wordt omgegaan.	in de SVWOL
Noordoost Nederland				
11, 39, 66, 68, 70, 72, 74, 108, 109, 111, 116, 119, 122, 125, 128, 131, 171, 184, 199, 204, 205, 207, 208, 211	Noordoost Nederland	Indieners menen dat turbines te hoog zijn voor het landschap van de Veenkoloniën en/of het gebied niet windrijk genoeg is en/of niet bij het agrarische en landelijke karakter met lintdorpen past.	Het gebied Veenkoloniën is als zoekgebied voor grootschalige windenergie aangemerkt vanwege de relatief hoge gemiddelde windsnelheid, het grootschalige en open karakter van het gebied. In het plan-MER worden de effecten, waaronder die op het landschap, onderzocht. Het plan-MER levert beslisinformatie op voor de definitieve keuze voor gebieden in de Structuurvisie Windenergie op Land.	afweging in de SVWOL
22	Park langs de Duitse grens	Indiener suggereert om in Oost-Groningen een windpark langs de Duitse grens te ontwikkelen: dit kan dan worden gecombineerd met een windpark in Duitsland.	Dit gebied komt niet overeen met gebieden die door de provincie Groningen zijn aangereikt en wordt daarom niet onderzocht in het plan-MER.	geen
135	Turbines in Duitsland	Verzoek om in de beslissing over zoekgebieden mee te wegen dat het landschap in Oldambt al te maken heeft met windturbines langs de grens in Duitsland.	In het plan-MER zullen bestaande windturbines in Duitsland worden meegenomen in het plan-MER middels de gevoeligheidsanalyse.	reeds in het plan-MER
135	N33	Verzoek de N33 te laten vervallen, vanwege nabijheid woonbebouwing.	In het plan-MER wordt onderzocht in hoeverre dit gebied geschikt is voor grootschalige windenergie. Daarbij worden de wettelijke afstandsnormen in acht genomen.	afweging in de SVWOL
141	Reiderland	Indiener gaat ervan uit dat het RCR-project Reiderland wordt meegenomen in het plan-MER.	Het kabinet staat samen met de provincie(s) voor de opgave om ruimte te reserveren voor tenminste 6000 megawatt (MW) in 2020. Conform de afspraken met het IPO en provincies zijn alleen die gebieden onderzocht in het plan-MER die reeds in een eerder stadium door de provincies zijn aangereikt. Het gebied Reiderland valt buiten de zoekgebieden van de provincies.	geen
120, 146	Overdimensionering Drenthe	Pleidooi voor grootschalige windenergie in het Drentse zoekgebied en verzoek om overdimensionering van de gebieden, zodat ook ná 2020 doorgroei mogelijk is boven de 6.000 MW.	Het betreffende zoekgebied wordt onderzocht in het plan-MER. De discussie over doorgroei na 2020, dus meer dan 6.000 MW, wordt niet in het kader van de Structuurvisie Windenergie op Land gevoerd.	buiten reikwijdte van de SVWOL
152	Vrijwaringsgebieden Drenthe	Verzoek om in Drenthe ook vrijwaringsgebieden aan te wijzen (het Drents Plateau).	De Structuurvisie Windenergie op Land wijst alleen gebieden aan die in beginsel geschikt zijn voor grootschalige windenergie; de Structuurvisie zal geen vrijwaringsgebieden bevatten. Het plan-MER richt zich alleen op de door de provincie aangewezen zoekgebieden. Het Drents Plateau maakt daar geen deel van uit.	geen
68	Bestaande Uitbreidingsplannen	Indiener vraagt of de uitbreiding van een natuurgebied en woonwijk nog steeds plaats kan vinden ondanks dat er windmolens worden gepland.	In concrete projecten zal rekening worden gehouden met bestaande plannen voor nieuwbouw en natuurontwikkeling.	-
208	3D animatie	Indiener verzoekt een 3D-animatiefilm op te stellen voor de Drentse Monden, zodat duidelijk wordt wat de effecten zijn voor geluid, uitzicht en slagschaduw.	Het plan-MER en de Structuurvisie Windenergie op Land doen geen uitspraken op opstellingsniveau en zullen daarom geen 3D-animaties bevatten van specifieke locaties of gebieden.	geen
208	Straalpaden	Indiener vraagt wat het effect is op het straalpad tussen Stadskanaal en Assen.	Straalpaden worden niet meegenomen in het plan-MER omdat in de praktijk straalpaden niet meer worden gebruikt, en daarmee geen belangrijk effect op het gebruik van straalpaden zal optreden.	geen
148, 196	LOFAR	Verzoek om LOFAR mee te nemen als gebiedsspecifieke ruimtelijke randvoorwaarde.	LOFAR wordt meegenomen als bestaande ontwikkeling/functie in het plan-MER.	reeds in het plan-MER

E. Economische effecten en schade

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
4, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 25, 27, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 42, 43, 46, 48, 49, 52, 55, 57, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 70, 72, 74, 77, 82, 86, 88, 90, 91, 97, 101, 102, 105, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 116, 117, 118, 121, 123, 127, 128, 130, 133, 135, 137, 138, 139, 140, 145, 159, 171, 179, 183, 188, 190, 191, 193, 194, 195, 201, 203, 205, 208	Aandacht voor negatieve economische en financiële effecten	Een groot aantal indieners wijst op de negatieve economische gevolgen van grootschalige windturbineparken vanwege de hinder die zij veroorzaken (geluid, zicht e.d.), waarbij veelvuldig wordt gewezen op het waardeverminderend effect van windturbineparken op omliggend onroerend goed (woningen). Daarnaast wordt ook door veel indieners gewezen op de (angst voor) afname van toerisme en recreatie/vrijtijdseconomie in een bepaald gebied, de afname van werkgelegenheid als een gevolg hiervan en het verlies aan investeringen (kapitaalvernietiging) in een bepaald gebied (o.a. in Veenkoloniën). In het IJsselmeergebied wordt gevreesd voor negatieve gevolgen watersport. Dit kan tot een verzwakking leiden van de lokale economie. Een aantal indieners geeft aan dat zij bang zijn dat de komst van een windpark bijdraagt aan krimp of de verpaupering van een gebied. Het verzoek is deze sociaal-economische en/of financiële effecten (op o.a. toerisme en recreatie, werkgelegenheid, waarde onroerend goed) mee te nemen in het plan-MER en te betrekken bij de afweging in de Structuurvisie. In een aantal zienswijzen wordt aangegeven dat de aankondiging van de mogelijkheid van windpark nu al leidt tot waardedaling die landelijke trends overtreft. Mensen vrezen dat woningen onverkoopt worden in een toch al zwakke woningmarkt.	Economische effecten en schade worden niet in het plan-MER onderzocht, tenzij het gaat om milieuge-relateerde schade. Het plan-MER dient immers in beginsel om de effecten te beschrijven op milieuas-pecten als natuur (in het bijzonder Natura2000-gebieden), waterkwaliteit en –kwantiteit, landschap en cultuurhistorie en woon- en leefklimaat. Effecten op andere functies zoals recreatie, landbouw en toerisme, zijn wel onderdeel van het beoordelings-kader en worden voor de verschillende alternatieven inzichtelijk gemaakt. Daarnaast is het CPB gevraagd een kosten-batenanalyse (KBA) te maken waarin de economische effecten van windenergie op land in beeld worden gebracht. De resultaten van het KBA zullen worden betrokken bij de definitieve vaststel-ling van de Structuurvisie Windenergie op Land.	in de SVWOL
23, 30, 34, 48, 52, 62, 65, 70, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 121, 133, 135, 139, 140, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 171, 184, 187, 189, 195, 205, 211, 216	Vraag om onderzoek naar economische effecten (EER)	Een groot aantal indieners verzoekt het Rijk om naast het milieuonderzoek ook een onderzoek naar de economische effecten (EER) of externe kosten van de Structuurvisie Windenergie op Land, waarin onder meer aandacht wordt besteedt aan de gevolgen voor de prijzen van woningen, voor toerisme en de recreatieve sector. Sommigen vrezen dat de plaatsing van windmolens een negatieve spiraal zal veroorzaken van onverkooptbare huizen, verlies van werk-gelegenheid en verpaupering van het gebied.	De economische effecten van de Structuurvisie worden onderzocht in een kosten-batenanalyse (KBA) door het CPB, die naar verwachting beschik-baar komt ná publicatie van de ontwerp SVWOL. Deze studie kijkt onder meer naar de effecten op andere sectoren als toerisme en werkgelegenheid en de mogelijke schade door effecten van windparken op het landschap en waarde van vastgoed. De kosten-batenanalyse maakt een vergelijking tussen een situatie waarin de 6000 MW windenergie op land wordt gerealiseerd, en die waarin Nederland deze elektriciteit uit andere bronnen betreft. Hierbij is ook aandacht voor regionale verdeling van kosten en baten. De resultaten van het KBA zullen worden betrokken bij de definitieve vaststelling van de Structuurvisie Windenergie op Land.	in de SVWOL

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
8, 18, 23, 27, 33, 34, 46, 48, 53, 61 62, 70, 90, 98, 108, 111, 116, 118, 119, 121, 126, 128, 129, 133, 139, 140, 145, 147, 158, 159, 171, 181, 182, 187, 195, 199, 203, 205, 207, 208, 212	Financiële compensatie omwonenden / compensatiemodel	In een aantal zienswijzen wordt gevraagd wat met de economische schade, met name als gevolg van waardevermindering van huizen, wordt gedaan. Indienen vragen zich af wie er opdraait voor de schade en op welke wijze worden bewoners die door de komst van een windpark financieel worden gedupeerd, geholpen. Er wordt door een aantal indienen verzocht om een (verplichte) goede regeling/transparant compensatiemodel hiervoor. In de Structuurvisie moeten richtlijnen worden opgenomen voor het bepalen van compensatie. Een aantal indienen doen suggesties hiervoor, zoals een compensatiemodel gebaseerd op afstand. Duidelijk moet zijn wie verantwoordelijk is voor compensatie. In een enkele zienswijze wordt aangegeven dat een 'schadeloosstelling' het draagvlak voor de komst van een windpark in een gebied ten goede zou komen.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt niet ingegaan op financiële compensatie voor omwonenden omdat eventuele compensatie of planschade een aspect is dat aan de orde komt bij de realisatie van concrete projecten. Indien waardedaling van onroerend goed toe te schrijven is aan de ontwikkeling van een windpark, kan aanspraak worden gemaakt op de planschaderegeling uit de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO). Hiermee is wettelijk gegarandeerd dat eventuele aantoonbare schade veroorzaakt door de komst van een windpark ook daadwerkelijk zal worden vergoed.	geen
50, 23, 179	Onderzoek naar waardedaling woningen	Indienen vragen om een gedegen onderzoek naar de waardedaling van woningen door de komst van windturbineparken.	Parallel aan het plan-MER wordt door het CPB een kosten-batenanalyse (KBA) opgesteld dat op een passend schaalniveau ingaat op economische aspecten van grootschalige windenergie. De resultaten van het KBA zullen worden betrokken bij de definitieve vaststelling van de Structuurvisie Windenergie op Land.	in traject van de SVWOL
106, 142	Windenergie belangrijke motor economische ontwikkeling	Windenergie is een belangrijke motor voor een duurzame economische ontwikkeling van de gebieden waar de windparken worden gebouwd en voor toeleverende bedrijven. Ook met betrekking tot kennis en innovatie is het beter voor de Nederlandse economie als Nederland hierin een meer prominente rol gaat spelen.	Deze opmerking wordt gezien als ondersteuning van het beleid.	-
145,195 208	Taxatie vooraf	Indienen willen dat huis vooraf wordt getaxeerd (0-meting) en dat de kosten van waardeminderen en de taxatiekosten voor de initiatiefnemer of de overheid zijn.	Indien waardedaling van onroerend goed toe te schrijven is aan de ontwikkeling van een windpark, kan aanspraak worden gemaakt op de planschaderegeling uit de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO).	geen
200	Maatschappelijk laadvermogen	Verzoek om 'Maatschappelijke Effect Rapportage' op te stellen, waarin wordt gekeken wat een gemeenschap aan landschappelijke verandering door windenergie redelijkerwijs dragen.	In het plan-MER is aandacht voor de effecten op het landschap, inclusief het aspect 'beleving'.	reeds in het plan-MER

F. Verdeling kosten en baten

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
8, 23, 34, 48, 53, 62, 70, 76, 80, 86, 91, 93, 112, 118, 126, 128, 133, 199, 203, 207, 208, 210, 212, 215	Verdeling kosten en baten	Indieners geven aan dat er een scheve verhouding ontstaat tussen kosten en baten (de baten voor enkelen, de kosten voor omwonenden) en pleiten voor een tegemoetkoming voor de gemeenschap.	Initiefnemers van windenergie zijn in toenemende mate bereid om een deel van het project beschikbaar te stellen voor financiële participatie door direct omwonenden en/of de gemeenschap. Hierdoor worden direct omwonenden in staat gesteld om ook te investeren en mee te profiteren van de opbrengsten van windenergie. In de Structuurvisie Windenergie op Land zullen initiatiefnemers van windprojecten worden aangemoedigd deze mogelijkheden voor participatie te bieden.	geen
80, 110	Opbrengsten naar natuur en landschap	Indieners zijn van mening dat de opbrengsten van windenergie zoveel mogelijk ten goede moeten komen aan natuur en landschap, zodat de baten ten goede komen aan de samenleving als geheel en niet alleen bij individuele investeerders.	Zie antwoord hierboven.	geen
80, 87, 92, 105, 110, 118, 140, 154, 183, 187, 195, 208, 212	Vereveningsmogelijkheden/compensatie	Indieners zouden bij de uitvoering van het beleid meer duidelijkheid willen over instrumenten voor vereveningsmogelijkheden, ook in relatie tot planologische wijzigingen bij particulieren. Men vraagt om betrokkenheid bij alle aspecten van plaasting en exploitatie (meebeslissen) van de molens. Een aantal Indieners eisen compensatie voor de schade die ze verwachten (onverkoopbare woning, woongenot).	Op vrijwillige basis kunnen met initiatiefnemers afspraken worden gemaakt over de inzet van opbrengsten van windenergie. Zo kan de ontwikkeling van een windpark onderdeel zijn van een bredere gebiedsontwikkeling waar behalve windenergie ook andere doelstellingen gelden en kan via verevening de gebiedsontwikkeling kansrijker worden. Of kan worden meebeslist over de exploitatie van de molens is aan de initiatiefnemer/investeerder. In de Structuurvisie Windenergie op Land zullen initiatiefnemers van windprojecten worden aangemoedigd deze mogelijkheden voor participatie te bieden.	geen
69, 70, 93	Tweespalt gemeenschap	Indieners menen dat de komst van windenergie de gemeenschap verscheurt.	In sommige gebieden leidt de komst van windenergie inderdaad tot discussies. Een goede communicatie en mogelijkheden voor participatie zijn daarom van belang en kunnen bijdragen aan een beter begrip voor de verschillende standpunten. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aandacht besteed aan communicatie en participatie bij grootschalige initiatieven in het kader van de Rijkscoördinatieregeling (RCR).	aandacht in de SVWOL
98, 192, 195, 203, 206, 211	Economisch belang heeft voorrang	Indieners menen dat het economisch belang van ontwikkelaars voorrang heeft voorrang boven andere belangen (bijv. flora en fauna).	In een plan-MER studie worden de effecten op mensen (hinder), landschap, natuur onderzocht. Dit levert beslisinformatie op voor de afweging waar in Nederland in principe ruimte is voor grootschalige windenergie. Het kabinet weegt het belang van de ontwikkeling van duurzame energie af tegen de andere belangen die er zijn, ongeacht wie het initiatief (bedrijven of samenwerkende burgers) daarvoor neemt. Ook bij een concreet windproject vindt een belangenafweging plaats.	-
138	Toets financiële begroting van een windpark	Indiener meent dat de financiële begroting van een windpark moet worden getoetst.	Aan het verkrijgen van subsidie zijn een groot aantal voorwaarden verbonden. Een belangrijke voorwaarde is dat een goed onderbouwd businessplan beschikbaar is.	buiten reikwijdte van de SVWOL

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
13, 31, 32, 48, 51, 56, 62, 63, 82, 92, 121, 128, 130, 137, 190, 215	Ontzie natuur-gebieden	Natuur is belangrijk en windmolens kunnen een ramp voor de natuur betekenen. Maak van een natuurgebied geen industriegebied. Houdt meer rekening met de gevolgen van windenergie op de natuur. Voor gebieden met hoge natuurwaarden dient de SVWOL een duidelijke bufferzone tot windparken aan te houden die minimaal 2000 meter is. Laat natuurgebieden (bijv. het natuurgebied Hegewiersterfild) buiten de zoekgebieden van het plan-MER.	Het Rijk hecht veel belang aan de natuur in Nederland. Daarom zijn er Natura2000-gebieden, Nationale parken en EHS-gebieden aangewezen met bepaalde natuurwaarden. Tegelijkertijd liggen er wellicht kansen voor grootschalige windenergie in dergelijke gebieden. In het plan-MER van de Structuurvisie Windenergie op Land wordt onderzocht wat de kansen op effecten zijn van grootschalige windenergie in natuurgebieden. Bij die toetsing wordt uitgegaan van de bestaande handavingsdoelstellingen voor de natuur in die gebieden.	reeds in het plan-MER
8, 18, 21, 28, 31, 41, 59, 60, 62, 68, 70, 84, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 100, 101, 105, 118, 121, 125, 126, 128, 130, 133, 138, 160, 163, 182, 183, 193, 208, 210, 215	Gevolgen voor vogels en vleermuizen	De vrees bestaat dat er veel vogels en vleermuizen omkomen of wegtrekken als er grootschalige windenergie wordt gerealiseerd. Wat zijn de gevolgen van grootschalige windenergie op (zeldzame/bedreigde) vogels en vleermuizen, en in het bijzonder de trekroutes, de fourageergebieden en de broedplaatsen van vogels en vleermuizen?	Vanwege de mogelijke effecten van windmolens geeft het plan-MER inzicht in de kansen op effecten op vogels en vleermuizen.	reeds in het plan-MER
26	Vogels	Verzoek om effecten op weidevogels en trekvogels in het Lofargebied in het plan-MER mee te nemen.	De effecten op de natuurwaarden van natuurgebieden die in of nabij één van de zoekgebieden liggen zullen worden beschreven.	in het plan-MER
80, 84	Ontzie gebieden die van belang zijn voor vogels en vleermuizen	Er wordt voorgesteld gebieden die van belang zijn voor vogels en vleermuizen uit te sluiten voor windparken (die gebieden vallen niet altijd samen met N2000, EHS en nationale parken). Sovon heeft in samenwerking met Altenburg en Wymenga in opdracht van Vogelbescherming Nederland een 'windmolenrisicokaart' opgesteld die voor dit doel bruikbaar is. Door heel gericht alleen gebieden uit te sluiten waar windparken tot grote schade leiden voor vogels of vleermuizen, bewijzen we de natuur een dienst zonder andere geschikte locaties uit te sluiten	Er is in het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land gekozen voor een genuanceerde benadering bij het onderzoek naar vogels en vleermuizen. In het plan-MER is de studie en het onderliggende kaartmateriaal van Sovon gebruikt om de kans op effecten op vogels goed te beschrijven.	in het plan-MER
13, 15, 28, 62, 68, 70, 86, 90, 98, 100, 101, 105, 121, 125, 128, 130, 138, 160, 163, 208, 210, 215	Gevolgen voor andere dieren	De vrees bestaat dat dieren zullen omkomen of wegtrekken als er windenergie wordt gerealiseerd. Wat zijn de gevolgen van grootschalige windenergie (geluid, slagschaduw, trillingen, straling) voor de populatie dieren in het algemeen en in het bijzonder voor; landbouwhuisdieren (koeien, schapen, paarden) reeën, vossen, bevers, mollen, marters, muizen, ratten, wormen, vissen, vliegen, muggen, libellen, andere insecten en microorganismen en reptielen en beesten in op de grond?	De aantasting van het leefgebied van de beschermde soorten en rodelijst soorten uit de Flora- en Fauna wet wordt beschreven. Tevens zullen de risico's op significante effecten op beschermde habitats en soorten in Natura2000-gebieden (NB-wet) worden beschreven. Ook wordt er getoetst aan de PKB Waddenzee en de Nationale parken. Het plan-MER gaat echter niet in detail in op de effecten op de genoemde dieren.	geen
86, 98, 100, 101, 121, 128, 160	Gevolgen voor bloemen en planten	Wat zijn de gevolgen van grootschalige windenergie (geluid, slagschaduw, trillingen) voor de groei van planten en bloemen?	De aantasting van het leefgebied van de beschermde soorten en rodelijstsoorten uit de Flora- en Fauna wet zal worden beschreven. Tevens zullen de risico's op significante effecten op beschermde habitats en soorten in Natura2000-gebieden (NB-wet) worden beschreven. Er zal niet specifiek ingegaan worden op de gevolgen op de groei van planten en bloemen.	-
32, 186	Gevolgen voor natuurgebieden	Beschouw in het plan-MER de effecten op het natuurgebied Hegewiersterfild en het natuurproject 'het Hunzedal'.	De effecten op de natuurwaarden van natuurgebieden die in of nabij één van de zoekgebieden liggen, worden beschreven.	geen
5, 115	Gevolgen voor Natura2000-gebieden	Ontzie de Natura2000-gebieden en neem ze op als harde belemmering in het plan-MER. Wat zijn de gevolgen van grootschalige windenergie op Natura2000 gebieden? Betrek bij de beoordeling van Natura2000 gebieden ook aanwijzingsbesluiten en herstelopgaven.	In het plan-MER worden de effecten van grootschalige windenergie in Natura2000-gebieden beschreven. De Natura2000-gebieden worden niet op voorhand uitgesloten.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
5	Gevolgen voor de EHS-gebieden	Wat zijn de gevolgen van grootschalige windenergie op EHS gebieden?	De gevolgen op de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) worden in het plan-MER beschreven.	-
120, 146	Natura2000 en Passende beoordeling	Het is niet zo dat Natura2000-gebieden op voorhand windenergie onmogelijk maken. Het is afhankelijk van de natuurwaarde in het gebied. In de Notitie Reikwijdte en Detailniveau wordt gesteld dat een passende beoordeling nodig is omdat windparken mogelijk significante gevolgen hebben voor Natura2000-gebieden. Het is echter niet zo dat per definitie voor ieder groot windpark van minimaal 100 MW een vergunning in het kader van de Natuurbeschermingswet en een passende beoordeling nodig is.	Het kan voorkomen dat er bij een grootschalige windpark geen significante effecten optreden voor Natura2000-gebieden. In dat geval is een passende beoordeling niet nodig. Voor de Structuurvisie Windenergie op Land zijn mogelijke significante effecten niet uit te sluiten, waardoor een (pré) Passende Beoordeling is gemaakt als onderdeel van het plan-MER.	geen
48, 56, 65, 81, 128	Investerings in natuur	Er is/wordt veel geïnvesteerd in de kwaliteitsverbetering van natuur (bijv. het Markermeer) en als er een windmolenpark wordt gebouwd dan wordt die investering/kwaliteitsverbetering teniet gedaan.	Het belang van de investering in natuur wordt afgewogen tegen andere belangen waaronder de baten van windenergie. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt die afweging voor de onderzochte gebieden gemaakt.	geen
62, 70	Aantasting van natuur tijdens bouw	Onderzoek wat de aantasting van de natuur is vanwege, bijv. de bouwinstallaties, bouwverkeer, wegaanleg, kabelaanleg, bouw van de windmolens.	De mogelijke aantasting van de natuur tijdens de bouw van een windturbinepark, wordt in het kader van de Structuurvisie niet onderzocht. In het kader van een concreet project zullen deze effecten wel moeten worden onderzocht.	geen
94	Bossen	Plaats in plaats van windmolens veel meer bossen op het land, is veel beter voor het milieu.	Het onderwerp 'gebruik van hout' voor de energievoorziening vormt geen onderdeel van de Structuurvisie Windenergie op Land.	geen
105, 191	Stiltegebied	Ontzie windmolens in stiltegebieden.	Het kabinet wil windmolens in stiltegebieden niet op voorhand uitsluiten. De kans op effecten op stiltegebieden worden naar aanleiding van de zienswijzen in het plan-MER onderzocht. Het plan-MER levert beslisinformatie op voor de definitieve keuze van de op te nemen gebieden in de Structuurvisie Windenergie op Land.	in het plan-MER
106	Schade door verkeer en industrie	De schade voor de natuur van windparken is in de praktijk vele malen kleiner dan schade door verkeer ('roadkill', uitlaatgassen en geluidshinder) en industrie (lucht- bodem en watervervuiling) terwijl de regels voor windparken vele malen strenger zijn.	In het plan-MER wordt de kans op effecten op natuur in beeld gebracht.	geen
176	Kansen	Met betrekking tot de alternatieven 'Natuur' en 'Landschap' wordt geadviseerd niet enkel uit te gaan van belemmeringen, maar vooral ook vanuit kansen en mogelijkheden om natuur en landschap te verbinden met het opwekken van duurzame energie. Indien op een goede manier ingepast in het landschap en rekening houdend met de natuurwaarden van het gebied versterken ze elkaar. Daarnaast moet ook worden meegenomen worden dat er gewinning optreedt. Dieren passen zich snel aan bij een veranderende leefomgeving.	Het kabinet ziet ook kansen om landschap te verbinden aan grootschalige windenergie in bepaalde gebieden in Nederland. De kans op effecten op natuur worden in het plan-MER beschreven.	aandacht voor in de SVWOL
86, 179	Watersysteem	Wat doen windturbines met het watersysteem onder de grond? Komt er minder ruimte voor de tijdens regenperiodes toch al zeer natte grond?	In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land is geen aandacht voor het verlies aan waterberging vanwege grootschalige windenergie. Waar van toepassing worden bij concrete windprojecten de effecten op het watersysteem onder de grond in beeld gebracht.	geen

H. Landschap en leefomgeving

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
4, 5, 6, 7, 13, 17, 27, 33, 35, 41, 42, 47, 48, 49, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 65, 66, 67, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 82, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 107, 109, 110, 113, 117, 118, 119, 121, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 145, 152, 159, 160, 168, 169, 171, 177, 182, 183, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 203, 206, 207, 208, 210, 212, 214, 215	Impact op het landschap	Een groot aantal indieners geeft aan dat zij vrezen dat zeer grote molens niet passen bij de kernwaarden van het Nederlandse open landschap. Zij vragen daarom de gevolgen van grootschalige windenergie voor het landschap te onderzoeken (m.n. horizonvervuiling, leefbaarheid, (aantasting van) belevingswaarde, lintbebouwing, verrommeling, open landschapskenmerken, nationale landschappen, beschermde stads en dorpsgezichten, interferentie van parken, welstandelijke aspecten, cultuurhistorische landschappen, recreatie en toerisme, landschappelijk erfgoed, werelderfgoed, Het Groninger landschap, het Oldambt, Meedener Land, Veenkoloniën, Hollandse landschap, Schagen, West Friese Omringdijk, Afsluitdijk, Markermeer, IJsselmeer, Grevelingenmeer). Er wordt opgemerkt dat bij helder weer grote windturbines op grote afstand (20 tot 30 km) nog steeds duidelijk zichtbaar zijn.	Grootschalige windenergie heeft impact op het bestaande landschap. Om deze reden is in het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land het alternatief 'Landschap en leefomgeving' opgenomen. In het plan-MER worden verder de alternatieven beoordeeld op de voor het landschap en leefomgeving relevante aspecten 'ruimtelijke visuele manifestatie' en 'de ruimtelijk-visuele impact op de leefomgeving'. Tevens wordt de kans op effecten op nationale landschappen, UNESCO werelderfgoed, cultuurhistorische en natuurlijke/landschappelijke kernkwaliteiten, beschermde stads- en dorpsgezichten, recreatie en toerisme in beeld gebracht.	reeds in het plan-MER
1, 13, 21, 35, 36, 44, 46, 57, 63, 65, 66, 68, 72, 73, 86, 90, 93, 98, 107, 109, 128, 138, 145, 175, 178, 186, 189, 206, 208, 210, 211, 212, 214	Gevolgen voor het leefmilieu en het woongenot van de mens	De vrees bestaat dat grootschalige windenergie een enorme impact zal hebben op het leefmilieu, de leefbaarheid, belevingswaarde van een gebied en het woongenot van de mens. En dat bepaalde gebieden onleefbaar worden (m.n. Drentsche Monden, Veenkoloniën).	In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land worden (de kansen op) effecten op de leefomgeving onderzocht. Leefomgeving is echter een heel breed en divers thema. In het plan-MER is er daarom voor gekozen het thema en de verschillende alternatieven te beoordelen op de voor de leefomgeving volgende relevante aspecten zoals: 'ruimtelijk visuele manifestatie in het landschap', 'ruimtelijk-visuele impact op leefomgeving', 'cultuurhistorische en natuurlijke/landschappelijk kernkwaliteiten' en 'geluidshinder'. Door onderzoek te doen naar de mogelijke effecten van grootschalige windenergie op deze aspecten kan er in de Structuurvisie Windenergie op Land een afgewogen besluit worden genomen welke gebieden onder welke voorwaarden en/of aandachtspunten geschikt zijn voor grootschalige windenergie.	-
9, 33, 60, 70, 88, 98, 109, 125, 127, 178, 188, 203, 207	Rust en stilte	De vrees bestaat dat grootschalige windturbines negatieve gevolgen hebben voor de rust en stilte in de leefomgeving. Welke keuze voor grootschalige windenergie maakt de Rijksoverheid in stille gebieden?	Om de effecten op rust en stilte te onderzoeken is in het plan-MER onder andere de kans op effecten van grootschalige windenergie op geluidshinder onderzocht. Tevens wordt de ligging van aangewezen stiltegebieden meegenomen in het onderzoek. De resultaten van het plan-MER worden betrokken bij de definitieve keuze over de op te nemen gebieden in de Structuurvisie Windenergie op Land.	in de SVWOL

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
9, 27, 28, 48, 49, 51, 55, 60, 61, 70, 74, 98, 109, 138, 159, 178, 180, 186, 188, 196, 205	Vrij zicht, horizonvervuiling en insluiting	De vrees bestaat dat grootschalige windenergie het vrije zicht verpest, dat er horizonvervuiling zal optreden en dat woningen worden ingesloten door windturbines. Hoe gaat de Rijksoverheid om met deze onderwerpen?	In het plan-MER zijn de alternatieven onder andere beoordeeld op de aspecten: ruimtelijk-visuele manifestatie in het landschap en ruimtelijk-visuele impact op de leefomgeving. Bij deze aspecten komen zaken als insluiting, horizonbeslag aan de orde.	toelichting in het plan-MER
28, 44, 65, 66, 74, 128, 137, 207	Verandering van leefomgeving naar industriële omgeving	De vrees bestaat dat vanwege mogelijke geluidseffecten, horizonvervuiling en visuele effecten de leefomgeving verandert in een industriële omgeving.	De ontwikkeling van grootschalige windenergie betekent in veel gevallen een verandering van het landschap. Door tussen windturbines en windturbineopstellingen voldoende afstand te houden en bepaalde delen van een gebied te onttrekken van windturbines is het mogelijk om een landschap te creëren waarbij een balans is tussen windenergie en andere functies in een gebied (bijv. wonen, werken, recreëren).	geen
65	Bevolkingsdichtheid	Als vanwege grootschalige windenergie een gebied een andere bestemming krijgt (bijv. van landbouw naar industrie) moeten de gestelde randvoorwaarden (bijv. grenswaarden van geluid) gehandhaafd blijven. Onderzoek daarom bij alle voornemens ook de bevolkingsdichtheid van een gebied.	Indien in de Structuurvisie Windenergie op Land een gebied wordt aangewezen voor grootschalige windenergie zullen de wettelijk vastgelegde normen voor geluid worden toegepast bij de beoordeling van initiatieven voor windenergie. De Structuurvisie zal de vastgelegde normen voor geluid niet wijzigen. Het is daarom niet nodig om onderzoek te doen naar de bevolkingsdichtheid van een gebied.	geen
176	Veranderende leefomgeving	Mensen hebben vaak moeite met een veranderende leefomgeving. Vaak valt de verandering eerst niet goed, terwijl mensen op langere termijn juist weer vasthouden aan veranderingen die in het verleden hebben plaatsgevonden.	Een prettige leefomgeving, en hiermee een verandering in de eigen leefomgeving, is voor veel mensen erg belangrijk. Het kabinet wil daarom op zorgvuldige wijze beslissingen maken die mogelijk een grote impact hebben op de leefomgeving.	-
146	Belevingswaarde landschap mag windturbines niet belemmeren	Er is een noodzaak om meer windturbines te realiseren. Vanwege deze noodzaak zal het landschap er in enkele gebieden anders uit komen te zien. Dit is een ontwikkeling die voortdurend aan de orde is; het huidige landschap is ontstaan door eerder menselijk handelen. Enkel en alleen belevingswaarde van het landschap mag geen doorslaggevend aspect zijn dat de ontwikkeling van windturbines belemmert.	Het kabinet heeft een doelstelling om grootschalige windenergie te realiseren. Belevingswaarde van een landschap is één van de aspecten die een rol spelen in de afweging of een gebied wel of niet geschikt is voor grootschalige windenergie. Het aspect belevingswaarde wordt in samenhang met andere aspecten gewogen voordat het kabinet een besluit neemt. Dit betekent dus dat enkel en alleen belevingswaarde van het landschap geen doorslaggevend aspect is dat de ontwikkeling van windturbines belemmert.	reeds in de SVWOL
166	Kwalitatieve beoordeling landschap, cultuurhistorie, archeologie	De uitdaging is om voor de thema's landschap, cultuurhistorie, en archeologie te voorkomen dat er subjectieve elementen in sluipen om tot een voldoende robuust oordeel te komen.	In het plan-MER wordt ingegaan op het thema landschap, cultuurhistorie en archeologie.	reeds in het plan-MER
200	Molens met ashoogte van 135 passen niet in de Wieringermeer	Een referentieturbine met een ashoogte van 135 meter is voor de Wieringermeer niet reëel gebleken in zowel economische uitvoerbaarheid, landschappelijke inpassing als praktische plaatsingsruimte. Er wordt gesteld dat dit ook geldt voor het deelgebied 'oude polders NH' en andere vergelijkbare locaties.	In het plan-MER wordt met twee type turbines gewerkt die de bandbreedte aangeven van moderne windturbines en daarmee ook de bandbreedte geven van mogelijkheden.	geen
86	Visie Rijksadviseur voor het Landschap	De studie "een choreografie van 1000 molens" van de Rijksadviseur voor het landschap graag betrekken bij de afweging.	Deze studie is betrokken in het plan-MER.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
73, 107, 113, 165, 168, 209	Plaatsingsprincipes	De volgende plaatsingsprincipes worden voorgesteld: 1) maximaal inzetten op meervoudig ruimtegebruik 2) indien plaatsing van windturbines nabij gebieden van grote recreatieve waarde voor recreatie en toerisme onontkoombaar is volsta daar dan met aan te sluiten bij windturbines die er al zijn 2) Zoek aansluiting bij windmolenparken aan de grens met Duitsland 4) in agrarische landschappen (kleine) solitaire windmolen of in kleine kavels 5) Betrek de ontwerpregels voor mooie windparken die ontwikkeld zijn in de Wieringermeer, en toegepast in Dronten en Drenthe.	Het kabinet acht industrie- en havengebieden, grootschalige agrarische cultuurlandschappen, grote open wateren en grootschalige infrastructuur in windrijke regio's in principe geschikt om te combineren met grootschalige windenergie. De gebiedskeuzes in de Structuurvisie zijn daarop gebaseerd. Het kabinet zal in de Structuurvisie daarnaast een aantal inrichtingsprincipes opnemen voor grootschalige windenergie. Het kabinet zal in de Structuurvisie Windenergie op Land ook aangeven waar er kansen liggen voor meervoudig ruimtegebruik.	geen
115	Openheid	Verzoek om de recente rijksindicator 'landschappelijke openheid van de grote wateren' toe te voegen als landschappelijke randvoorwaarde en hiermee als beoordelingscriterium in het plan-MER op te nemen.	Effecten op openheid wordt meegenomen in het beoordelingskader. Voor de IJsselmeergebieden wordt bezien op welke manier het behoud van openheid en wijsheid kan worden gecombineerd met de ontwikkeling van windparken.	reeds in het plan-MER
110	Archeologie, historische geografie	In het plan-MER dienen ook de gevolgen van grootschalige windenergie voor archeologie, historische geografie en historische bouwkunde inzichtelijk gemaakt te worden.	In het plan-MER worden de alternatieven onder andere beoordeeld op archeologische en historische geografische waarden.	reeds in het plan-MER

I. Gezondheid

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
4, 5, 11, 17, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 41, 48, 51, 52, 53, 56, 60, 61, 62, 63, 66, 68, 69, 72, 74, 76, 86, 89, 90, 91, 92, 97, 98, 100, 101, 110, 111, 118, 119, 123, 125, 127, 128, 130, 137, 138, 139, 149, 159, 163, 168, 171, 178, 181, 183, 184, 192, 194, 201, 203, 208, 210, 212, 215	Gevolgen voor gezondheid	In een groot aantal zienswijzen wordt aandacht gevraagd voor de gezondheidsrisico's van windturbines en de gevolgen van alle vormen van hinder voor de gezondheid van omwonenden, in het plan-MER te onderzoeken. Hierbij wordt met name ingegaan op de gevolgen die (laagfrequent) geluid, slagschaduw en het (constante) uitzicht op molens hebben in relatie tot de gezondheid. In een aantal zienswijzen wordt specifiek aandacht gevraagd voor de gevolgen voor de geestelijke gezondheid (psychische schade, psychosomatische klachten, gevoelens van stress en concentratieproblemen) die als gevolg van de hinder veroorzaakt door windturbines. Dit geldt in mindere mate ook voor het effect van knipperende lichten in relatie tot gezondheid.	In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land wordt gezondheid niet als apart beoordelingscriterium meegenomen. Wel wordt getoetst op de voor gezondheid relevante aspecten en door de indieners genoemde aspecten van hinder 'beleving', 'geluid' en 'slagschaduw'. De wettelijke normen die voor deze hinderaspecten (slagschaduw, geluid) zijn opgesteld vormen hierbij het uitgangspunt. Bij het vaststellen van die normen hebben de gezondheidsrisico's van geluid en slagschaduw een belangrijke rol gespeeld. Bij sommige normen is bij de vaststelling geaccepteerd dat een bepaald percentage omwonenden gehinderd wordt. Alleen voor zichthinder (zichtbaarheid windturbines), lichthinder (weerkaatsing zon en knipperende verlichting) en ijsafwerping is geen norm vastgesteld. Daarop moet bij specifieke aanvragen van een omgevingsvergunning worden gelet. In het plan-MER wordt voor de zoekgebieden aan de hand van de beoordelingen van de genoemde hinderaspecten een indicatie gegeven waar het aspect gezondheid een aandachtspunt kan zijn. Hiermee worden de factoren die het meest bepalend zijn voor de gezondheid in het plan-MER op voldoende wijze in kaart gebracht.	deels in het plan-MER
16, 25, 53	Normen tegen ziekte	Normen zijn geen bescherming tegen ziekte; ze worden omhoog bijgesteld wanneer er ruimte voor windturbines nodig is zonder op gezondheid te letten.	Er gelden wettelijke normen tegen de belangrijkste afzonderlijke vormen van hinder en gevaar die ook als zodanig worden gehandhaafd. Doel van de normstelling is, dat zowel op volksgezondheidsniveau als op individueel niveau de gezondheidsrisico's aanvaardbaar zijn. Bij het vaststellen van de normen hebben de gezondheidsrisico's van de hinderaspecten slagschaduw en geluid daarom een belangrijke rol gespeeld. Voor zichthinder (zichtbaarheid windturbines), lichthinder (weerkaatsing zon en knipperende verlichting) en ijsafwerping is geen norm vastgesteld. Daarop moet bij specifieke aanvragen voor de omgevingsvergunning worden gelet.	geen
11, 43, 124, 212	Compensatie bij ziekte	Mensen die ziek zijn geworden van windturbines moeten worden uitgekocht/schadevergoeding ontvangen.	De geldende normen voor geluid, slagschaduw en veiligheid hebben als doel om mensen te beschermen tegen onaanvaardbare hinder. Deze normen vormen het uitgangspunt voor de Structuurvisie Windenergie op Land.	geen
31, 91	Electrische installaties	Elektrische installaties veroorzaken gezondheidsproblemen.	Dit effect treedt alleen op bij zeer hoge elektromagnetische veldsterkten; rond de windturbines en hun transformatorstations worden geen hoge EMV-sterkten opgewekt.	geen
111	Afstandscriterium 2 km	Om gezondheidseffecten uit te sluiten moeten windturbines meer dan 2 km van woningen worden gebouwd.	Uitgangspunt is dat alle windparken aan de wettelijke normen dienen te voldoen. Het volgen van de wettelijke geluid- en slagschaduwnormering leidt tot het houden van een bepaalde minimale afstand tot gevoelige objecten zoals woningen. Bij het vaststellen van de normen voor geluid en slagschaduw is het aspect gezondheid reeds betrokken; deze normen zijn leidend.	geen
208	Onderzoek naar betere alternatieven	Indiener vraagt om meer tijd voor onderzoek naar gezondheid en betere alternatieven als er gezondheidsproblemen kunnen komen. Mogelijk blijkt dat er betere mogelijkheden zijn om aan de EU afspraken te voldoen.	Het kabinet streeft naar een aandeel van 16 procent duurzame energie in 2020. Daarvoor zijn alle vormen voor duurzame energie nodig. In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land is met de thema's beleving, geluid en slagschaduw onderzocht of gezondheid een aandachtspunt is bij de ontwikkeling van grootschalige windenergie in een bepaald gebied.	geen

J. Geluid

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
13, 18, 42, 49, 60, 63, 70, 73, 90, 91, 97, 100, 101, 105, 110, 111, 116, 117, 122, 125, 128, 137, 138, 143, 149, 159, 163, 164, 169, 179, 187, 189, 195, 201, 203, 205, 207, 215, 216	Gevolgen van geluidshinder	In een groot aantal zienswijzen wordt aandacht gevraagd op geluidshinder van turbines en wordt verzocht om geluidshinder (om allerlei aangevoerde redenen) goed in het plan-MER te onderzoeken en mee te laten wegen bij de vaststelling van de definitieve gebieden in de Structuurvisie. Specifieke aandacht wordt gevraagd voor a) de geluidbelasting in de nacht (veel zoekgebieden zijn dan zeer stille gebieden) b) niveau achtergrondgeluid; c) cumulatie met andere in het gebied aanwezige geluidsbronnen; d) clustering van windturbines e) door windturbines geproduceerde laagfrequent geluid.	Windturbines moeten voldoen aan de wettelijke norm voor geluid. Voor de berekening voor geluidsbelasting wordt de Nederlandse norm Lden en Lnight gehanteerd. Ook de eventuele cumulatie van het geluid van nieuwe turbines wordt bij een concreet project hierop getoetst en kan leiden tot een maatwerkbesluit. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt niet over concrete windturbines besloten, doch over de gebieden die zich lenen voor de grootschalige plaatsing van windturbines. In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land wordt via twee stappen rekening gehouden met geluidshinder. In de eerste stap worden delen van het zoekgebied met aaneengesloten bebouwing met een zone van 400 meter eromheen bij voorbaat uitgesloten als windenergiegebied. In de tweede stap is per gebied beoordeeld in welke mate er losstaande woonbebouwing in of grenzend aan het gebied aanwezig is, die mogelijk geluidshinder ondervinden. Voor de effectbeoordeling zijn rond aanwezige losstaande bebouwing indicatieve contouren van 400 meter gelegd ter signalering van de kans op geluidshinder. Daarnaast zijn voor de effectbeoordeling ook (aanvullend op de 400 meter in de eerste stap) rond aaneengesloten bebouwing indicatieve contouren van 600 meter gelegd ter signalering van de kans op geluidshinder. In een project-MER voor een concreet project zal nader onderzocht moeten worden wat de geluidbelasting op afzonderlijke woningen is, opdat toetsing aan de norm kan plaatsvinden. Daarnaast zijn de provinciale stiltegebieden betrokken in het beoordelingskader. Er wordt in dit plan-MER niet apart gekeken naar laagfrequent geluid (zie ook hierna).	(deels) in het plan-MER
6, 15, 18, 23, 27, 34, 43, 48, 59, 61, 66, 69, 70, 71, 78, 110, 111, 119, 121, 123, 125, 128, 133, 163, 164, 171, 186, 189, 194, 205, 208, 212	Onderzoek en/of aparte norm laagfrequent geluid	Naast het verzoek om aandacht te besteden aan laag-frequent geluid in het plan-MER, wordt door een groot aantal indieners gewezen op het feit dat de geluidnorm geen rekening houdt met laag-frequent geluid, onhoorbaar zeer laag-frequent geluid juist zeer schadelijk is voor de gezondheid van mensen, dit apart moet worden onderzocht en en/of een aparte norm hiervoor zou moeten worden vastgesteld.	In de wet is speciaal voor windturbines een specifieke norm vastgesteld. Bij het vaststellen van deze norm is rekening gehouden met de specifieke karakteristieken van windturbines. Hierbij is vanwege het onderzoek dat daaraan ten grondslag ligt (waar onder een belevingsonderzoek) binnen de mogelijke beperkingen van dat onderzoek, rekening gehouden met laag-frequent geluid. Uit fysische metingen blijkt dat de emissie van trillingen en van infrageluid bij windturbines vrijwel niet voorkomt. Het aandeel laagfrequent geluid is weliswaar verhoogd, maar vergelijkbaar met dat van gemiddelde vrachtwagens of vliegtuigen. De geluidsnorm bevat geen aparte of specifieke berekening van laag frequent geluid. Uit berekeningen zowel als metingen blijkt dat bij de geldende normen het laagfrequente geluid in de woningen deels onder de gehoor grens ligt en ook voldoet aan de recente Deense norm.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
16, 19, 23, 31, 34, 38, 43, 48, 52, 62, 70, 74, 126, 156, 160, 161, 178, 188, 199	Verruiming geluidsnorm	In een aantal zienswijzen wordt aangehaald dat de geluidnorm voor windturbines in 2011 omhoog is gegaan/verruimd, waardoor mensen meer last hebben van windturbines en de overheid een onbetrouwbare indruk maakt. Er wordt gesteld dat de norm een jaargemiddelde is, waardoor het feitelijke geluidsmaximum veel hoger ligt dan de norm suggereert.	De nieuwe toegestane gevelbelasting komt overeen met de oude toetsingswaarden van het Activiteitenbesluit (voor meldingsplichtige turbines) en komt ook overeen met de in milieuvergunningen tot 2009 aan windparken opgelegde grenswaarden. Er bestaan geen normen voor de dagelijkse belasting, dit berust op een statistisch misverstand. Juist het jaargemiddelde houdt rekening met alle geluidsbelastingen in een jaar, terwijl de oude regeling 12 lawaaiige dagen geheel buiten beschouwing kon laten. In veel zienswijzen wordt verondersteld dat de feitelijke mogelijkheden voor geluid van een windturbine onder een jaargemiddelde norm heel ruim zijn omdat er ook windstille perioden zijn zonder geluid. Inderdaad maakt een windturbine bij windstil weer geen geluid. Maar bij windsnelheden boven 10-15 meter per seconde gaan veiligheidsmechanismen in werking treden, zoals uit terugregelen van de bladstand of het (bij storm) geheel stilzetten van de windturbine. Hierdoor en door de vrijwel constante draaisnelheid van de wieken is het brongeluid tussen 4 m/s en 15 m/s opmerkelijk constant en worden afhankelijk van het type turbine gevelbelastingen (bij woningen op de normgrens van 47 dB Lden) geproduceerd tussen de 40 en 48 dB. Daarnaast biedt de nieuwe norm nog feitelijke voordelen voor omwonenden : (1) er wordt alleen getoetst op geluid van windturbines (de windnormcurve die omgevingsgeluid in mindering brengt is afgeschaft), (2) de regel dat de 12 meest lawaaiige dagen mogen worden veronachtzaamd, is vervallen, (3) het brongeluid wordt nu gerelateerd aan de windsnelheid op ashoogte, waarmee de oude kritiek op het veronachtzamen van windsnelheden boven 100 m is ondervangen, en (4) de norm is vastgesteld op basis van belevingsonderzoek. Overigens ligt de feitelijke dagbelasting rond de 42 dB(A).	buiten reikwijdte van de SVWOL
127, 211, e.a.	geluidsnormeringen in omringende landen	Nederlandse geluidnorm voor windturbines is soepeler dan in omringende landen.	Uit een door adviesbureau Bosch & Van Rijn in oktober 2009 opgestelde vergelijking van geluidnormen voor windturbines in Nederland en de omringende landen blijken wel verschillen in normering, maar die bieden onvoldoende grond aan de bewering dat Nederland een soepeler geluidnorm heeft vastgesteld. Het rapport is in oktober 2009 aan de Tweede Kamer aangeboden; de Tweede Kamer heeft het rapport betrokken bij zijn beoordeling van het voorstel voor de nieuwe geluidnorm voor windturbines die gelden sinds 2011.	buiten reikwijdte van de SVWOL
27, 48, 62, 121, 130, 131, 140, 158, 159, 160, 162, 164, 170, 171, 183, 187, 188, 189, 211, 212	Geluidsnorm niet te handhaven	De geluidnorm op basis van jaargemiddelde gevelbelasting is niet te handhaven.	De geluidnorm op Lden is wel te handhaven; dit wordt toegelicht in de Handleiding rekenen en meten geluid windturbines, en is ook in antwoord op vragen van de Tweede Kamer toegelicht.	buiten reikwijdte van de SVWOL
70, 87, 114, 153, 154, 207, 212	Nieuwe norm nodig voor landelijk gebied	(a) Er is een nieuwe norm nodig voor geluid van windturbines in stil landelijk gebied. (b) In stille gebieden moeten windturbines een straffactor van 5 dB krijgen bovenop de bestaande avond- en nachtstraffactor. Veel zoekgebieden zijn nu stil landelijk gebied en ze worden met grootschalige windenergie een industriegebied.	Bij de normstelling in 2011 is bij de mogelijkheid om stil landelijk gebied strenger te normeren is bewust afgezien. In plaats daarvan is ervoor gekozen om alle woningen in Nederland op gelijke wijze te beschermen tegen geluidhinder door windturbines. Of de omgeving al veel geluidbronnen kent (stedelijk gebied) of juist heel stil is (vooral 's nachts) maakt dus niet uit. Beide categorieën bewoners zouden in hun voordeel een strengere norm kunnen bepleiten. Een provincie of een gemeente kan er wel voor kiezen om een stil landelijk gebied aan te wijzen als stiltegebied; dat levert dan beperkingen op voor alle ruimtegebruiksfuncties. De provinciale stiltegebieden maken ook onderdeel uit van het beoordelingskader in het MER tbv het beoordelen van de effecten.	buiten reikwijdte van de SVWOL
52, 78, 87, 121, 128, 129, 154, 200, 201, 202	2 km zonering als randvoorwaarde stellen	Geluidhinder is zo ernstig dat windturbines altijd op een afstand van (minstens) 2 km van woningen moeten staan	In het plan-MER voor de Structuurvisie wordt uitgegaan van de in de wet vastgestelde kaders en normen. Voor het beoordelen van de zoekgebieden in het plan-MER is een andere methode gekozen (zie reactie bij subonderwerp 'gevolgen voor geluidhinder' hierboven).	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
87	Toepassen harde filter 300 meter van bebouwing	Verzoek om in het plan-MER de geschiktheid van zoekgebieden te onderzoeken met toepassing van een harde filter met afstand van 300 m rond elke (vrijstaande) woning.	Het plan-MER voor de Structuurvisie leent zich niet om zoekgebieden op de voorgestelde wijze te filteren. In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land wordt via twee stappen rekening gehouden met geluidhinder. Dit wordt nader toegelicht in de beantwoording van de deelzienswijze 'gevolgen voor geluidhinder' (zie hierboven).	geen
168	Vakantieparken	Verzoek om in het plan-MER voor geluidhinder rekening te houden met de aanwezigheid van vakantieparken en campings op dezelfde manier als woonwijken.	In het plan-MER wordt aaneengesloten woonbebouwing in de zoekgebieden 'uitgezeefd' als een eenvoudige manier om rekening te houden met de grote kans op geluidhinder. De geldende norm voor geluid van windturbines geldt voor primaire woningen die geen economische relatie hebben met de windturbine in kwestie. De norm geldt niet voor vakantiewoningen en campings. Met de aanwezigheid hiervan kan wel rekening worden gehouden bij de vaststelling van het ruimtelijke plan waaraan de omgevingsvergunning voor de windturbine moet worden getoetst.	geen
52	Toetsen aan oude en nieuwe geluidsnormen	Verzoek om concrete windplannen te toetsen aan de oude en de nieuwe geluidsnormen.	Er wordt getoetst aan vigerende wet - en regelgeving op het gebied van geluid.	geen
55, 70, 212	Meten nieuw gebouwde projecten	Nieuw gebouwde projecten moeten een keer gedurende een jaar echt worden gemeten, want de fabrikantgegevens over het brongeluid kloppen niet.	Monitoring en handhaving is aan de orde bij een concreet windturbineproject. Tijdens de certificering worden de turbines op brongeluid getoetst aan de vigerende wet-en regelgeving.	buiten reikwijdte van de SVWOL
43, 62, 70, 114, 160, 170	Nulmeting achtergrondgeluid	Voordat een windproject wordt gebouwd moet een nulmeting van het (achtergrond-)geluid worden uitgevoerd.	In het geval van een concreet project dient door het bevoegd gezag in het ruimtelijk plan dergelijke veranderingen en impact op het landelijk gebied in beschouwing te worden genomen.	geen
50	Algemene straffactor ivm tonale karakter windturbinegeluid	Verzoek om een algemene straffactor van 5 dB worden toe te voegen aan de beoordeling van projecten, omdat de geluidnorm geen rekening houdt met het tonale karakter (= pulskarakter) van windturbinegeluid.	Destijds is bij de voorbereiding van de nieuwe regelgeving voor windturbinegeluid de stelling betrokken dat geluid van windturbines hinderlijker is dan van deze bronnen. Hoewel er gespeculeerd kan worden aan welke akoestische karakteristiek dat ligt, is het niet aan de orde een (arbitraire) straffactor op te leggen die ook geen grond vindt in de regelgeving.	geen

K. Slagschaduw

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
42, 53, 60, 63, 66, 70, 73, 93, 97, 121, 125, 130, 137, 138, 160, 161, 176, 188, 189, 194, 195, 201, 203, 215	Aandacht voor slagschaduw in plan-MER	In een groot aantal zienswijzen wordt aandacht gevraagd voor door windturbines geproduceerde slagschaduw en gevraagd de hinder hiervan voor omwonenden van nieuwe windparken te onderzoeken in het plan-MER.	De kans op effecten van slagschaduw op omwonenden wordt in het plan-MER onderzocht op gebiedsniveau. In welke mate dit in de praktijk zal plaatsvinden, dient op projectniveau nader te worden bepaald. Dan kunnen exact de effecten van windturbines in kaart worden gebracht aan de hand van de hiervoor bestaande wettelijke normen voor slagschaduw. Indien nodig kan de vergunning van een maatwerkvoorschrift worden voorzien.	reeds in het plan-MER
121, 129, 133, 143, 158, 160, 215	Lichtflitsen en knipperende verlichting turbines	Verzoek om de effecten van lichtflitsen te onderzoeken; dit betreft zowel de weerkaatsing van zonlicht op wieken als de knipperende verlichting van windturbines.	De effecten van lichtflitsen kan mogelijk een aspect zijn dat op projectniveau wordt betrokken bij het in kaart brengen van de mate van verlichting die aan of op de turbines vereist is en de effecten ervan op lichthinder en duisternis. Mogelijke mitigerende maatregelen kunnen dan ook in beeld worden gebracht. Overigens wordt knipperende verlichting in Nederland vanuit het belang van de luchtvaartveiligheid in bepaalde gebieden en slechts voor de top van de gondel voorschreven in de vorm van 1 knipperlicht dat zo veel mogelijk licht naar boven uitzendt. Verlichting op de draaiende wieken wordt in Nederland niet voorgeschreven, i.t.t. bepaalde andere landen.	buiten reikwijdte van de SVWOL
86	Effect slagschaduw flora en fauna	Verzoek om de effecten van slagschaduw op dieren en planten te onderzoeken.	Er is geen aanwijzing dat slagschaduw significante effecten heeft op dieren en planten. Mede om deze redenen is er geen beoordelingsmethode of norm voor dit mogelijke effect.	geen

L. Externe veiligheid

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
68, 70, 72, 100, 101, 107, 108, 110, 138, 144, 179, 208, 210, 218	Aandacht voor veiligheid in het plan-MER	In een aantal zienswijzen wordt gevraagd in algemene zin aandacht te besteden aan veiligheid in het plan-MER en de Structuurvisie.	In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land worden bij het beoordelen van de geschiktheid van zoekgebieden voor grootschalige plaatsing drie soorten ruimtegebruik als harde uitsluiting gezien: obstakelbeperkingsvlakken rond vliegvelen, laagvliegroutes voor militaire jachtvliegtuigen, en stroken voor buisleidingen die in de Structuurvisie Buisleidingen zijn aangewezen vanwege hun nationale belang. De gebieden worden vervolgens beoordeeld op: aanwezigheid van (beperkt) kwetsbare objecten, waarvoor windturbines een risicobron zouden kunnen zijn, aanwezigheid van inrichtingen (bedrijven) en infrastructuur die zelf een risicobron zouden kunnen zijn, of aanwezigheid van infrastructuur waarvoor windturbines een risicobron zouden kunnen vormen, en aanwezigheid van radar waarvoor windturbines een risicobron zouden kunnen vormen. Het is in een plan-MER niet mogelijk om op lokaal niveau onderzoek te doen; dit zal bij een project-MER voor een concreet windturbineproject dienen te geschieden t.b.v. het bepalen van de aan te houden afstand tussen windturbines en bebouwing of infrastructuur.	reeds in het plan-MER
159	Veiligheid windturbines tijdens bouwfase	Verzoek om ook aandacht te besteden aan veiligheid tijdens de bouwfase van windturbines	De Structuurvisie Windenergie op Land gaat over het aanwijzen van gebieden. Voor zover nodig wordt de veiligheid tijdens de bouwfase van turbines betrokken bij de omgevingsvergunning voor een concreet windturbineproject. Verder worden er eisen aan de projectvoering gesteld, waaronder die van de Arbo.	buiten reikwijdte van de SVWOL
60, 104, 128	Hoogspanningsverbindingen en luchtvaart	Houdt rekening met de veiligheidseisen van hoogspanningsverbindingen en de luchtvaart.	Met obstakelbeperkingsvlakken en de navigatie en communicatieapparatuur van de luchtvaart wordt rekening gehouden in het plan-MER. Bij hoogspanningsverbindingen is een gedetailleerde risicobeoordeling nodig; dit komt op projectniveau aan de orde.	reeds deels in het plan-MER
95, 149, 210	Uitsluiten gebieden waar vervoer gevaarlijke stoffen plaats heeft	Verzoek om bij een aantal zoekgebieden de spoorwegen en verkeerswegen waarover gevaarlijke stoffen worden vervoerd, op voorhand uit te sluiten.	Er is op het schaalniveau van de Structuurvisie Windenergie op Land geen reden om deze specifieke wegen en spoorwegen bij voorbaat uit te sluiten bij de beoordeling van de zoekgebieden in het plan-MER. Dit vraagt om een meer gedetailleerde beoordeling van mogelijke risico's. Hier komt bij dat er geen standaardindeling van (spoor-)wegen is naar hun belang voor dit vervoer en er ook geen standaard-veiligheidsafstanden zijn.	geen
64	Getrapte benadering Gasunie	Houdt voldoende afstand van gasleidingen; het Besluit externe veiligheid buisleidingen is onvoldoende veilig; pas de getrapte benadering van Gasunie toe.	Het Besluit externe veiligheid buisleidingen is per 1 januari 2011 door de rijksoverheid ingevoerd met het ook op de bescherming van buisleidingen. Dit geschiedt vanuit het beleid voor externe veiligheid. Hierbij is een stelsel verlaten waarbij een standaardafstand werd gehanteerd. Het is ons bekend dat Gasunie een hoger veiligheidsniveau nastreeft voor zijn gasleidingen. De discussie met de rijksoverheid daarover wordt elders gevoerd en valt daarom buiten de reikwijdte van de Structuurvisie en het plan-MER.	buiten reikwijdte van de SVWOL
187	Radarinstallaties	Houdt rekening met de verstoring van radarinstallaties.	Per 1 oktober 2012 zijn nieuwe regels in werking getreden over de verplichte toetsing van windturbines op hun mogelijke verstoring van militaire radars. Hiermee wordt dit belang voldoende geborgd. Omdat verstoring van militaire radars erg afhankelijk is van aantal, hoogte en type windturbines, kan niet op een generieke manier met het radarbelang rekening worden gehouden. In het plan-MER wordt ook rekening gehouden met de verstoring van civiele radarinstallaties.	geen
187	Telefoonverkeer	Houdt rekening met de verstoring van telefoonverkeer.	De Structuurvisie Windenergie op Land gaat over het aanwijzen van gebieden. Voor zover nodig dan wel relevant kan de verstoring van telefoonverkeer betrokken worden bij de omgevingsvergunning voor een concreet windenergieproject.	buiten reikwijdte van de SVWOL

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
161	Ijsafwerping	Houdt rekening met de risico's van ijsafwerping door turbinewieken.	De risico's van ijsafwerking kunnen alleen lokaal worden beoordeeld bij een concreet windenergieproject. Bij de omgevingsvergunning kan het bevoegd gezag voorwaarden stellen aan het opstarten van windturbines i.v.m. mogelijk ijsafwerping.	buiten reikwijdte van de SVWOL
92	2 km zonering	Windturbines worden veilig geplaatst als ze minstens 2 km van alle (beperkt) kwetsbare objecten afstaan.	Op lokaal niveau is gedetailleerd onderzoek nodig naar veiligheidsaspecten als sprake is van een concreet windturbineproject t.b.v. het bepalen van de aan te houden afstand tussen windturbines en bebouwing en (beperkt) kwetsbare objecten.	geen
107	Veiligheid op het water	Ten aanzien van het thema veiligheid en "risicobronnen Infrastructuur" en scheepvaart merken wij op dat recreatievaart veelal ook buiten vaargeulen vaart en dat daarmee het veiligheidsaspect ruimer dan alleen de vaargeulen getrokken dient te worden.	Indien relevant in het kader van een concreet windenergieproject is dit een aspect dat bij een project-MER moet worden meegenomen.	buiten reikwijdte van de SVWOL

M. Sanering

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
11,43, 119,139, 164, 180, 188, 193, 201, 208	Fonds of financiële middelen	Bij de bouw van een windmolen dient meteen geld gereserveerd worden of een fonds opgericht voor saneren om te voorkomen dat onrendabele, afgeschreven molens blijven staan.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wijst het kabinet gebieden aan die het kabinet in beginsel geschikt acht voor grootschalige windenergie. De mogelijkheid tot het oprichten van een fonds of andere financiële constructie wordt per project nader bekeken. In een aantal grote projecten wordt daar door diverse overheden en marktpartijen ervaring mee opgedaan. Een dergelijk fonds is in eerste instantie bedoeld om de lusten en lasten van windmolens beter te verdelen over het gebied. Geld voor sanering op termijn zou een van de opties kunnen zijn om mee te nemen.	buiten reikwijdte van de SVWOL
87, 154	Grondprijs irt sanering	Door grondwaardeberekening zou het financieel niet haalbaar zijn om windmolens te saneren.	De Structuurvisie Windenergie op Land gaat niet verder dan het geven van een visie waar in Nederland gebieden grootschalige windenergie in beginsel mogelijk is. De vragen m.b.t. grondwaardeberekening en sanering zullen bekeken moeten worden bij de ontwikkeling van concrete projecten.	buiten reikwijdte van de SVWOL
3	Bestaande molens vervangen	Er staan 2000 molens in Nederland. Deze molens dienen eerst vervangen te worden.	In het plan-MER en in de Structuurvisie Windenergie op Land wordt rekening gehouden met de noodzaak om bestaande windturbines op termijn te vervangen. De nieuwste generatie windturbines kunnen door hun omvang niet één op één op bestaande locatie worden vervangen. Doordat de turbines veel groter zijn zullen ze veel verder uit elkaar moeten worden geplaatst en door de omvang van de turbine zal de afstand tot de woningen groter zijn.	geen
212	Actieve sanering windmolens	De overheid zou er actief voor moeten zorgen dat verkeerd geplaatste molens worden verwijderd.	De Structuurvisie Windenergie op Land betreft een visie waar in Nederland grootschalige windenergie mogelijk is. Actief saneren van reeds bestaande molens is een zaak van de gemeente (of provincie) die de vergunning heeft afgegeven en kan uiteraard gecombineerd worden met de ontwikkeling van grootschalige windturbines.	geen
132	Visie	Saneren dient gezien te worden als onderdeel van de visie op windenergie.	Daar waar het kabinet mogelijkheden ziet voor grootschalige windenergie en het gebieden betreft waar al veel windmolens staan, zal voor deze gebieden als aandachtspunt aangegeven worden dat bij realisatie nagegaan zal moeten worden of mogelijk bestaande molens op termijn kunnen verdwijnen.	reeds in het plan-MER en de SVWOL
144	Molens in 2020 verdwenen	In de SVWOL wordt gerekend met de capaciteit van nieuw te bouwen turbines op plaatsen waar reeds turbines staan, die worden vervangen omdat ze niet meer rendabel zijn. Dit is een voorbarige veronderstelling. Zolang de ruimte van deze bestaande turbines niet is herontwikkeld, is slechts sprake van fictieve ruimte.	Plaatsen waar nu windturbines, gebouwd vóór 2005, staan, zijn in potentie geschikt om nieuwe windturbines te plaatsen. Deze potentiële ruimte wordt daarom meegerekend. In de gevoeligheidsanalyse in het plan-MER Structuurvisie Windenergie op Land wordt aangegeven in welke gebieden een (grote) herstructureringsopgave ligt. Bij de aannames voor vervanging van bestaande turbines zijn marges ingebouwd, zodat de vrijkomende ruimtes niet worden overschat.	geen

N. Technologische ontwikkeling

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
1, 70	Andere opties voor duurzame energie	Onderzoek energie-gebruik obv getijden en golfslag of alternatieven die ook kunnen in de Veenkoloniën zoals zon en bioraffinage.	Getijdenenergie is als “energie uit vrije stroming” een optie in de Subsidieregeling Duurzame Energie (SDE+). Ook zon en bioraffinage kunnen in aanmerking komen voor SDE+ ondersteuning. Golfslagenergie wordt momenteel niet ondersteund via de SDE+. Zodra concrete projecten met golfslag-energie zich aandienen, kan de SDE+ hierop worden ingericht.	buiten reikwijdte van de SVWOL
14, 94	Turbineontwerp	Ontwikkel en gebruik wind-turbines met vijf bladen of verticale asturbines die ook midden in de bebouwde kom geplaatst kunnen worden. Deze hoeven minder hoog.	Het is aan de markt (de windturbine-industrie) om in dit verband keuzen te maken.	buiten reikwijdte van de SVWOL
15	Turbineontwerp	Verzoek om plaatsen urban windmolens, die zijn zonder geluid en slagschaduw	Urban turbines zijn relatief kleine turbines (i.h.a. 0,5 – 20 kW) die meestal worden toegepast in de gebouwde omgeving (bijv. op het dak van een gebouw). De kostprijs van opgewekte stroom is relatief hoog. De Structuurvisie concentreert zich op grootschalige windenergie. In de gebouwde omgeving is het aan gemeenten om urban turbines al dan niet toe te staan.	buiten reikwijdte van de SVWOL
83	Turbineontwerp	Gezien de relatief hoge kostprijs van windstroom die wordt gegenereerd via grote turbines van 6 à 7 MW is het niet logisch in de Structuurvisie daar vanuit te gaan.	De Structuurvisie Windenergie op Land gaat uit van ontwikkelingen in de markt. Op basis daarvan is de inschatting gemaakt dat turbines in de nabije toekomst tussen de 3 en 7,5 MW aan capaciteit zullen opwekken. In het plan-MER wordt bij de toetsing van effecten uitgegaan van turbines van 3 MW (met ashoogte en rotordiameter van 100 m). Bij het bepalen van het potentieel opgesteld vermogen worden naast 3 ook 7,5 en 2 MW turbines betrokken.	reeds in het plan-MER
120	Turbineontwerp	Verzoek om uit te gaan van referentieturbines met grotere diameter, omdat dit de trend is. De elektriciteitsproductie neemt dan sterk toe.	In het plan-MER wordt bij de toetsing van effecten uitgegaan van turbines van 3 MW (met ashoogte en rotordiameter van 100 m). Bij het bepalen van het potentieel opgesteld vermogen worden naast 3 ook 7,5 en 2 MW turbines betrokken. Er wordt uitgegaan van turbines die net op de markt zijn gekomen en waarvan de verwachting is dat ze in de periode 2014-2020 geplaatst zullen gaan worden.	geen
134	Turbineontwerp	De relatie tussen ashoogte van turbines en substantiële meer-opbrengst aan energie wordt niet goed meegenomen. Een hogere mast levert meer stroom op waardoor er minder ruimte nodig is en de doelstelling van 14 % eerder wordt gehaald.	Voor de gehanteerde vermogensklassen is uitgegaan van turbines die net op de markt zijn gekomen en waarvan de verwachting is dat ze in de periode 2014-2020 geplaatst zullen gaan worden.	geen
134	Turbineontwerp	Grootschalige windenergie moet niet draaien om zoveel mogelijk megawatturen, maar maximalisatie van mega-watturen. In de huidige SDE+ is een maximum gesteld aan het aantal gesubsidieerde vollast-uren. Een turbine in Gouda of Maastricht of Den Helder levert dan evenveel energie. Met de nieuwste generatie turbines met grotere rotoren en hoge mast is meer dan 4000 vollasturen mogelijk, dus meer energie- opbrengst. En niet de mast-hoogte is bepalend voor de visuele impact maar de verhouding tussen rotor-diameter en ashoogte.	Voor windenergie bestaat (internationaal) het gebruik om productiecapaciteit en doelstellingen te formuleren in termen van opgestelde vermogens. Dat is praktisch en er kan op worden afgerekend. Dit neemt niet weg dat het uiteindelijk om de kWh gaat. De SDE+ is gedifferentieerd in aantal vollasturen i.v.m. de verschillen in windaanbod in Nederland. Deze differentiatie is in 2013 verder verfijnd. Daarmee wordt beoogd een betere stimulans te geven aan de productie van zoveel mogelijk duurzame windstroom op land.	geen
146	Turbineontwerp	Het is verstandig om voor de referentieturbine van 3 MW uit te gaan van een grotere rotordiameter. Verder verdient het aanbeveling de gebruikte getallen te controleren.	Voor de vermogensklassen is uitgegaan van turbines die net op de markt zijn gekomen en waarvan de verwachting is dat ze in de periode 2014 – 2020 geplaatst zullen gaan worden. In het MER wordt bij de toetsing van effecten uitgegaan van turbines van 3 MW (met ashoogte en rotordiameter van 100 m)	in het plan-MER

O. Draagvlak en participatie

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
Communicatie, participatie en proces rondom windenergie en SVWOL				
11, 18, 22, 38, 68, 70, 74, 86, 110, 118, 131, 157, 158, 161, 162, 164, 170, 171, 188, 189, 207	Communicatie met bewoners en belangengroepen over windenergie, de SVWOL en RCR procedures	Met name respondenten die woonachtig zijn in de Veenkolonien geven aan dat de communicatie met bewoners en belangengroepen in dit gebied vanuit de overheid (zowel rijk, provincie als gemeente) over windenergie in het gebied, waaronder de SVWOL, als onvoldoende wordt ervaren. Hierbij wordt de RCR procedure die in het gebied loopt, veelvuldig aangehaald. Maar ook een aantal respondenten uit Noord-Holland geven aan de communicatie over de SVWOL onvoldoende te vinden. Als voorbeeld wordt de aankondiging van de SVWOL genoemd die alleen in nationale dagbladen is gepubliceerd en niet in regionale kranten. Hierdoor worden direct betrokken (bewoners van de onderzoeksgebieden) onvoldoende bereikt.	Het kabinet hecht belang aan duidelijke communicatie en informatievoorziening richting bewoners, andere groepen belanghebbenden en het brede Nederlandse publiek. Om die reden is bij de aankondiging van het voornemen voor de Structuurvisie Windenergie op Land voor kranten met nationale dekking gekozen. Bij de publicatie van de ontwerp-Structuurvisie Windenergie op Land en het plan-MER zal naar aanleiding van de zienswijzen ook bezien worden of publicatie in een aantal regionale kranten mogelijk is en belangengroepen die bekend zijn bij het Rijk actief op de hoogte worden gesteld. Op deze manier hoopt het kabinet direct betrokkenen nog beter te bereiken. De communicatie in het kader van concrete RCR-procedures valt buiten de reikwijdte van de Structuurvisie.	in proces van de SVWOL
11, 19, 23, 27, 33, 34, 38, 44, 46, 48, 62, 70, 74, 76, 86, 89, 126, 131, 152, 153, 157, 159, 161, 186, 194, 199, 201, 205, 207, 209	Participatie met omwonenden i.h.k.v. de SVWOL en lopende RCR procedures	Door veel respondenten wordt het belang van participatie aangehaald en gevraagd uitdrukkelijk de dialoog te zoeken met burgers, in het bijzonder omwonenden, ook in het kader van de SVWOL. Daar waar reeds sprake is van een concreet initiatief, met name uit de Veenkolonien, komt het signaal dat participatie met omwonenden onvoldoende is gebeurd en dat dit beter moet; in de ogen van respondenten is er tot dusverre geen sprake van een democratisch proces en wordt ten onterechte over draagvlak gesproken. Met de rijkscoördinatieregeling worden plannen in ogen van sommige indieners 'doorgedrukt', terwijl projecten van onderaf zouden moeten worden georganiseerd. Het Rijk luistert onvoldoende naar bewoners in de plangebieden. Er is geen draagvlakonderzoek (representatieve enquête) gehouden onder direct betrokken burgers om te kijken of er draagvlak is in een gebied. Hierdoor blijven andere kansen voor duurzame energieopwekking in een gebied waar wel draagvlak voor bestaat, mogelijk onbenut. In een enkele zienswijze wordt gevraagd participatie en draagvlak te betrekken in de gevoeligheidsanalyse.	Het kabinet heeft ervoor gekozen om in het kader van de Structuurvisie Windenergie op Land en het plan-MER het brede publiek, inclusief burgers die woonachtig zijn in de onderzoeksgebieden, via een wettelijke zienswijzeprocedure te betrekken zodat een ieder de gelegenheid had zijn of haar mening op het voornemen te geven. Daarnaast zijn andere groepen belanghebbenden, zoals provincies en gemeenten, maatschappelijke organisaties en de windsector ook via diverse bijeenkomsten betrokken. Zodra de Structuurvisie Windenergie op Land gereed is, krijgt het publiek nogmaals de gelegenheid om zijn of haar mening te geven via een zienswijzenprocedure. Omdat het kabinet belang hecht aan participatie wordt in de SVWOL aandacht besteed aan planparticipatie bij concrete initiatieven. Participatie is geen milieuaspect en wordt derhalve niet meegenomen in het plan-MER. Bij initiatieven voor concrete projecten, zoals in de Veenkoloniën, worden informatieavonden gehouden in de regio's waar de initiatieven betrekking op hebben. Tijdens deze informatieavonden kunnen, naast algemene informatie, ook concrete vragen worden gesteld die betrekking hebben op de beoogde windturbineparken.	aandacht voor in de SVWOL
11	Betrekken lokale vertegenwoordiging	Verzoek om Stichting Platform Storm te betrekken.	Stichting Platform Storm is via het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu betrokken.	in proces in de SVWOL
207	Relatie zienswijze SVWOL en lopende RCR procedure	Het is niet duidelijk hoe de zienswijze die is ingediend voor de RCR procedure die in het gebied loopt, zich verhoudt tot de zienswijze in het kader van de SVWOL	De zienswijzen die in het kader van de Structuurvisie Windenergie op Land (SVWOL) zijn ingediend, worden ook betrokken bij de Structuurvisie Wind op Land. De zienswijzen die in het kader van een concrete RCR-procedure zijn ingediend, worden in het kader van de betreffende RCR procedure meegenomen en niet in het kader van de Structuurvisie Windenergie op Land. RCR meldingen worden straks getoetst aan de Structuurvisie Windenergie op Land.	-
172	Inbreng burgers	Wat wordt er gedaan met de inbreng van marktpartijen en burgers?	De inbreng van marktpartijen en burgers wordt daar waar mogelijk betrokken bij de Structuurvisie Windenergie op Land en het plan-MER. In deze Nota van Antwoord is aangegeven of en hoe is omgegaan met de ingediende zienswijzen.	-
202	Betrekken gemeenten	Verzoek om niet over maar met gemeenten te praten.	In de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) heeft het kabinet de regierol voor ruimtelijke ordening nadrukkelijk bij provincies gelegd. Provincies zijn hiermee eerstverantwoordelijke voor een goede afstemming met (individuele) gemeenten. Uiteraard worden de gemeenten via de VNG betrokken bij het bestuurlijk overleg over windenergie op land en zijn er bijeenkomsten georganiseerd voor onder andere gemeenten in voorbereiding op en tijdens het opstellen van de plan-MER en de Structuurvisie Windenergie op Land.	-

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
Communicatie, participatie en draagvlak bij toekomstige initiatieven voor grootschalige windenergie				
140, 158, 162, 164, 170, 171	Verplicht communicatieplan	Voorstel om in de Structuurvisie Wind op Land regels op te nemen voor een goede en duidelijke communicatie met de bewoners. Verplicht bij een concreet project de initiatiefnemer een communicatieplan op te stellen, waardoor bewoners sneller, beter en completer geïnformeerd worden over de plannen en de gang van zaken.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt expliciet aandacht besteed aan planparticipatie en communicatie bij grootschalige initiatieven die onder de RCR regeling vallen.	aandacht voor in de SVWOL
18, 23, 27, 33, 34, 38, 41, 45, 70, 85, 90, 105, 106, 107, 112, 128, 106, 115, 139, 140, 143, 158, 171, 176, 177, 180, 195, 209, 212, 214	Belang participatie bij planvorming en exploitatie van windmolens	Participatie met en draagvlak onder bewoners is van groot belang voor de ontwikkeling van windenergie; het draagvlak kan worden vergroot door participatie van omwonenden bij de planvorming en exploitatie van windparken. De mate van participatie bij planvorming en exploitatie hangt samen met de mate van hinder die omwonenden van windmolens ervaren. Participatie, het vroegtijdig en transparant betrekken van omwonenden bij planvorming is daarom van groot belang. Planparticipatie wordt dan ook door veel indieners als randvoorwaarde genoemd bij het bouwen van windparken. Over hoe je planparticipatie concreet invult, wordt door met name burgers aangegeven dat windenergieprojecten van onder af - samen met de bewoners - moeten worden opgezet en niet door het Rijk door middel van een rijkscoördinatiegeling en/of Crisis en Herstelwet moeten worden 'doorgedrukt' zonder overleg te voeren met de inwoners van een gebied. Dit vergroot de weerstand tegen windturbineparken. Ook wordt geadviseerd het participatieproces met bewoners op te starten voor de formele start van de planprocedure.	Het kabinet is van mening dat participatie bij planvorming en exploitatie van windturbineparken kan bijdragen aan de acceptatie van windturbineparken. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt hier aandacht aan besteed.	aandacht voor in de SVWOL
18, 23, 27, 33, 34, 38, 41, 45, 70, 85, 105, 106, 112, 115, 128, 171, 175, 176, 177, 180, 195, 209	Financiële participatie	Daarnaast dienen omwonenden te profiteren van de komst van een windpark in hun omgeving. Er dient sprake te zijn van een redelijk verdienmodel voor omwonenden. Dit kan op indirecte wijze zoals een deel van de opbrengst van het windpark investeren in de regio en de inzet van lokale of regionale bedrijven. Of op directe wijze, zoals goedkopere energie of financiële participatie door middel van mede-eigenaarschap of een lidmaatschap van een coöperatieve vereniging. Wat betreft het verplicht stellen van financiële participatie zijn de meningen verdeeld. Door de een wordt gevraagd financiële participatie bij de exploitatie van windmolens wettelijk te verplichten, zoals bijvoorbeeld in Denemarken gebeurd. Een ander ziet financiële participatie als vorm van omkoperij van belanghebbenden; hierbij wordt ook gewezen op de mogelijke negatieve gevolgen voor de saamhorigheid in een gemeenschap.	Het kabinet is van mening dat participatie bij planvorming en exploitatie van windturbineparken (financiële participatie) kan bijdragen aan de acceptatie van windturbineparken. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt hier aandacht aan besteed.	aandacht voor in de SVWOL
87, 153, 154	Participatie in gevoeligheidsanalyse MER	Betrek participatiemogelijkheden voor particulieren die een positief gevolg hebben voor het draagvlak voor windenergie in een gebied in de gevoeligheidsanalyse in het MER.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aandacht besteed aan planparticipatie. Het plan-MER is erop gericht om de milieu-, natuur- en landschapseffecten van windenergie inzichtelijk te maken.	geen
112	Gefaseerde aanpak	Onderzoek de mogelijkheden van een gefaseerde aanpak bij de aanleg van een windmolenpark. Als er eerst 1 molen geplaatst wordt, dan kunnen bewoners zelf zien en horen dat het effect wel meevalt. En ontstaat draagvlak voor uitbreiding. Hierbij wordt het voorbeeld van windpark Rutenmoor aangehaald (Duitsland).	De Structuurvisie Windenergie op Land gaat over het aanwijzen van gebieden. Op basis van de Electriteitswet 1998 is het aan de initiatiefnemer om met een plan te komen.	buiten reikwijdte van de SVWOL
115	Aanbod voor meedenken	Als natuur- en milieuorganisaties blijven wij graag meedenken. Ook kunnen wij een rol spelen bij het gecoördineerd betrekken van bevolking op concrete locaties en initiatieven van windenergie.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aandacht besteed aan planparticipatie. Het kabinet streeft ernaar om meer maatschappelijke betrokkenheid bij concrete projecten te realiseren. In de voorfase van RCR-projecten zal dat tot uiting komen in een brede inventarisatie van belangen en een zorgvuldige participatieaanpak.	aandacht voor in de SVWOL
106, 214	Communicatie over nut en noodzaak	De overheid kan bijdragen aan het draagvlak voor windenergie door mensen bewust te maken van de eindigheid van fossiele energie en de schade die het aanricht aan onze leefomgeving en het belang van duurzame energie.	Het kabinet hecht belang aan het communiceren over de noodzaak voor het verduurzamen van onze energievoorziening.	-

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
173	Overlegruimte met belanghebbenden	Verzoek om bij de afbakening van onderzoeksgebieden en de beoordeling van de milieueffecten alleen uit te gaan van de harde wettelijke eisen die aan windenergie worden gesteld, anders gaat overlegruimte verloren tussen verschillende belanghebbenden wat de inpassing van windenergie en de dialoog met de omgeving niet ten goede komt.	In de Structuurvisie Windenergie op Land worden gebieden aangewezen die onder randvoorwaarden en/of aandachtspunten geschikt zijn voor grootschalige windenergie. De Structuurvisie bevat geen uitspraken op opstellingsniveau. Binnen de eventuele randvoorwaarden en/of aandachtspunten is ruimte voor maatwerk en hiermee overlegruimte tussen verschillende belanghebbenden.	reeds in de SVWOL voorzien
110	Criteria 'aansluiting bij landschapskwaliteit en structuur' bepalen door belanghebbenden.	De SVWOL zal duidelijkheid moeten bieden over wat wordt bedoeld met "aansluiting bij landschapskwaliteit en structuur". Wie bepaalt wat "aansluiting" is (de initiatiefnemer, ingenieursbureau, bewoner?). Voorstel om het criterium "aansluiting" om te zetten in meetbare en kwalitatieve waarden. Als dit niet mogelijk is, dan dient het subjectieve "aansluiting" te worden bepaald door direct belanghebbenden.	In het plan-MER worden de beoordelingscriteria nader toegelicht. Het criterium "aansluiting" wordt in het kader van de Structuurvisie op gebiedsniveau kwalitatief onderzocht. Bij een concreet project zal het criterium "aansluiting bij de landschapskwaliteit en structuur" nader ingevuld moeten worden. Direct belanghebbenden hebben bij een rijkscoördinatierегeling (RCR) voor een concreet project ook dan de mogelijkheid hun mening te geven over het project en het bijbehorend plan-en project-MER.	geen
144	Financiële participatie in MER	Financiële participatie vinden wij geen onderwerp dat in een MER behandeld zou moeten worden.	Het kabinet besteedt aandacht aan financiële participatie in de Structuurvisie, niet in het plan-MER.	aandacht voor in de SVWOL
118	Inspraakmogelijkheden in Duitsland	Aanbeveling om in de SVWOL op te nemen dat inspraakmogelijkheden in Duitsland wordt geregeld. Dit is nu niet het geval.	Indien een plan of project in Duitsland belangrijke grensoverschrijdende milieugevolgen voor Nederland heeft dan kunnen belanghebbenden in Nederland hun zienswijzen geven op het MER en het betreffende plan of project. Dit is geregeld middels internationale wet-en regelgeving en Europese lidstaten hebben dit in nationale wet-en regelgeving geïmplementeerd.	buiten reikwijdte van de SVWOL

P. Relatie Rijk - andere overheden

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
80, 107, 115, 140, 144, 146, 150, 152, 166, 173	SVWOL afwegingskader voor alle initiatieven	Verzoek om de SVWOL een afwegingskader voor alle windprojecten op land te laten zijn, zowel groot-als kleinschalig. Vanuit ruimtelijke kwaliteit is er geen argument om scheidslijn tussen meer en minder dan 100 MW aan te houden. Dit geeft duidelijkheid voor burgers. En voorkomt het dat overheden langs elkaar heen werken, wat het draagvlak voor windenergie ten goede komt. Ook wordt gevraagd om in de SVWOL locaties aan te geven die in aanmerking komen voor windparken van minder dan 100 MW, ook al ziet het Rijk die locaties als de verantwoordelijkheid van provincies en gemeenten. Opname een aantal van dergelijke initiatieven verder op weg helpen omdat dit stimuleert dat projecten in belangrijke mate op vermogen worden geïnitieerd en minder op draagvlak en inpasbaarheid. Tot slot wordt opgemerkt dat een continue afstemming tussen rijk en regionale overheden, en regionale overheden onderling is nodig om kwaliteit van het landschap te behouden, vanwege de verantwoordelijkheidsverdeling voor kleinschalige- en grootschalige initiatieven.	Passend bij de verantwoordelijkheidsverdeling tussen het Rijk en decentrale overheden voor de ruimtelijke inpassing van windenergie, betreft de Structuurvisie Windenergie op Land alleen een ruimtelijk kader voor grootschalige windenergie (100 MW+), waarvoor het de ministers van EZ en IenM verantwoordelijk zijn voor de ruimtelijke inpassing. In het verlengde hiervan worden in de Structuurvisie Windenergie op Land alleen die gebieden opgenomen, die voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie in beginsel geschikt worden geacht. Als onderdeel van de prestatieafspraken die het kabinet met het IPO en de provincies maakt over de taakverdeling van windenergie, die gaat over de gehele opgave voor windenergie op land (groot- en kleinschalig), worden provincies gevraagd de prestatieafspraken vast te leggen in hun ruimtelijke plannen. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt tevens aandacht besteed aan de samenwerking tussen overheden bij grootschalige initiatieven.	geen
115, 149, 152, 207	Regie ontwikkeling windenergie en relatie regionale processen	De SVWOL moet een dermate helder beleidskader worden, dat de toepassing van de RCR bij concrete initiatieven niet tot het doorkruisen van regionale processen leidt. De regie voor de ontwikkeling van windenergie dient primair op het lokale en regionale draagvlak te worden gelegd, zodat het draagvlak en de realisatiekansen voor de ontwikkeling van (grootschalige) windenergie wordt vergroot.	Het kabinet voert de Electriciteitswet uit. De Rijkscoördinatieregeling (RCR) is van rechtswege van toepassing op projecten van ten minste 100 MW. Projecten die hieronder vallen moeten worden gemeld. Deze projecten worden getoetst aan de hiervoor vigerende beleidskaders; voor toekomstige windprojecten is dit de Structuurvisie Windenergie op Land. De regie van RCR procedures ligt hiermee primair bij het Rijk. Binnen de in de Structuurvisie Windenergie op Land aangegeven gebieden is echter ruimte voor maatwerk en is een goede samenwerking tussen overheidslagen onontbeerlijk. Vanzelfsprekend worden bij de besluitvorming gemeentelijke en provinciale belangen betrokken en meegewogen in de belangenafweging; de uiteindelijke beslissing voor RCR projecten blijft echter bij het Rijk, in casu de ministers van EZ en IenM. De regie voor windprojecten van minder dan 100 MW is en blijft bij de regio.	aandacht voor in de SVWOL
115	Regie voor realisering windopgave bij regio	Onderdeel van de prestatieafspraken zou moeten zijn dat de Rijkscoördinatieregeling alleen ingezet wordt in provincies die hun afspraken niet nakomen. In principe moet het voortouw voor de realisering van de windopgave bij de regio liggen.	Het kabinet ziet het realiseren van de windopgave van 6000 MW in 2020 als een gezamenlijke opgave van Rijk en regio, waarbij op grond van de Electriciteitswet 1998 de verantwoordelijkheid voor de ruimtelijke inpassing en de coördinatie van de vergunningverlening bij grootschalige projecten en van rechtswege bij het Rijk, in casu de ministers van EZ en IenM, is belegd.	aandacht voor in de SVWOL
80, 107, 115, 140, 144, 146, 152	Noodzaak kleinschalige initiatieven	De SVWOL gaat over gebieden die geschikt zijn voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie (100 MW of meer). Verzoek om in de SVWOL duidelijk te maken dat ook kleinschalige initiatieven noodzakelijk zijn om de doelstelling van 6000 MW te halen om onduidelijkheid richting burgers en bedrijven te voorkomen, en te voorkomen dat lagere overheden deze Structuurvisie gebruiken als rechtvaardiging om geen kleinere parken te ontwikkelen. Immers, ook buiten de gebieden die in de SVWOL kunnen windparken met een aanzienlijke omvang worden ontwikkeld (namelijk tot 100 MW). Verwarring hierover is schadelijk voor alle ontwikkelingen op het gebied van windenergie.	Het kabinet deelt de mening dat zowel kleinschalige als grootschalige initiatieven noodzakelijk zijn om de ambitie van 6000 MW windenergie op land in 2020 te verwezenlijken. Hier wordt in de Structuurvisie Windenergie op Land ook aandacht aan besteed.	aandacht voor in de SVWOL
115, 146, 202	Kleinschalige initiatieven	Verzoek om kleinschalige projecten en duurzaamheidsdoelstellingen, waaronder projecten onder regie en uitvoering van gemeenten, niet onmogelijk te maken door de SVWOL.	Initiatieven van minder dan 100 MW zijn net als grootschalige initiatieven nodig om de doelstelling van 6000 MW windenergie op land in 2020 te halen. De (coördinatie) van de vergunningverlening bij kleinschalige initiatieven is en blijft een verantwoordelijkheid van provincie en/of gemeente. De Structuurvisie Windenergie op Land doet hier geen afbreuk aan.	aandacht voor in de SVWOL

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
81, 87, 154	Onderzoeksgebieden strijdig met gemeentelijke visies en plannen en de SVWOL	De onderzoeksgebieden in het plan-MER zijn in strijd met door gemeente of provincie vastgestelde beleid of plannen.	Het kabinet is bestuurlijk met het IPO en provincies overeengekomen dat in het plan-MER wordt uitgegaan van de gebieden die door de provincies zijn aangedragen en passen binnen de gebieden die in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte als zoekgebieden waren aangeduid. De gebieden die namens provincies door het IPO 28 februari 2011 zijn aangedragen, vormen hiermee het uitgangspunt voor het plan-MER en de Structuurvisie Windenergie op Land. Daarnaast heeft het kabinet prestatieafspraken gemaakt met het IPO en provincies over de taakverdeling van de gehele opgave voor windenergie op land en opgenomen in de Structuurvisie. Hiermee wordt zoveel mogelijk aangesloten bij regionale- en lokale processen.	geen
5, 30	Status SVWOL	Wat is de status van de SVWOL nu het Rijk de verantwoordelijkheid voor Ruimtelijke Ordening doorschuift naar het provinciale niveau? Kan de Minister een aanwijzing geven aan onwillige lagere bestuursorganen? Een indiener zegt dat het voor burgers geen betekenis meer heeft te vragen naar gemeentelijke bestemmingsplannen en visies als deze door provincie of rijksoverheid elk moment veranderd kunnen worden.	Een Structuurvisie is een beleidsnota die bindend is voor het overheidsorgaan dat de visie vaststelt. In het geval van de Structuurvisie Wind op Land is dit het kabinet. In een Structuurvisie stelt een overheid beleidsdoelen vast en geeft met een uitvoeringsagenda aan hoe zij de beleidsdoelen wil bereiken. Met het rijksinpassingsplan kunnen bestemmingsplannen van lagere bestuursorganen worden aangepast op grond van nationaal ruimtelijk beleid. De Structuurvisie Wind op Land is het ruimtelijk kader voor het toetsen van projecten van ten minste 100 MW, omdat daarop de rijkscoördinatieregeling van toepassing is. Provincies en gemeenten kunnen ook besluiten nemen over windparken, namelijk over parken kleiner dan 100 MW. Ook burgers met belangstelling voor windturbines kunnen hun gemeente hierom dus verzoeken.	-
115, 202	Prestatieafspraken met provincies	Suggestie om deadline op te nemen voor het vertalen van de prestatieafspraken door provincies in ruimtelijk beleid, bijvoorbeeld 1 januari 2014.	Conform de suggestie vormt een termijn voor het vertalen van de prestatieafspraken door provincies in ruimtelijk beleid onderdeel van de prestatieafspraken tussen kabinet en het IPO en provincies.	in de SVWOL
115	Samenwerking overheden grensgebieden	Voorstel aan het rijk om afspraken te maken voor onderling overleg tussen overheden en betrokkenen bij de ontwikkeling van windenergie in de grensgebieden.	België en Duitsland worden betrokken bij het plan-MER en de Structuurvisie Windenergie op Land. Ook als sprake is van een concreet initiatief met mogelijke belangrijke grensoverschrijdende milieugevolgen worden de buurlanden conform internationale afspraken geïnformeerd en in de gelegenheid gesteld te reageren. Daarnaast informeren de landen elkaar over ruimtelijk relevante plannen en voornemens aan beide zijden van de grens via de reguliere contacten in het kader van de Duits-Nederlandse Commissie voor Ruimtelijke Ordening en de Benelux grensoverleggen.	geen
108	Verantwoordelijkheden en rollen relevante overheidsinstanties	De Structuurvisie moet duidelijk aangeven welke overheidsinstantie wanneer bevoegd is en wie toeziet op het nakomen van wettelijke normen. Tevens dient duidelijk te zijn welke maatregelen worden genomen bij overschrijding van de normen. Voor de burger moet duidelijk zijn welke beroepsmogelijkheden er bestaan als het toezicht onvoldoende is.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt uitgelegd wie waarvoor bevoegd gezag is. Per besluitvormingstraject wordt aangegeven of er bezwaar- en beroep tegen een plan of besluit openstaat en gedurende welke termijn.	in de SVWOL
82	Duurzaamheidsdoelstelling delegeren	Delegeer de duurzaamheidsdoelstelling naar lagere bestuurslagen.	Het kabinet heeft met het IPO en provincies afspraken gemaakt over de gehele opgave voor windenergie op land (6000 MW in 2020).	geen

Q. Subsidieverlening

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
23, 34, 52, 54, 62, 48, 70, 100, 101, 112, 143, 171, 189, 205	Windindustrie	Een aantal indieners is van mening dat voor de windsector vanaf de jaren '70 een 'pervers subsidie-systeem' bestaat. Indieners zijn van mening dat het subsidiesysteem dient te worden afgebouwd en windturbines zonder subsidie dienen te worden gebouwd. Iedere andere bedrijfstak had allang "zelf zijn broek op moeten houden".	Het kabinet wil de productie van duurzame energie stimuleren. Een van de instrumenten die het kabinet hiervoor inzet is de stimuleringsregeling SDE +. De windector ontvangt geen sectorspecifieke financiële ondersteuning.	geen
41	Andere opties	Door het steeds goedkoper worden van zonne-energie en de enorme subsidie op windenergie wordt windenergie steeds onrendabeler.	Windenergie op land is nog steeds goedkoper dan zonne-energie, bijna een factor twee. De Structuurvisie Windenergie op Land besteedt hier ook aandacht aan. Beide vormen van duurzame energie zijn nodig om de doelstellingen voor duurzame energie te realiseren.	geen
48	Effectiviteit	Er dient te worden onderzocht of het systeem van financiering (het subsidiesysteem) wel haalbaar is.	Het verzoek om te onderzoeken of het huidige systeem van financiering haalbaar is valt buiten de reikwijdte van de Structuurvisie Windenergie op Land en het plan-MER. In de Structuurvisie wordt wel ingegaan op het huidige stimuleringsinstrument.	buiten reikwijdte van de SVWOL
83	Consistentie subsidieverlening	Het grootste gevaar dat de doelstelling voor windenergie in Zeeland niet wordt gehaald, ligt in het ontbreken van een consistent nationaal stimuleringsbeleid. In 2012 zal geen windproject SDE+ subsidie krijgen, hoe het in de toekomst wordt, is onduidelijk.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aandacht gegeven aan de huidige stimuleringsregeling SDE +.	aandacht voor in de SVWOL
101, 212	Openbaarheid subsidies	Indieners stellen dat een overzicht van de verstrekte subsidies, de bedragen en de bedrijven nooit is gepubliceerd. Daarnaast wordt geopperd om naar subsidiestelsels in andere Europese landen te kijken om van te leren.	Over actuele budgetten voor windenergie in SDE+ en andere instrumenten wordt jaarlijks gerapporteerd in brieven naar de Tweede Kamer en in de begroting van het ministerie van Economische Zaken. Agentschap NL publiceert tweejaarlijks een overzicht van alle organisaties met een subsidietoezegging uit de SDE+-rondes. Bij het opstellen van de SDE + is het uitgangspunt geweest dat zoveel mogelijk duurzame energie wordt opgewekt tegen een zo laag mogelijke prijs.	geen
106	SDE+, saldering	Duurzame energie moet mogelijk gemaakt worden door middel van de SDE-regeling en saldering. In de huidige SDE-regeling concurreren verschillende vormen van meer of minder duurzame energie met elkaar voor subsidie, terwijl voorrang gegeven zou moeten worden aan de 100 % duurzame oplossingen: wind, zon en waterkracht. Saldering: moet mogelijk worden gemaakt voor iedereen die deelnemer is in een windpark om ongelijke behandeling te voorkomen.	"De Structuurvisie Windenergie op Land gaat in op het stimuleren van duurzame energie via de SDE+ regeling. De vraag over saldering valt buiten de reikwijdte van de Structuurvisie Windenergie op Land. Wat betreft saldering heeft het kabinet in het regeerakkoord aangekondigd dat er voor het kleinschalig, duurzaam opwekken van (zonne) energie, waarvoor geen rijkssubsidie wordt ontvangen een fiscale stimulans komt door invoering van een verlaagd tarief in de eerste schijf van de energiebelasting op elektriciteit die afkomstig is van coöperaties van particuliere kleinverbruikers, aan deze verbruikers wordt geleverd en in hun nabijheid is opgewekt.	buiten reikwijdte van de SVWOL

R. Rijkscoördinatieregeling

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
34, 62, 70, 143, 183, 118, 205	Participatie bij lopende RCR- projecten	Indieners vragen zich af of sprake is van een zorgvuldige procedure in het kader van lopende RCR-projecten. De inspraak wordt als onvoldoende ervaren ('een farce'). Indieners doen de aanbeveling om in de Structuurvisie Windenergie op Land op te nemen dat de bewoners nabij geplande windenergie reeds in een vroeg stadium actief worden betrokken, het liefst wanneer beleid wordt gemaakt. Zodat de lagere overheden zich hier ook aan moeten houden.	Zowel bij de totstandkoming van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Land als bij de lopende RCR windprojecten worden de wettelijke procedures gevolgd die daarvoor in Nederland gelden. Hierbij wordt getoetst aan de vigerende wet- en regelgeving. Deze normen en procedures zijn vastgesteld door de wetgever en zijn in lijn met alle relevante nationale en internationale regelgeving. Bij concrete voornemens voor windparken wordt altijd een kennisgeving gedaan van dat voornemen waar iedereen zijn mening kan geven op het voornemen. Daarmee worden zij in een vroeg stadium betrokken bij het voornemen. De ingediende zienswijzen worden meegenomen en afgewogen tegen andere zienswijzen en belangen. In de Structuurvisie wordt aandacht besteedt aan planparticipatie bij concrete RCR-projecten.	aandacht voor in de SVWOL
150, 117	RCR Drentse Monden	Indieners vragen zich af of de inspraakprocedure in het kader van de RCR De Drentse Monden 'een wassen neus' is omdat de procedure doorloopt zonder bewoners uit de regio fatsoenlijk te informeren. Hoe wordt omgegaan met lopende RCR windenergieprojecten totdat de Structuurvisie wind op land definitief wordt vastgesteld?	Het proces voor lopende RCR windenergieprojecten zal worden voortgezet; dit vloeit voort uit de wet (Electriciteitswet 1998, artikel 9b). Dat betekent dat het in het kader van het RCR opgestarte MER-onderzoek, voor bijvoorbeeld RCR-windenergieprojecten als De Drentse Monden/ Oostermoer en N33 zal worden gecontinueerd. De zienswijzen op de conceptnotitie reikwijdte en detail van deze RCR-projecten zijn betrokken bij de aan het MER voor deze projecten te stellen eisen. Bij de uiteindelijke besluitvorming over het rijksinpassingsplan zal rekening worden gehouden met zowel de (ontwerp)-Structuurvisie Windenergie op Land en het daar aan ten grondslag liggende plan-MER als met het meer gedetailleerde en projectspecifieke MER-onderzoek dat in het kader van deze RCR-projecten wordt uitgevoerd.	-
152	Afronding lopende RCR-procedures	Het besluitvormingsproces voor RCR projecten Drentse Monden/ Oostermoer en N33 loopt ten onrechte uit op de totstandkoming van de Rijksstructuurvisie Windenergie op Land. Wij verzoeken daarom eerst de Structuurvisie af te ronden en daarna de lopende RCR-procedures te vervolgen.	Zie antwoord hierboven.	geen
102, 217	Relatie RCR-SVWOL	Het Rijk wordt verzocht de Gebiedsvisie Drenthe over te nemen in de SVWOL.	De varianten uit de gebiedsvisie van Drenthe zullen worden betrokken bij de milieueffectrapportage voor de in de provincie Drenthe lopende RCR-procedure voor Drentse Monden en Oostermoer.	geen
172	Toekomstige werking RCR-procedure	Het is onduidelijk hoe de RCR in de toekomst zal gaan werken. Blijft de RCR in werking voor groot-schalige windprojecten buiten de provinciaal aangewezen gebieden, ook als deze provincies meewerken met de realisatie van 6.000 MW? Blijft de RCR in stand voor provinciale gebieden of valt dat onder de provinciale bevoegdheid?	Windprojecten van minimaal 100 MW vallen van rechtswege onder de RCR procedure. Dit is vastgelegd in de Elektriciteitswet 1998. De Structuurvisie zal hiervoor het toetsingskader vormen.	-
176	Gebied onder RCR regeling	Indiener geeft aan dat een bepaald gebied groot genoeg is voor een windproject van ruim 100MW. In de varianten die nu worden bekeken, varieert het van 141 MW met een 3 MW windturbine, tot 180 MW met de 7,5 MW windturbine. Het project zou daarmee onder de RCR vallen.	In het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land zijn de provinciale gebieden het uitgangspunt. Het gebied valt hierbuiten. De Structuurvisie vormt het toetsingskader voor RCR-projecten.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
207	Inspraak	De provincies hebben de opgave van 6000 MW windenergie op land in 2020 onderling verdeeld. De provincie Drenthe heeft 200 MW (ondergrens 200 MW, 280 MW maximaal) voor haar rekening genomen. Als Drenthe 200 MW heeft gerealiseerd, heeft ze voldaan aan haar taakstelling en het landsbelang. Een windpark van 450MW in de Veenkolonien is dan overkill. Hoeveel ruimte is er voor de bewoners om invloed uit te oefenen op het besluitvormingsproces?	Met het oog op het halen van de doelstelling om in 2020 16 procent duurzame energie te hebben, is ervoor gekozen om minimaal 6.000 MW aan windenergie op land te realiseren. Hiervoor loopt al een aantal projecten voor grootschalige windenergie op land of zijn deze reeds gerealiseerd. Voor het halen van de doelstelling zal nog een substantieel aantal windenergieparken moeten worden gerealiseerd. De Structuurvisie Windenergie op Land wordt opgesteld om ruimte aan te wijzen waar onder bepaalde voorwaarden grootschalige windenergie mogelijk is. Ook zijn er op 22 januari 2013 afspraken gemaakt tussen het kabinet en het IPO en provincies over de realisatie van de 6000 MW. Net als het voornemen om de Structuurvisie Windenergie op Land op te stellen, zal de ontwerp-Structuurvisie en het plan-MER ter inzage worden gelegd, zodat het geven van zienswijzen mogelijk is.	geen
208	Belangenverstrengeling	Kan worden aangetoond dat niemand van Pondera, het bedrijf dat het plan-project MER bij RCR project Drentse Monden opstelt, financieel belang heeft in Raedthuys Windenergie en Stichting Duurzame Energieproductie?	Deze vraag valt buiten de reikwijdte van de Structuurvisie Windenergie op Land. Het plan-MER voor de SVWOL wordt uitgevoerd door Royal Haskoning/DHV.	buiten reikwijdte van de SVWOL
212	Besluitvorming over windprojecten	Het plaatsen van een grote omvang windenergie op land behoort niet op het niveau van de RCR plaats te vinden. Er wordt daarin voorbijgegaan dat de afstand tot de gedupeerde bevolking veel te groot is en een inschatting van overlast door lokaal bestuur is noodzakelijk. Daarbij is de RCR destijds en in beginsel helemaal niet bedoeld voor plaatsing van windenergie op land.	De besluitvorming voor grootschalige windenergieprojecten is expliciet bij de rijksoverheid belegd. Hierbij is in de parlementaire behandeling hierover uitvoerig ingegaan op de plaatsing van windenergieprojecten op land. Onderdeel van de procedures krachtens de Rijkscoördinatieregeling (RCR) is het organiseren van inspraak bij zowel de start van het project als bij de ontwerpbesluiten. Daarnaast vindt altijd structureel overleg plaats met de betrokken regionale en lokale overheden.	geen

S. Overig

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
6	Publicatie onderzoeken	Graag verslag van onderzoeken in dagbladen enz.	Het plan-MER wordt openbaar gemaakt wanneer de ontwerp- Structuurvisie Windenergie op Land gereed is. Dan wordt de Tweede Kamer geïnformeerd; vervolgens worden de ontwerp-Structuurvisie en het plan-MER ter inzage gelegd. Hiervan wordt op de gebruikelijke wijze kennis van gegeven. Een ieder kan dan zijn zienswijze hierop geven.	in traject van de SVWOL
31	Fundering	Wat gebeurt er met funderingen als de molens worden afgebroken?	Windturbines kunnen gesaneerd worden als hun technische levensduur is bereikt, of als het voor een initiatiefnemer rendabel is om een verouderde windturbine te vervangen door een moderne, grotere windturbine. Indien er geen sprake is van vervanging, is per situatie afhankelijk of de fundering (datgene wat onder de grond aanwezig is) wordt verwijderd.	-
70	Vergelijking met windmolenparken over de grens	Er is geen aandacht besteed aan de vergelijking met windmolenparken over de grens. Hoe is kwaliteit van leven daar, hoe is daar het rendement?	Vergelijking met windmolenparken over de grens maakt geen deel uit van het plan-MER onderzoek en de Structuurvisie Windenergie op Land.	buiten reikwijdte van de SVWOL
83	Doelstelling in MWh	Indiener merkt op dat het uitdrukken van doelstellingen in MW i.p.v. MWh tot ongewenste effecten leidt. De overheid dient (ook in het verdelen van doelstellingen per provincie) beter uit te gaan van en te sturen op energiedoelstelling, met andere woorden een doelstelling in MWh. Omdat een doelstelling in MWh beter aansluit bij de 14-procent duurzame-energie-doelstelling en 20% CO2-doelstelling, tot lagere overheidsuitgaven voor stimulering leidt die beter aansluit op de (internationale) ontwikkelingen bij windturbineleveranciers, pleiten wij voor een landelijk MWh-doelstelling in plaats van de huidige MW-doelstelling.	De doelstelling is in capaciteit (MW's) uitgedrukt, want dit is (internationaal) gebruikelijk en er kan op worden afgerekend. Om de bijdrage van windenergie aan de 14/16 % doelstelling vast te stellen wordt uiteraard wel gerekend met de werkelijke productie in MWh. Het stimuleren van het op zo efficiënt mogelijke wijze duurzame energie op te wekken gebeurt op twee manieren: in de Structuurvisie zullen alleen gebieden worden aangemerkt voor grootschalige windenergie die zich in relatief windrijke regio's bevinden. Daarnaast voorziet het subsidiesysteem van de SDE+ erin dat de goedkoopste vormen van duurzame energie voorrang krijgen.	geen
92, 150	Radar	Windmolens verstoren het radarnetwerk. De SVWOL dient de gevolgen van de beschermende zones rondom radarposten voor bestaande en geplande windparken mee te nemen. Initiatiefnemers van windenergieprojecten hebben er groot belang bij dat vooraf, op een simpele en snelle manier (zonder kosten) duidelijkheid wordt geschapen of het project doorgang kan vinden of niet. Implementatie van de nieuwe rekenregels voor optredende radarverstoring is dan ook zeer spoedig noodzakelijk.	Per 1 oktober 2012 is een nieuwe regeling van kracht onder het Besluit algemene regels ruimtelijke ordening (Barro), volgens welke een bestemmingsplan dat de bouw van windturbines en hoogbouwprojecten hoger dan een bepaalde hoogte toestaat binnen aangegeven toetsingsgebieden, niet mag worden vastgesteld dan nadat de minister van Defensie daaraan goedkeuring heeft verleend. Het radarbelang is gevestigd op 7 militaire radarinstallaties. De toetsingsgebieden voor windturbines hebben een straal van 75 km rond deze radarinstallaties. Die voor hoogbouwprojecten hebben een straal van 15 km. De toetsing wordt per windturbineproject uitgevoerd en de uitkomst ("zal wel of niet aanvaardbare verstoring optreden?") is erg afhankelijk van het aantal windturbines, hun hoogte, hun opstellingsvorm en de projectlocatie. Daarom is niet overwogen om dit in het plan-MER voor de Structuurvisie Windenergie op Land te onderzoeken voor de grootschalige windenergiegebieden. Hierop zal wel worden getoetst bij de concrete projecten.	geen
92	Gebruik duidelijke formuleringen en definities	Veel van de gebruikte begrippen zijn weinig concreet. Het dringende verzoek en advies om in de SWOL zo min mogelijk gebruik te maken van dit soort formuleringen en definities of dan in ieder geval duidelijke kaders te stellen wat met gebruikte formuleringen en definities bedoeld wordt. Dit alles met als doel te voorkomen dat meerdere én verschillende interpretaties mogelijk zijn.	In de Structuurvisie Windenergie op Land zijn gebruikte termen zoveel mogelijk toegelicht.	in de SVWOL
93	Lease lobby	Doe wat aan de lease-auto lobby. Er zit geen enkele prikkel in om zuinig mee te rijden.	De Structuurvisie Windenergie op Land is een nationaal plan dat uitspraken doet over grootschalige windenergie op gebiedsniveau. De Structuurvisie gaat niet over prikkels om zuinig te rijden.	buiten reikwijdte van de SVWOL
121, 160	Verdrag Aarhus	In de SVWOL dient te worden opgenomen dat het verdrag van Aarhus van toepassing is op gebieden voor grootschalige windenergie op land.	Het Verdrag van Aarhus is geïmplementeerd in nationale wetgeving en hiermee van toepassing in de relevante procedures.	geen
150	Loket initiatiefnemers	Voor initiatiefnemers is het noodzakelijk dat er duidelijk loket is dat ondersteuning kan leveren. Huidige verdeling over twee ministeries wordt als niet optimaal ervaren.	Het ministerie van EZ is het eerste aanspreekpunt voor initiatiefnemers van grootschalige windenergie en coördineert de benodigde besluiten.	geen

Regnr.	Subonderwerp	Samenvatting (deel)vraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
150, 167	SVWOL moet duidelijkheid bieden voor burgers en initiatiefnemers	Een realistische en goed onderbouwde Structuurvisie kan bijdragen aan draagvlak voor windenergie en versterkt de investeringsbereidheid bij initiatiefnemers. Een goede Structuurvisie vormt samen met een stabiel investeringskader een heldere structuur waarbinnen verantwoord kan worden geïnvesteerd in windenergie. Onze leden, grondeigenaren en bewoners van gebieden waar windturbines kunnen worden gerealiseerd hebben baat bij duidelijkheid, zodat risico's kleiner worden en gebiedsprocessen kunnen worden gestart om samen te willen investeren in wind. Nu is het moment om met een duidelijke SVWOL te komen; een helder en zorgvuldig toetsingskader waarmee het realiseren van de doelstellingen voor windenergie ruimtelijk mogelijk wordt.	De Structuurvisie Windenergie op Land doet uitspraken over grootschalige windenergie op gebiedsniveau en beoogt daarmee duidelijkheid te geven inzake grootschalige windenergie aan alle betrokkenen, zoals initiatiefnemers, maatschappelijke organisaties en bewoners.	in de SVWOL
169	Locale inspectie woningen	Locale inspecties van woningen zijn wenselijk voordat met het t.b.v. de aanleg van windmolens wordt begonnen.	De Structuurvisie Windenergie op Land is een nationaal plan dat uitspraken doet over grootschalige windenergie op gebiedsniveau. Eventuele lokale voorzorgsmaatregelen zijn aan de orde bij concrete plannen.	buiten reikwijdte van de SVWOL
212	Aansluiten bij Europese normen en rechten	Nederland dient in het hanteren van de norm aan te sluiten bij Europese normen en –rechten, waarbij het rijk zich sterk dient te maken om op Europees niveau te komen tot een norm waarbij duurzaamheidsdoelstellingen maar zeker ook rechten van burgers en de mens een significant aandeel behoort te krijgen.	Nederland hanteert bestaande Europese wet- en regelgeving, daartoe zijn de lidstaten verplicht.	geen
58	Kleinschalig initiatief	Verzoek om informatie over de besluitvorming aangaande een aanvraag ingediend voor plaatsing van vier drie megawatt turbines in de Vierambacht-polder toe te sturen.	De Structuurvisie Windenergie op Land gaat over het aanwijzen van gebieden, en niet over concrete initiatieven. Daarnaast zijn gemeente en/of provincie verantwoordelijk voor de (coördinatie van de) vergunningverlening van kleinschalige windinitiatieven; het Rijk heeft hier geen rol in.	buiten reikwijdte van de SVWOL

Deel B

Reacties raadpleging reikwijdte en detailniveau

(Sub)thema	Samenvatting adviespunt	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
Hoofdpunten plan-MER	Een geloofwaardige onderbouwing van de wijze waarop het doel - 6.000 MW windenergie in 2020 door het Rijk en de provincies gezamenlijk - behaald wordt. Geef hierbij ook een doorkijk naar de doelen voor windenergie na 2020.	In een paragraaf in het plan-MER en in de Structuurvisie Windenergie op Land wordt hier op hoofdlijnen aandacht aan besteed.	in het plan-MER en de SVWOL
Hoofdpunten plan-MER	Een navolgbare trechtering van de gebieden uit de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR) naar de voorgestelde (kleinere) selectie van gebieden uit de notitie Reikwijdte en Detailniveau (verder NRD). Hiermee wordt duidelijk of en zo ja welke mogelijkheden voor de productie van grootschalige windenergie verloren gaan. Ook wordt duidelijk wat de milieuconsequenties van deze trechtering zijn.	In een paragraaf in het plan-MER wordt op hoofdlijnen aangegeven wat de kansen zijn op milieueffecten van de ontwikkeling van grootschalige windenergie in de SVIR-gebieden.	in het plan-MER
Hoofdpunten plan-MER	Een vergelijking van de in de NRD voorgestelde alternatieven en hun milieueffecten.	Het doel van de alternatieven is om vanuit verschillende perspectieven de kenmerken van de gebieden te onderzoeken. De milieueffecten van de alternatieven worden beoordeeld en dit wordt gebruikt voor het samenstellen van het VKA.	geen
Hoofdpunten plan-MER	Een overzicht van de milieuvoordelen en/of –verschillen die ontstaan door onderdelen van alternatieven uit te ruilen. Hierbij kan bijvoorbeeld in het uiterste geval gedacht worden aan vrijwaren van de Afsluitdijk vs meer turbines in Noordoost-NL en omgekeerd.	De milieueffecten van de alternatieven worden beoordeeld en dit wordt gebruikt voor het samenstellen van het VKA. Hierbij wordt niet gedacht aan uitruil, maar aan beperken gebied of het aanreiken van aandachts-punten voor gebieden.	geen
Hoofdpunten plan-MER	Een beschrijving van het voorkeursalternatief (VKA). Geef aan hoe hierin de analyse van milieueffecten van de onderzochte alternatieven is meegenomen. Ga ook in op de rol die de hierboven genoemde mogelijkheden voor uitruil hebben gespeeld.	Zie bovenstaand antwoord.	geen
Hoofdpunten plan-MER	Het antwoord op de vraag in de Passende beoordeling of aantasting van natuurlijke kenmerken van Natura 2000-gebieden op voorhand is uit te sluiten in het VKA. Indien dit niet het geval is, verken dan in het plan-MER of de ADC-stappen succesvol doorlopen kunnen worden.	Er wordt een ADC-toets en passende beoordeling passend bij het detailniveau van de Structuurvisie Windenergie op Land uitgevoerd.	deels in het plan-MER
2.1 Achtergrond en doel	De Commissie adviseert in het plan-MER te onderzoeken in hoeverre het Rijk beleidsgelateerde knelpunten voor windturbines rondom bijvoorbeeld herstructurering van bestaande windparken, radar, waterkeringen en infrastructuur kan wegnemen om zodoende ruimte te creëren voor de realisatie van 6.000 MW.	In de gevoeligheidsanalyse in het plan-MER wordt bekeken in hoeverre beleidsgelateerde knelpunten invloed hebben op de effectbeoordeling. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aangegeven op welke wijze het proces verloopt om eventueel beleidsgelateerde knelpunten weg te nemen.	in het plan-MER en de SVWOL
2.2 Besluiten	Geef in het plan-MER kort aan hoe de procedure van besluitvorming over de SVWOL verloopt, wie welke besluiten neemt en welke vervolgbesluiten nog nodig zijn.	In de inleiding van het plan-MER wordt ingegaan op de procedure van het plan-MER en de Structuurvisie Windenergie op Land en de verhouding tot andere besluiten.	reeds in het plan-MER
2.2 Besluiten	Geef in het plan-MER kort aan hoe SVWOL zich verhoudt tot een eventuele samenloop met andere plannen en projecten (anders dan windenergie) en voor andere besluiten over windenergie.	In de gevoeligheidsanalyse in het plan-MER wordt bekeken in andere grootschalige projecten (anders dan windenergie) en andere windenergie plannen en projecten invloed hebben op de effectbeoordeling. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aangegeven op welke wijze het proces verloopt om eventueel beleidsgelateerde knelpunten weg.	reeds in het plan-MER en voor zover relevant in de SVWOL
4.1 Aanpak NRD	De Commissie adviseert een verfijning op de wijze waarop alternatieven ingevuld worden met referentieturbine(s) en raster(s) om te voorkomen dat met te hoge dichtheden gerekend zal worden in het plan-MER.	Er wordt voor de effectbeoordeling en het bepalen van het doelbereik niet meer gewerkt met een referentieturbine en raster. Daarnaast spelen de uitkomsten van de effectbeoordeling een belangrijke rol bij het bepalen van het doelbereik om te hoge dichtheden te voorkomen.	in het plan-MER
4.2 Alternatief landschap en leefomgeving	De Commissie adviseert het in de NRD voorgestelde alternatief landschap uit te breiden met het thema 'leefomgeving'.	Leefomgeving wordt reeds meegenomen in het alternatief en het beoordelingskader onder het thema landschap. De naamgeving van het alternatief is nu landschap en beleving.	reeds in het plan-MER
4.4 Voorkeurs-alternatief en randvoorwaarden	Geef aan op basis van welke afwegingen de gebieden in het VKA bepaald zijn, rekening houdend met milieueffecten van de onderzochte alternatieven, eventuele conflicten tussen locaties op regionaal niveau en mogelijkheden voor optimalisering op landelijk en regionaal niveau.	Het plan-MER levert bouwstenen voor het VKA en beoordeeld het VKA op milieueffecten. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt de afweging om bepaalde milieueffecten en maatregelen wel of niet mee te nemen gemotiveerd.	in het plan-MER

(Sub)thema	Samenvatting adviespunt	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
4.4 Voorkeurs-alternatief en randvoorwaarden	Beschrijf en motiveer de uiteindelijk bepaalde ruimtelijke randvoorwaarden voor toekomstige windprojecten. Geef bij beleidsmatige randvoorwaarden aan of er mogelijkheden zijn tot grotere flexibiliteit. Geef ten aanzien van ontwerpprincipes voor landschap aan of uitgegaan wordt van de principes die ten grondslag hebben gelegen aan het landschapalternatief, dan wel dat er sprake is van aangepaste principes.	In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aangegeven welke algemene en gebiedsspecifieke aandachtspunten en uitvoeringsafspraken aan de orde zijn. Het gebruik van landschappelijke principes is hier onderdeel van.	in de SVWOL
5.1 Detailniveau en onzekerheden	Geef aan welke aannames zijn gedaan bij de effectbepaling en welke onzekerheden in de effectbepaling een rol spelen. De Commissie verwacht dat in de meeste gevallen een (kwalitatieve) risico-inschatting voldoende zal zijn.	In het plan-MER wordt kwalitatief aangegeven welke aannames zijn gedaan, welke leemten in kennis er zijn en met een gevoeligheids-analyse wordt de robuustheid van de effectbeoordeling en het doelbereik bekeken.	geen
5.2 Energie-opbrengst	Voeg het beoordelingsaspect energieopbrengst toe aan het beoordelingskader (pagina 15 van de NRD)	In het plan-MER wordt bij doelbereik voor alle regio's (en zoekgebieden) samen de energieopbrengst bepaald.	in het plan-MER
5.3 Landschap	De Commissie vindt de voorgestelde omgang met effecten op landschap in de NRD een goede. Beschrijf niet alleen in vogelvluchtperspectief, maar ook op ooghoogte in hoeverre de hoofdkenmerken van de verschillende landschapstypen inclusief hun nederzettingpatronen herkenbaar en beleefbaar blijven bij de plaatsing van grootschalige windturbineparken. Ga bij het beoordelingsaspect landschap ook na wat de gevolgen van alternatieven zijn voor 'weidsheid', 'openheid' en 'duisternis' en geef weer of deze kunnen conflicteren met wet- en regelgeving.	Alle effecten op het landschap zijn beschreven vanuit ooghoogte perspectief, met daarbij bijzondere aandacht voor de randen van aaneengesloten bebouwing en veel gebruikte routes. Openheid (lange zichtlijnen) en weidsheid (weide blikvelden) zijn hierbij doorgaans het belangrijkste aspect. Dit is naar windturbine opstellingen vertaald in termen van nabijheid, dichtheid en horizonbeslag. Duisternis is niet expliciet meegenomen. Dit is dus ook niet getoetst aan wet- en regelgeving.	geen
5.4 Leefomgeving	Voeg cumulatieve geluidemissies door meerdere windturbines toe als een beoordelingsaspect.	In de beoordeling is in het plan-MER als uitgangspunt genomen dat er meerdere windturbines (immers grootschalig) in een gebied worden geprojecteerd. Ook bij de toetsing op geluid is hier dus rekening mee gehouden. Daarnaast is beoordeeld of er mogelijk sprake is van cumulatieve geluidemissies in een (deel)gebied, waarbij ook bestaande industrieterreinen en spoor- en rijkswegen zijn betrokken.	deels in het plan-MER
5.4 Leefomgeving	Besteed in het plan-MER en de SVWOL ook aandacht aan het aspect gezondheid.	In een aparte paragraaf in het plan-MER wordt ingegaan op het aspect gezondheid. Op het niveau van beoordelingsaspecten wordt gezondheid bekeken onder het thema 'landschap' (criterium beleving) en onder het thema 'hinder' (criteria geluid en slagschaduw).	in het plan-MER
5.5 Natuur	De Commissie adviseert de beoordelingsaspecten van het thema natuur in de NRD uit te breiden met de onderwerpen: (1) effect op de jaarlijkse (internationale) vogeltrek langs de kust, Waddenzee en het IJsselmeergebied; (2) effect op trekroutes van vleermuispopulaties.	Ad 1) dit gebeurt onder thema Natura 2000 en EHS; ad 2) dit aspect is opgenomen in het beoordelingskader.	in het plan-MER
5.5 Natuur	Vermeld in het plan-MER de Natura 2000-gebieden, Beschermde natuurmonumenten en gebieden die behoren tot de (herijkte) EHS duidelijk op kaart. Typeer de gebieden kort en noem de belangrijkste kwaliteiten.	In het plan-MER onder het thema natuur, de ADC en Passende beoordeling staan de kenmerken van deze gebieden centraal.	deels in het plan-MER
5.5 Natuur	De Passende beoordeling dient duidelijk herkenbaar deel uit te maken van het plan-MER. Kies een detailniveau voor de Passende beoordeling dat past bij het voorplan. Effecten in de aanlegfase kunnen achterwege blijven behalve in 'natte gebieden' zoals het IJssel- en Markermeer. Ga in de Passende beoordeling in op de gevolgen van direct ruimtebeslag (habitats en leefgebied soorten) en gevolgen voor vogelsoorten waarvoor instandhoudingdoelstellingen zijn geformuleerd. Beoordeel de gevolgen voor relevante vogelsoorten aan de hand van extra sterfte, barrièrewerking en verstoring. Breng hiervoor de relevante broedgebieden, slaapplaatsen en foerageergebieden en de dagelijkse pendelbewegingen tussen deze gebieden in beeld. Houd nadrukkelijk rekening met externe werking en met cumulatie. Ga tot slot kort in op de gevolgen voor vleermuizen.	De conclusies van de passende beoordeling worden opgenomen in het hoofdrapport plan-MER. Het hele rapport Passende beoordeling is een bijlage bij het plan-MER. In de Passende beoordeling wordt ingegaan op de hiernaast beschreven onderwerpen.	deels in het plan-MER
5.5 Natuur	Verken in het plan-MER hoe de zogenaamde ADC-stappen met succes kunnen worden doorlopen. Geef hierbij ook aan hoe eventueel noodzakelijke compensatie eruit zou kunnen zien en hoe dit geborgd kan worden.	Voor het plan-MER wordt een ADC-toets uitgevoerd passend bij het detailniveau van de Structuurvisie Windenergie op Land.	deels in het plan-MER

Reacties bestuursorganen uit raadpleging over reikwijdte en detailniveau van het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
1	Gemeente Beverwijk	Gebiedskeuze	In de onderzoeksgebieden in het plan-MER wordt een aanzienlijk deel van het laatste stuk open agrarisch landschap ten oosten van Beverwijk meegenomen als zijnde "Amsterdamse Haven". Beverwijk vindt grootschalige plaatsing van windmolens of windmolenparken in dit agrarisch open gebied ontoelaatbaar. Ons inziens moet grootschalige plaatsing van windmolens beperkt blijven tot maximaal de huidige havens of oevers van het Noordzeekanaal.	De provinciale reserveringen vormen het uitgangspunt voor het plan-MER en de te onderzoeken gebieden. Deze onderzoeksgebieden worden op eenduidige en navolgbare wijze getoetst op kans op effecten en doelbereik. De effectbeoordeling in het plan-MER zal uitwijzen of ontwikkeling van grootschalige windenergie in dit gebied mogelijk is en welke randvoorwaarden en/of aandachtspunten daarbij in acht moeten worden genomen.	onderdeel van besluitvorming
1		Beoordelingsaspecten	Verzoek om aanwezigheid van grootschalige bedrijfsterreinen (zoals Tata Steel) mee te nemen in de beoordelingsaspecten zoals het "niet eenzijdig vastleggen of inbouwen van woonkernen" of de leefbaarheid van woonkernen.	In het beoordelingskader wordt onder het thema landschap met het criterium 'ruimtelijk-visuele impact op leefomgeving' gekeken wat de kans op effecten is van grote hoeveelheden windturbines op en bij aaneengesloten woonbebouwing. Bedrijfsterreinen maken hier geen onderdeel van uit.	geen
2	Provincie Zeeland	Gebiedskeuze	Verzoek om de locaties Kanaalzone, Sloegebied, Kreekrakssluizen, Stormvloedkering niet mee te nemen in het plan-MER, omdat duidelijk is dat deze locaties de 100 MW niet halen. De provincie Zeeland kan zich wel voorstellen dat deze gebieden ter informatie worden meegenomen in het kaartbeeld.	Voor de onderzoeksgebieden in het plan-MER vormt het IPO -bod van 28 februari 2011 het uitgangspunt. Hier maken deze gebieden onderdeel van uit. In het plan-MER zijn alle onderzoeksgebieden op dezelfde navolgbare wijze op mogelijke effecten van grootschalige windenergie en het potentiële doelbereik onderzocht. Mede op basis van de resultaten van het plan-MER is een afweging gemaakt welke gebieden definitief worden opgenomen in de SVWOL. Bestaande en in uitvoering zijnde projecten, maken onderdeel uit van het referentiealternatief in het plan-MER en worden op die manier meegenomen in het plan-MER.	deels in het plan-MER
3	Provincie Groningen	Aanvullend IPO-bod	Hoe gaat het Rijk om met de gebieden die door de provincies in het kader van het aanvullend IPO-bod worden aangewezen, maar die niet in het plan-MER worden meegenomen?	Afhankelijk van het bod van het IPO/ provincies wordt bekeken of een aanvullend plan-MER aan de orde is.	-
3		Gebieden buiten provinciale reserveringen	De provincie Groningen acht het meenemen van de RCR projecten buiten de provinciale reserveringen in strijd met de afspraak dat provinciale reserveringen de basis vormen van de SVWOL en vinden het uiterst onwenselijk dat deze RCR projecten in welke vorm dan ook worden meegenomen in het plan-MER proces.	Conform de afspraken tussen kabinet en IPO/ provincies vormen de provinciale reserveringen en zoekgebieden het uitgangspunt voor de SVWOL en het plan-MER. In de gevoeligheidsanalyse worden ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van grootschalige windenergie in de zoekgebieden onderzocht met als doel de robuustheid van de effectbeoordeling te toetsen. De RCR projecten buiten de provinciale onderzoeksgebieden maken hier onderdeel van uit, omdat het - in navolging van de motie Dijkers en de bestuurlijke afspraken van 22 januari j.l.- niet uit te sluiten is dat het kabinet zich genoodzaakt ziet RCR-projecten buiten de provinciale gebieden alsnog in behandeling te nemen.	geen
3		RCR i.r.t. prestatieafspraken	Verzoek om passage aan te passen dat als een provincie haar afspraken niet na kan komen het Rijk "in ieder geval" RCR-meldingen in behandeling kan nemen voor projecten in die provincie. Dit geeft echter het Rijk de ruimte om ook in andere provincies die wel hun afspraken nakomen RCR meldingen in behandeling te nemen. Dit acht de provincie Groningen onwenselijk en in strijd met de motie.	Het kabinet volgt hier de motie Dijkers die spreekt van "in ieder geval". Verder vormen sinds 22 januari j.l. de bestuurlijke afspraken die hierover tussen kabinet en het IPO/provincies zijn gemaakt het uitgangspunt.	geen
3		Moratorium	Verzoek om duidelijkheid over de einddatum van het moratorium om RCR meldingen "on hold" te zetten	In de "Regeling van de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van 19 september 2012, nr. WJZ/12102097, houdende regels voor de aanhouding van meldingen als bedoeld in artikel 9b, derde lid, van de Elektriciteitswet 1998, (dd. 19 september 2012) is de einddatum van het moratorium vermeld: 1 februari 2013.	-

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
3		Alternatieven	De NRD gaat uit van vier alternatieven, waarin in alternatief twee en drie de natuurwaarden-en landschapswaarden worden meegenomen. Dat deze waarden niet in NRD onderdeel uitmaken van alternatief 1 en 2 bevreedt ons. Landschap en natuur maken naar onze mening altijd deel uit van een afweging voor de locatiekeuze voor grootschalige windenergie.	Het doel van de alternatieven is vanuit verschillende perspectieven, waaronder landschap en natuur, zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de milieu-, natuur-, en landschapseffecten van grootschalige windenergie in de gebieden. Daarnaast worden alle alternatieven met het beoordelingskader met de thema's natuur en landschap getoetst op effecten voor natuur en landschap. De uitkomsten van de effectbeoordeling wordt gebruikt voor het samenstellen van het voorkeursalternatief.	reeds in het plan-MER
3		Begrenzing onderzoeksgebieden	Het gebied voor Delfzijl wijkt enigszins af van het concentratiebeleid voor windenergie zoals vastgelegd in ons provinciaal beleid. Verzoek om de kaart in de NRD in overeenstemming te brengen met het provinciaal beleid.	De gebiedsbegrenzing voor Delfzijl is aangepast conform het verzoek.	in het plan-MER
3		Afstemming regionale en lokale processen en onderzoek	Op dit moment voert de provincie Groningen samen met gemeenten en beheerder van de bedrijventerreinen twee verkennende studies uit naar de plaatsingsmogelijkheden voor windenergie in de concentratiegebieden Eemshaven en Delfzijl. De uitkomsten van deze studies worden eind 2012/begin 2013 verwacht. Om tegenstrijdigheden tussen verschillende studies te voorkomen, verzoeken wij u nadrukkelijk het plan-MER in lijn te brengen met de uitkomsten van deze twee verkennende onderzoeken.	In het plan-MER is alleen informatie betrokken waarover is besloten en die beschikbaar is, en voor zover deze aansluit bij de onderzoeksvraag en schaalniveau van de SVWOL. De uitkomsten van deze lokale studies komen derhalve te laat om in dit stadium te kunnen worden meegenomen in het plan-MER voor de SVWOL Wanneer op een later moment sprake is van een concreet initiatief kan de informatie uit de verschillende studies voor zover relevant hierbij worden betrokken.	geen
3		Afstemming regionale en lokale processen en onderzoek	Verzoek om in het plan-MER nadrukkelijk rekening te houden met de wensen van Drenthe en de Gebiedsvisie die de provincie opstelt, gelet op de toezegging van minister Verhagen tijdens het VAO Energie van 5 juli 2012 om de modellen die de provincie Drenthe heeft bedacht voor de RCR Drentse Monden & Oostermoer, mee te nemen.	Op 19 juni 2012 heeft een Algemeen Overleg Energie plaatsgevonden waarbij de Tweede Kamer het windenergie dossier heeft besproken met de toenmalige minister van EL&I. Voor wat betreft de situatie in Drenthe heeft de minister gesteld dat de rijkscoördinatie regeling kan doorgaan en dat de minister de varianten uit de gebiedsvisie van Drenthe zal betrekken bij de milieueffectrapportage voor de daar lopende RCR-procedure voor Drentse Monden en Oostermoer. Er wordt op deze manier rekening gehouden met de opvattingen die hierover in de provincie Drenthe leven.	-
3		Alternatieven	In het "maximale opbrengst alternatief" wordt voor bedrijventerreinen en havengebieden uitgegaan van potentiële ruimte voor windturbines op kades en de hoofdstructuur. Verzoek om het hele terrein in het plan-MER te onderzoeken en niet op voorhand te beperken tot locaties op kades en infrastructuur.	In het plan-MER zijn bedrijventerreinen en havengebieden in zijn geheel bekeken (niet alleen op kades en langs infrastructuur).	in het plan-MER
3		Aanbod informatie	De provincie Groningen is van plan om in overleg met de direct betrokken bij het windpark N33 gebruik te maken van de 3D-technieken die het bedrijf R0M3D biedt. Wij bieden u aan om bij het ontwikkelen van de randvoorwaarden t.a.v. het landschap gebruik te maken van de uitkomsten van dit onderzoek.	Voor wat betreft het plan-MER voor de SVWOL is informatie meegenomen waarover is besloten, die beschikbaar is en voor zover deze aansluit bij de onderzoeksvraag.	geen
4	Provincie Fryslân	Aanbod informatie	Op 21 augustus 2012 hebben wij de ontwerp-Structuurvisie Fryslân Windstreek 2012 vastgesteld. Van deze informatie kunt u gebruik maken bij het opstellen van het plan-MER voor de SVWOL. De stukken zijn te downloaden van ww.fryslan.nl/windenergie .	Voor wat betreft het plan-MER voor de SVWOL is informatie meegenomen waarover is besloten, die beschikbaar is en voor zover deze aansluit bij de onderzoeksvraag. Deze informatie wordt gebruikt voor de gevoeligheidsanalyse waarin bekeken wordt wat de invloed is van grootschalige en kleinschalige windenergie in en nabij de in het plan-MER opgenomen onderzoeksgebieden.	in het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
4		Begrenzing onderzoeksgebieden plan-MER	In de ontwerp-Structuurvisie van de provincie Fryslân zijn 3 zoekgebieden voor windmolens begrensd. Twee van deze zoekgebieden maken deel uit van het plan-MER voor de SVWOL. Verzoek om de begrenzing van die twee gebieden in uw plan-MER af te stemmen op de begrenzing van die zoekgebieden uit de ontwerp-Structuurvisie van de provincie Fryslân.	De gebiedsbegrenzing van het gebied 'Kop van de Afsluitdijk' is conform de ontwerp- Structuurvisie van de Provincie Fryslân worden overgenomen in het plan-MER. Het gebied 'Afsluitdijk' is niet aangepast, omdat het kabinet uitvoering wil geven aan de motie Holtackers-vanTongeren door de mogelijkheden van windenergie bij de Afsluitdijk in den brede te onderzoeken.	deels in het plan-MER
4		Sanering	Het saneren van bestaande windmolens en de effecten daarvan ontbreken in de NRD. Verzoek om om hier in het plan-MER aandacht aan te besteden.	Windturbines kunnen gesaneerd worden als hun technische levensduur is bereikt, of als het voor een initiatiefnemer rendabel is om een verouderde windturbine te vervangen door een moderne, grotere windturbine. Op basis van ouderdom en vermogen is een inschatting gemaakte van welke turbines naar verwachting in 2020 nog gehandhaafd zullen blijven. Deze windturbines vormden het uitgangspunt voor het opstellen van de alternatieven. Daarnaast maakt herstructurering onderdeel uit van de gevoeligheidsanalyse.	in het plan-MER
4		Alternatieven	In het alternatief 'Landschap' is de provincie Friesland van mening dat gestreefd moet worden naar de vorming van landmarks zodat nieuwe kwaliteiten aan het landschap worden toegevoegd.	In het alternatief 'Landschap en beleving' wordt gekeken naar de kansen voor het plaatsen van landmarks. Verder is in het beoordelingskader het criterium 'ruimtelijk visuele impact op de leefomgeving' opgenomen, waarbij de aandacht expliciet uitgaat naar het toevoegen van nieuwe kwaliteiten, bijvoorbeeld het toevoegen van landmarks.	reeds in het plan-MER
4		Gevoeligheidsanalyse	De werking van de genoemde gevoeligheidsanalyse vinden wij onduidelijk. Het betrekken van RCR- projecten buiten de door ons aangewezen gebieden daarbij vinden wij in elk geval ongewenst. Aan de grootschalige ruimtelijke ontwikkelingen binnen de gevoeligheidsanalyse kunnen de ontwikkelingen rond de Afsluitdijk nog toegevoegd worden.	De gevoeligheidsanalyse wordt nader toegelicht in het plan-MER. RCR-projecten buiten de provinciale reserveringen worden meegenomen in de gevoeligheidsanalyse omdat, in navolging van de motie Dijkers, niet uit te sluiten is dat het kabinet RCR- projecten buiten de provinciale gebieden in de toekomst alsnog in behandeling moet nemen. Verder worden in de gevoeligheidsanalyse ook andere mogelijke toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen meegenomen.	deels in het plan-MER
4		Voorkeursalternatief (VKA)	Niet duidelijk is op welke wijze vanuit de alternatieven, met behulp van de gevoeligheidsanalyse, het voorkeursalternatief wordt samengesteld.	In het plan-MER en de SVWOL wordt toegelicht hoe tot het voorkeursalternatief is gekomen.	toelichting in het plan-MER
4		Beoordelingskader	Het beoordelingskader is naar onze mening zeer beperkt. Het is met name gericht op de effecten op natuur, milieu en landschap. Wij zijn van mening dat duurzaamheidsaspecten (people, planet, profit) en sociaal-economische effecten op recreatie en toerisme hier ook bij horen.	Het plan-MER dient in beginsel toe te zien op effecten op milieuaspecten als natuur (in het bijzonder Natura2000-gebieden), waterkwaliteit en -kwantiteit, landschap en cultuurhistorie en woon- en leefklimaat. Effecten op andere functies zoals recreatie, landbouw en toerisme, zijn wel onderdeel van het beoordelingskader en worden voor de verschillende alternatieven inzichtelijk gemaakt. Het rijk heeft het CPB opdracht gegeven een kosten-baten analyse te maken waarin de economische effecten van windenergie op land in beeld worden gebracht.	geen

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
4		Beoordelingskader	Wij adviseren om aan het beoordelingskader de volgende thema's toe te voegen: 1) bodem en water; 2) energieopbrengst en vermeden emissies; 3) werkgelegenheid, inclusief de gevolgen voor recreatie en toerisme; 4) participatie en draagvlak. Aan het alternatief 'Landschap' adviseren wij toe te voegen: 1) betekenis als landmark voor het landschap; 2) effect op het landschapstype (bijv de effecten op de openheid van een bepaald landschapstype; 3) effect op beleavingsbepalende elementen; 4) effect op visuele rust; 5) effect op cultuurhistorische waardevolle structuren en elementen.	Ad 1) het thema water en bodem maakt geen onderdeel uit van het plan-MER voor de Structuurvisie; op dit schaalniveau is het geen onderscheidend thema; op projectniveau kan dit thema wel relevant zijn; ad 2) de energieopbrengst en vermeden CO2 emissie zullen in het plan-MER worden beoordeeld als onderdeel van het doelbereik, opgeteld voor alle zoekgebieden (niet per gebied); ad 3) het thema 'werkgelegenheid' is geen milieuthema en hiermee geen onderdeel van het MER; ad 4) Dit geldt ook voor participatie en draagvlak. Aan dit thema wordt wel aandacht besteed in de SVWOL zelf. De genoemde thema's tbv het alternatief 'Landschap' worden reeds meegenomen in dit alternatief en het beoordelingskader onder het thema landschap.	deels in het plan-MER
4		Beoordelingscriteria	Van een aantal beoordelingscriteria (bijv compactheid) is niet duidelijk wanneer de effecten als positief of negatief worden beoordeeld.	De beoordelingscriteria en de scores worden per thema en criterium toegelicht in het plan-MER.	toelichting in het plan-MER
5	Gemeente Steenbergen	Aanbod regio West-Brabant	Verzoek om in het vervolgtraject van de SVWOL en i.h.k.v. het plan-MER het bijgesloten aanbod (dd.31 okt 2011) van de regio West-Brabant te respecteren. Het aandeel van de gemeente Steenbergen is in dit regionale aanbod verankerd.	Het plan-MER onderzoekt het gebied dat de provincie Noord-Brabant als kansrijk voor windenergie beschouwd en houdt daarmee qua gebiedskeuze rekening met de afspraken in West-Brabant.	reeds in het plan-MER
6	Provincie Noord-Brabant	Meenemen kleinschalige initiatieven in effectbeoordeling plan-MER	Verzoek om rekening te houden in de effectbeoordeling met kleinschalige locaties voor windenergie die reeds in ontwikkeling zijn initiatieven in West-Brabant al meerdere kleinere locaties voor windenergie in ontwikkeling.	Lopende kleinschalige initiatieven in en nabij de zoekgebieden en grootschalige initiatieven buiten de zoekgebieden, worden in de gevoeligheidsanalyse meegenomen om de robuustheid van de effectbeoordeling van grootschalige windenergie in de zoekgebieden te toetsen. De bronnen hiervoor zijn: lijst van Agentschap NL (2012-06-06 projectenmonitor SDE windenergie op land (ANL)), studie actualisatie projectenboek Windenergie (juni 2011, Bosch en van Rijn) en provinciale Structuurvisies. Hiermee heeft het Rijk een goede effectbeoordeling uit kunnen uitvoeren op het passende niveau.	(deels) reeds in het plan-MER
6		Referentieturbine	Advies om in de effectbeoordeling in het plan-MER uit te gaan van bijv een 2 MW turbine in plaats van een 7,5 MW, omdat in de praktijk door initiatiefnemers vanuit het oogpunt van kosteneffectiviteit en rentabiliteit gekozen wordt voor lichtere relatief goedkope turbines met een potentieel hoge opbrengst aan kWh te leveren stroom.	Om inzicht te krijgen in de mogelijke bandbreedte van effecten wordt in het plan-MER gewerkt met een referentieturbine van zowel 3 MW als 7 MW. Een 2 MW turbine is in dit plan-MER gelijk aan een 3 MW turbine voor het bepalen van de milieueffecten. Het Rijk anticipeert hiermee op de trend om in de toekomst een grotere capaciteit per turbine te installeren. Als minimum ziet het Rijk hiervoor 3 MW turbines.	geen
6		Beoordelingscriteria	Advies om onder het thema hinder de beoordelingsaspecten 'geluidhinder' en 'slagschaduw', samen met aspecten als trilling en beleving van het landschap, niet als afzonderlijke aspecten maar meer in samenhang te bezien vanuit het thema 'gezondheid'.	In dit plan-MER is het aspect gezondheid niet als apart beoordelingscriterium meegenomen. Wel wordt getoetst aan de voor gezondheid relevante aspecten beleving, geluid en slagschaduw.	in het plan-MER
7	Gemeente Amsterdam	Begrenzing onderzoeksgebieden	De gemeente Amsterdam verzoekt om naast de geïndustrialiseerde zones rondom het Noordzeekanaalgebied ook de hele Metropoolregio Amsterdam (MRA) als onderzoeksgebied in het plan-MER te betrekken.	Voor de onderzoeksgebieden in het plan-MER vormt het IPO-bod van 28 februari 2011 het uitgangspunt. De MRA maakt hier geen onderdeel van uit.	geen
7		Onderzoeksgebieden in het MER	Het plan-MER lijkt (slechts) te gaan over de (milieu)effecten van de alternatieven in de gebieden waar ruimte is voor grootschalige windenergie (=> 100 MW). Deze opgave is naar onze mening te beperkt ingestoken. Concreet betekent dit dat het plan-MER zich in onze beleving ook zal moeten richten op een aantal alternatieve mogelijkheden van de verdeling van 6000 MW over de verschillende provincies.	Voor de onderzoeksgebieden in het plan-MER vormt het IPO-bod van 28 februari 2011 het uitgangspunt. Het kabinet is vanuit de Electriciteitswet verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van windparken van 100 MW of meer. In lijn met deze verantwoordelijkheid gaat de Structuurvisie over gebieden die geschikt zijn voor windparken van een dergelijke omvang. Provincies en gemeenten zijn verantwoordelijk voor de ruimtelijke inpassing van windparken van minder dan 100 MW.	geen

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
7		Kleinschalige initiatieven buiten provinciale zoekgebieden	Verzoek om ook de tien ontwikkelingsgebieden die in de Windvisie zijn geïdentificeerd mee te nemen in het plan-MER (geen grootschalige ontwikkelingen in termen van de Electriciteitswet, maar wel met een gezamenlijke significante bijdrage aan de landelijke doelstellingen).	Voor de onderzoeksgebieden in het plan-MER vormt het IPO -bod van 28 februari 2011 het uitgangspunt. Hier maken deze gebieden geen onderdeel vanuit. Kleinschalige initiatieven zijn naast de ontwikkeling van grootschalige windenergie noodzakelijk om de doelstelling van 6000MW in 2020 te halen. Echter, het kabinet beperkt zich tot het aanwijzen van gebieden voor grootschalige windenergie vanuit haar verantwoordelijkheid voor grootschalige energie (100+) op basis van de Electriciteitswet. De provincies en gemeenten zijn en blijven verantwoordelijk voor de ruimtelijke afweging van kleinschalige initiatieven.	geen
7		Aanbod informatie	Amsterdam heeft zelf een plan-MER voor haar grondgebied uitgevoerd welke als input kan worden gebruikt voor een afweging op een hoger schaalniveau.	Voor wat betreft het plan-MER voor de SVWOL is informatie meegenomen waarover is besloten, die beschikbaar is en voor zover deze aansluit bij de onderzoeksvraag en het schaalniveau van het plan-MER.	geen
7		Luchthavenbesluit	Luchthavenbesluit wordt herzien waarbij onduidelijk is hoe de belangen op het gebied van duurzame energie hierin zijn meegenomen; dit brengt onzekerheid met zich mee voor de realisatie van windprojecten.	Het huidige luchthavenbesluit en het luchthavenindeelingsbesluit (LIB) van Schiphol wordt in het plan-MER als harde belemmering meegenomen. Herziening van het luchthavenbesluit en het LIB vormt onderdeel van de gevoeligheidsanalyse in het plan-MER.	reeds in het plan-MER
8	Waterschap Zuiderzeeland	Waterkeringen harde uitsluitingsgrond	Verzoek om de waterkeringen en de wettelijke veiligheidsniveaus op te nemen in de 'zeef', als ook de beleidsmatige invulling die waterschappen hieraan geven.	De 'zeef' bakent de onderzoeksgebieden nader af op basis van harde (wettelijke) belemmeringen. Dit betekent dat er geen beleidsruimte is voor het maken van een afweging. De wettelijke veiligheidsniveau's voor waterkeringen vormen voor het Rijk geen zodanige belemmering dat dit leidt tot een algemeen bouwverbod voor windturbines op waterkeringen. Of windturbines op een waterkering kunnen worden toegestaan zal per geval moeten worden bekeken.	geen
8		Eisen aan multifunctionele waterkeringen	In de NRD is opgenomen dat windmolens langs waterkeringen positief kunnen bijdragen aan meervoudig ruimtegebruik. Verzoek om dit aan te vullen met het inzicht dat een dergelijk multifunctionele waterkering wel aan specifieke eisen moet voldoen zodat de waterveiligheid nu en in de toekomst geborgd blijft.	Waterveiligheid en de normen tegen overstroming zijn ten allen tijde uitgangspunt.	-
8		Kennisontwikkeling	Verzoek om over realiseren kennisontwikkeling op het gebied van multifunctionele waterkeringen en windmolen met u en andere partijen in overleg te treden.	Het aspect van de kennisvergaring en -evaluatie over praktijkervaring met windturbines op en nabij waterkeringen is van belang en zal samen met de Unie van Waterschappen worden vormgegeven.	-
9	Gemeente Waterland	Effectbeoordeling	Verzoek om in het plan-MER de navolgende milieuthema's te onderzoeken in het gebied Markermeer/IJmeer 1) neem geplande maar nog niet gerealiseerde ontwikkelingen mee als tweede referentiealternatief met het oog op cumulatie; 2) effecten van het ontstaan van nieuwe landschappen en/of het verdelen van het open landschap door de bouw van windparken; 3) effecten op kernkwaliteiten van het gebied Markermeer/IJmeer : openheid en horizon, ruimte en weidsheid, silhouetten en zichtlijnen, natuurelementen water, wind en zon, licht en duisternis en stilte en rust, oneindige vergezichten; 4) effect op vrije uitzicht vanuit de gemeente Waterland op het Markermeer/IJmeer; 5) effecten op het beschermde gebied Markermeer/IJmeer en het verlies van EHS gebied; 6) effecten op het omringende landschap die vallen onder regimes als Natura 2000; 7) effecten op de beschermde dorpsgezichten van Marken en Monnickendam; 8) effect op TBES (toekomstig bestendig Ecologisch Systeem); 9) effect op het bergend vermogen van het Markermeer/IJmeer en de inlaat van zoetwater, effect op vertroebeling van het water; 10) effecten op het leefgebied van de watervogels en andere dieren, de trekroutes van vogels en aantastig van habitat van kranswieren.	In het plan-MER worden de ingebrachte punten 1 en 8 meegenomen in de gevoeligheidsanalyse. Punten 2 t/m 7 vormen onderdeel van het beoordelingskader. Punt 9 wordt niet meegenomen, dit is aan de orde op projectniveau. Punt 10 wordt deels beoordeeld, nl. de effecten op het leefgebied en de trekroutes van watervogels. Voor kranswieren geldt dat deze zich bevinden in de luwere, minder diepe delen van het Markermeer, zoals Gouwzee en Hoornse Hop.	(deels) reeds in het plan-MER
9		Mitigatie	Verzoek om mitigerende maatregelen in het plan-MER te onderzoeken.	Hier is aandacht voor in het plan-MER.	reeds in het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
9		Vaarroutes watersport	Verzoek om het effect op de watersport inclusief vaarroutes, recreatie en toerisme in de Markermeer/IJmeer en de gemeente Waterland te onderzoeken.	Effecten op toerisme en recreatie worden op voor de SVWOL passend schaalniveau (gebiedsniveau) onderzocht; verder wordt in het plan-MER gekeken naar hoofdscheepvaartroutes.	reeds in het plan-MER
9		Effecten windturbulentie	Verzoek om de effecten van de windturbulentie op de zeilvaartuigen en de kleinere luchtvaartuigen te onderzoeken.	Dit thema is op het schaalniveau van de SVWOL niet aan de orde; indien relevant kan dit onderdeel vormen van een project-MER in het kader van een concreet initiatief.	geen
9		Effecten economische waarden	Verzoek om de situatie, dat geen windparken worden toegestaan te vergelijken met de situatie waarin wel windparken worden toegestaan in het gebied, waarbij de effecten op de economische waarden ook worden meegenomen (inclusief effect van subsidies op windparken).	In het referentietalternatief in het plan-MER wordt de ontwikkeling van grootschalige windenergie in de onderzoeksgebieden vergeleken met de situatie waarin deze ontwikkeling niet plaats vindt. Effect op economische waarden (inclusief subsidie) maakt geen onderdeel uit van het plan-MER. Het CPB is gevraagd een kostenbatenanalyse uit te voeren voor de ontwikkeling van windenergie op land.	deels reeds in het plan-MER
10	Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE)	Centrale opgave SVWOL	De centrale opgave van de SVWOL is het geven van een heldere visie op de ruimtelijke randvoorwaarden. Betekent dit niet dat het Rijk daarmee zou moeten vastleggen in welk type gebieden ruimte is voor grootschalige windenergie ipv direct gebieden aan te wijzen?	In de SVWOL wordt toegelicht op basis van welke stappen en informatie is gekozen voor de aangewezen gebieden.	toelichting in de SVWOL
10		Methodiek alternatieven-onderzoek	Is de gekozen methodiek voor het alternatieven-onderzoek wel de juiste? Ruimtelijke randvoorwaarden stellen is naar onze mening iets anders dan (nader) gebieden afbakenen.	In het plan-MER en de SVWOL wordt de gekozen methodiek toegelicht, inclusief de verschillende stappen in het plan-MER en de betekenis van de randvoorwaarden en/of aandachtspunten. Randvoorwaarden en/of aandachtspunten kunnen gedefinieerd worden als benodigde maatregelen en als afbakening van een gebied.	-
10		Harde randvoorwaarden	Wettelijke kaders zijn harde randvoorwaarden volgens de NRD. De genoemde voorwaarden zijn naar onze mening net zo hard of zacht als bij de Monumentenwet aangewezen stads- en dorpsgezichten en de Unesco Werelderfgoedgebieden.	Aangewezen stads- en dorpsgezichten en de Unesco Werelderfgoedgebieden hebben geen absolute beschermde status. Er is ruimte voor een afweging en deze vormen daarmee geen onderdeel van de 'zeef'. De 'zeef' betreft alleen harde belemmeringen waar een beleidsafweging niet aan de orde is.	geen
10		Kaart vergunde initiatieven	Is het mogelijk om een kaart op te nemen waarop aangegeven staat om welke grootschalige en kleinschalige initiatieven het gaat bij "reeds vergunde initiatieven"?	Basis voor de alternatieven is de situatie van bestaande turbines in 2020 (klein- en grootschalig). Dit zijn de huidige turbines die in 2020 nog niet het einde van hun levensduur bereikt hebben. Deze turbines worden op kaart weergegeven in het plan-MER.	in het plan-MER
10		Alternatieven	Opmerkingen m.b.t. het alternatief landschap: 1) wat is status van Waardenkaarten van Alterra?; 2) verzoek om derde dimensie ook op ooghoogte te beoordelen; 3) bij het ontwerpprincipe of een windpark anno 2020 betekenisvol kan zijn voor het landschap vraagt de RCE zich af of er niet hooguit sprake kan zijn van een nieuwe betekenis aan het landschap toegevoegd. Bij dit ontwerpprincipe de bestaande wettelijke en beleidskaders niet uit het oog verliezen (bijv. beschermde dorps- en stadsgezichten), deze kunnen wellicht tot aanvullende randvoorwaarden leiden; 4) wat betekent het ontwerpprincipe 'woonkernen mogen niet worden ingesloten door windturbines'?	De genoemde aandachtspunten en vragen zijn nader uitgewerkt in het plan-MER onder het alternatief 'landschap en beleving' en in het beoordelingskader onder het thema landschap. De waardenkaart van Alterra heeft een wetenschappelijke status. Het op ooghoogte beoordelen is op dit schaalniveau niet aan de orde.	(deels) reeds in het plan-MER
10		Thema's en beoordelingsaspecten	Aanscherpen van onder landschap, cultuurhistorie en archeologie genoemde beoordelingsaspecten: wat wordt kwalitatief resp. kwantitatief beoordeeld? Hoe wordt "toevoeging betekenisvolle laag aan het landschap gewaardeerd? Wanneer de uitkomsten worden geaggregeerd in een +- score kan dit tot niet-herkenbare uitkomsten leiden.	In het plan-MER wordt nader toegelicht hoe de scores tot stand komen. Gezien het schaalniveau van de SVWOL wordt alleen kwalitatief beoordeeld op de onderscheiden criteria in het beoordelingsaspecten onder de thema's landschap, cultuurhistorie en archeologie. De effecten op landschap, cultuurhistorie en archeologie worden herleidbaar in beeld gebracht.	toelichting in het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
11	Gemeente AA en Hunze	Gebiedskeuze	Wij zijn van oordeel dat het veengebied AA en Hunze geen onderdeel moet uitmaken van het plangebied in de SVWOL omdat het zich niet kwalificeert als grootschalig agrarisch productielandschap, vanwege de relatief grote verwevenheid met andere ruimtelijke functies en aanwezige landschappelijke en cultuurhistorische waarden. Dit blijkt uit een studie t.b.v. de provinciale Gebiedsvisie Windenergie Drenthe die vergelijkbare landschappelijke criteria hanteerde.	De provinciale reserveringen vormen het uitgangspunt voor het plan-MER en de te onderzoeken gebieden. Deze onderzoeksgebieden worden op eenduidige en navolgbare wijze worden getoetst op kans op effecten en doelbereik. De effectbeoordeling in het plan-MER zal uitwijzen of ontwikkeling van grootschalige windenergie in dit gebied mogelijk is en welke randvoorwaarden en/of aandachtspunten daarbij in acht moeten worden genomen.	geen
11		RCR procedures	AA en Hunze hecht belang aan de toezeggingen van EZ dat geen onomkeerbare besluiten worden genomen ten aanzien van lopende RCR procedures. Ook leest de gemeente uit de motie dat als de taakstelling wordt geborgd in de Gebiedsvisie Windenergie, deze als prestatieafspraken wordt opgenomen in de SVWOL. Hierdoor wordt het voor de gemeente mogelijk om op basis van de Gebiedsvisie Windenergie te komen tot een evenwichtige verdeling van de taakstelling binnen het zoekgebied. Dat is naar ons oordeel niet te realiseren met windparken van 100 MW of meer.	Het kabinet voert de motie Dijkers uit. Dit betekent dat er gedurende het moratorium geen onomkeerbare stappen worden genomen. Daarnaast heeft het kabinet prestatieafspraken gemaakt met het IPO/ provincies (dd. 22 januari j.l.). Deze zijn opgenomen in de SVWOL.	aandacht voor in de SVWOL
11		Plaatsingsprincipes Rijksadviseur van het Landschap	Advies om de plaatsingsprincipes voor de Veenkolonien zoals genoemd in het advies van de Rijksadviseur van het Landschap (dd. 2 juli 2012) dat windparken het lokale verkavelingspatroon niet geheel mogen invullen en woongebieden niet mogen worden ingesloten of omsingeld, te betrekken bij het plan-MER.	In het alternatief 'Landschap' worden de plaatsingsprincipes genoemd in het advies van de (voormalige) Rijksadviseur van het Landschap (dd. 2 juli 2012) meegenomen.	reeds in het plan-MER
11		Alternatieven	Advies om voor het aspect 'leefomgeving' ook een alternatief te onderzoeken.	In het alternatief 'Landschap' zal het aspect 'beleving' worden meegenomen. Het alternatief heet in het plan-MER nu "landschap en beleving". Daarnaast wordt met het beoordelingskader onder het thema landschap getoetst aan het criterium 'impact op de leefomgeving'; onder het thema hinder wordt getoetst aan de criteria 'slagschaduw en geluidhinder'.	in het plan-MER
12	Provincie Zuid-Holland	Haven- en industriegebied Rotterdam/ modelbenadering alternatieven	Verzoek Maasvlakte 2 optimaal te benutten en in het plan-MER en de SVWOL aante geven hoe het Rijk de optimale invulling mogelijk zal maken. De modelbenadering van de alternatieven lenen zich daar niet voor.	De methodiek van het plan-MER levert relevante beslisinformatie op waarmee in de SVWOL een keuze voor gebieden wordt gemaakt. De SVWOL bevat geen uitspraken op het niveau van opstellingen. In het plan-MER wordt geen rastermethodiek meer gehanteerd.	deels in het plan-MER
12		Goeree Overflakkee	Goeree Overflakkee betreft een concentratiegebied voor 200-300 MW. De provincie is in gesprek met het eiland en voornemens een plan-MER te starten. Verzoek aan het Rijk ruimte te geven dit proces voort te zetten. Laat provinciale keuzes voor locaties leidend zijn voor het Rijk.	De SVWOL wijst gebieden aan die in beginsel geschikt zijn voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie en onder welke voorwaarden en/of aandachtspunten. Hierbij vormen de provinciale gebieden het uitgangspunt. Binnen de gebieden is ruimte voor maatwerk.	-
12		A16-zone	Verzoek om rekening te houden met keuze in het plan-MER dat wij voorstander zijn van één langere lijnopstelling langs de Dordtsche Kil op basis van onderzoek en een koppeling aan de A16 naar onze mening niet aan de orde is. Windturbines zullen moeten worden ingepast in de bestaande bedrijventerreinen.	De methodiek van het plan-MER levert relevante beslisinformatie op waarmee in de SVWOL een keuze voor gebieden wordt gemaakt. De SVWOL bevat geen uitspraken op het niveau van opstellingen.	geen
12		Verantwoordelijkheidverdeling provincies-Rijk	Verzoek om provincies een rol geven aan de voorkant van het proces bij uitwerkingen zoals locatiekeuze, situering, ontwerp en inrichting van windparken vanuit hun verantwoordelijk voor ruimtelijke ordening.	De SVWOL wijst alleen gebieden aan en stelt randvoorwaarden en/of aandachtspunten. Hierbij is ruimte voor maatwerk op projectniveau. In de SVWOL wordt ingegaan op de rolverdeling en samenwerking bij RCR meldingen.	aandacht voor in de SVWOL

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
13	Unie van Waterschappen	Waterkeringen harde uitsluitingsgrond	In de Waterwet is geregeld aan welk wettelijk veiligheidsniveau voldaan moet worden. De waterkeringen zijn niet gehanteerd als wettelijk kader. Ons advies is om de waterkeringen en hun wettelijke veiligheidsniveau op te nemen in de zeef, en de zoekgebieden hiermee nader af te bakenen.	De 'zeef' bakent de onderzoeksgebieden nader af op basis van harde (wettelijke) belemmeringen. Dit betekent dat er voor het Rijk geen beleidsruimte is voor het maken van een afweging. De wettelijke veiligheidsniveaus voor waterkeringen vormen voor het Rijk geen zodanige belemmering dat dit leidt tot een algemeen bouwverbod voor windturbines op waterkeringen. Of windturbines op een waterkering kunnen worden toegestaan zal per geval moeten worden bekeken.	geen
13		Windturbines langs waterkeringen	De Unie van Waterschappen onderschrijft dat windmolens langs waterkeringen positief kunnen bijdragen aan meervoudig ruimtegebruik. Hierbij dient met het oog op veiligheid wel aan specifieke eisen te worden voldaan.	Waterveiligheid en de normen tegen overstroming zijn ten allen tijde uitgangspunt.	-
13		Kennisontwikkeling	Er is kennisontwikkeling nodig om de multifunctionele waterkering operationeel te maken. De Unie wil dit graag in overleg met u en andere partijen oppakken.	Het aspect van de kennisvergaring en -evaluatie over praktijkervaring met windturbines op en nabij waterkeringen is van belang en zal samen met de Unie van Waterschappen worden vormgegeven.	-
14	Milieu-dienst regio Alkmaar	Kleinschalige initiatieven	Projecten onder regie en uitvoering vanuit dat kader van de gemeenten mogen niet onmogelijk gemaakt worden.	De SVWOL heeft alleen betrekking op grootschalige windenergie (100+MW). Zowel kleinschalige als grootschalige initiatieven zijn nodig om de doelstelling van 6000 MW te realiseren. Er blijft dus uitdrukkelijk ruimte voor kleinschalige initiatieven onder regie van provincie of gemeente.	aandacht voor in de SVWOL
14		Overleg gemeenten	Milieudienst wil u meegeven dat een belangrijk element in de afweging het draagvlak voor windenergie is. Praat met gemeenten ipv over gemeenten.	In de SVIR heeft het kabinet de regierol voor ruimtelijke ordening nadrukkelijk bij provincies gelegd. Provincies zijn hiermee eerstverantwoordelijk voor een goede afstemming met gemeenten. Uiteraard worden de gemeenten via de VNG betrokken bij het bestuurlijk overleg over windenergie op land en zijn er bijeenkomsten georganiseerd met relevante provincies en gemeenten in voorbereiding op en tijdens het opstellen van het plan-MER en SVWOL.	aandacht voor in de SVWOL
14		Geluidsnormen in de zeef	Wettelijke kaders zijn harde randvoorwaarden. Wat betreft geluidsnormen wordt aaneengesloten bebouwing gehanteerd: de wettelijke norm geldt echter voor elke woning. Verzoek om iedere bedrijfswoning mee te nemen.	Op het schaalniveau van de SVWOL is gekozen om als eerste stap (de 'zeef') gebieden nader af te bakenen aan de hand van een aantal wettelijke kaders, waaronder geluid. Voor geluid wordt bij de nadere afbakening van gebieden gekeken naar 'aaneengesloten bebouwing'. Bij de effectbeoordeling van de nader afgebakende gebieden is in het beoordelingskader onder het thema hinder, criterium geluidshinder, ook getoetst aan solitaire woonbebouwing.	reeds in het plan-MER
15	Provincie Drenthe	Drentse Monden en Oostermoer	Ten behoeve van de doelstelling van de realisatie van 280 MW in Drenthe, ontwikkelen de provincie en de vier 'windgemeenten' Aa en Hunze, Borger-Odoorn, Coevorden en Emmen gezamenlijk de Gebiedsvisie Windenergie Drenthe. Minister Verhagen heeft toegezegd dat deze gebiedsvisie zal worden betrokken bij het plan-MER voor de RCR-projecten De Drentse Monden en Oostermoer. De resultaten daarvan zullen worden betrokken bij de Structuurvisie Windenergie op land.	Op 19 juni 2012 heeft een Algemeen Overleg Energie plaatsgevonden waarbij de Tweede Kamer het windenergiedossier heeft besproken met de minister van EZ. Voor wat betreft de situatie in Drenthe heeft de minister gesteld dat de rijkscoördinatieregeling kan doorgaan en dat de minister de varianten uit de gebiedsvisie van Drenthe zal betrekken bij de milieueffectrapportage voor de daar lopende RCR-procedure voor Drentse Monden en Oostermoer.	-
15		Besluitvorming RCR's aanhouden	Ons college hecht sterk aan de toezegging dat geen onomkeerbare besluiten genomen, oftewel geen rijksinpassingsplan(nen) opgesteld worden voor het betreffende gebieden en vertrouwt erop dat deze toezegging onverkort wordt nagekomen.	Het kabinet voert de motie Dikkers uit. Dit betekent dat er gedurende het moratorium geen onomkeerbare stappen worden genomen. Inmiddels is het moratorium afgelopen; de bestuurlijke afspraken tussen het kabinet en het IPO/provincies van 22 januari j.l. zijn nu leidend.	-
15		Laadvermogen	De voorlopige resultaten uit de Gebiedsvisie Windenergie Drenthe wijzen uit dat in het Drentse zoekgebied geen ruimte is voor windparken van 100 of meer MW. Tezamen zullen de ons bekende windparkinitiatieven dit vermogen wel halen, maar ieder afzonderlijk niet.	Een inschatting van het dragend vermogen van een gebied vindt ook in het kader van het plan-MER plaats.	-

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
15		Opgesteld vermogen	Voorstel om in het kader van de SVWOL ook een relatie te leggen met Petajoules. Een groter vermogen levert voor een windturbine niet altijd een grotere opbrengst en rendement op. Dit is vooral voor Drenthe van belang.	De doelstelling voor wind op land is weergegeven in MW, het opgestelde vermogen, waarop kan worden afgerekend. In het plan-MER wordt per gebied een potentiële opbrengst in MWh aangegeven, die o.a. afhankelijk is van het niet te sturen windaanbod.	geen
15		Subsidieregeling	Verzoek om nader in te gaan op de van toepassing zijnde subsidieregeling.	Hier wordt in de SVWOL aandacht aan besteed.	aandacht voor in de SVWOL
15		Referentie-turbine	Verzoek om windturbines van maximaal 3 MW mee te nemen in de NRD.	In het plan-MER wordt in de effectbeoordeling gewerkt met een referentieturbine van 3 MW en van 7,5 MW. Hiermee wordt geanticipeerd op de trend om in de toekomst meer capaciteit per turbine te installeren.	geen
15		Gevoeligheidsanalyse	Verzoek om het begrip interferentie tussen nabijgelegen windparken in de gevoeligheidsanalyse nader te definiëren.	In de beoordelingen van de alternatieven in het plan-MER is rekening gehouden met bestaande turbines in en nabij de zoekgebieden (en dus de interferentie tussen bestaand en nieuw). In de gevoeligheidsanalyse wordt ook gekeken naar de invloed van mogelijk toekomstige initiatieven (pijlijnprojecten) nabij de zoekgebieden op de ontwikkeling van grootschalige windenergie in deze gebieden.	-
15		Insluiten woonkernen	Wij onderschrijven het plaatsingsprincipe dat woonkernen niet mogen worden ingesloten door windturbines; een substantieel deel van de horizon dient steeds als open gebied beleefbaar te zijn. Er mag geen situatie ontstaan, waarin bewoners in, in plaats van bij, een windpark komen te wonen.	In het alternatief 'Landschap' in het plan-MER worden de plaatsings principes waaronder dit criterium, genoemd in het advies van de (voormalige) Rijksadviseur van het Landschap (gedateerd 2 juli 2012) meegenomen. In het beoordelingskader wordt onder het thema 'landschap' met het criterium 'ruimtelijk-visuele impact op de leefomgeving' gekeken wat het effect is van grootschalige windenergie op aaneengesloten bebouwing. De uitkomsten van het plan-MER worden betrokken bij de definitieve keuze van de gebieden en het benoemen van randvoorwaarden en/of aandachtspunten in de SVWOL.	-
15		LOFAR	Wij vragen u uw het LOFAR-project als specifieke gebiedsspecifieke ruimtelijke randvoorwaarden mee te nemen.	LOFAR is in de effectbeoordeling en de ruimtelijke afweging betrokken.	geen
16	Provincie Flevoland	Relatie SVWOL en regionale Structuurvisie	Het Regioplan vormt het ontwikkelkader voor de realisatie van de ambitie van opschalen en saneren van windturbines en geeft op hoofdlijnen de planologische kaders voor de ontwikkeling van nieuwe windparken in Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. De ervaring leert dat toepassing van de Rijkscoördinatieregeling in Flevoland alleen succesvol kan worden toegepast indien hiervoor regionaal draagvlak bestaat. Het is de ambitie om met het Regioplan dit regionale draagvlak te creëren. Graag gaat de provincie Flevoland in gesprek met u over de borging van het Regioplan in de RijksStructuurvisie en andersom.	Onderdeel van de motie Dijkers is het maken van prestatieafspraken met provincies. Deze prestatieafspraken zullen onderdeel uitmaken van de SVWOL en lopen parallel aan het uitvoeren van het plan-MER en het opstellen van de SVWOL. In de SVWOL wordt een definitieve keuze voor gebieden gemaakt die het kabinet in beginsel geschikt vindt voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie en onder welke randvoorwaarden en/of aandachtspunten. Binnen die gebieden en aandachtspunten is ruimte voor maatwerk. Het Regioplan kan een invulling zijn van de maatwerkafspraken die per regio die worden beoogd.	-
16		Gebiedskeuze Markermeer	Het Flevolandse aandeel voor 6.000 MW op land kan worden gerealiseerd in de windontwikkelgebieden in zuidelijke en oostelijk Flevoland in combinatie met de grote parken die op dit moment gebouwd worden. Hierdoor zien wij vooralsnog geen aanleiding voor de ontwikkeling van een windpark in het Markermeer.	Het oorspronkelijke IPO-bod van 28 februari 2011 vormt het uitgangspunt voor het plan-MER. Het Markermeer maakt hier onderdeel van uit. Om die reden wordt in het plan-MER gekeken naar de milieueffecten van ontwikkeling van grootschalige windenergie voor het Markermeer. In navolging van de motie Dijkers van 5 juli 2012 zijn prestatieafspraken gemaakt met IPO/provincies (d.d. 22 januari j.l.). Deze vormen onderdeel van de SVWOL. Op basis van de prestatieafspraken en de uitkomsten van het plan-MER wordt een definitieve keuze gemaakt over de op te nemen gebieden in de SVWOL.	geen
16		Gevoeligheidsanalyse	De provincie Flevoland hecht ook groot belang aan de uitvoering van de gevoeligheidsanalyse met betrekking tot	In de gevoeligheidsanalyse is RRAAM als belangrijke ruimtelijke ontwikkeling op nationaal niveau meegenomen in het plan-MER.	reeds in het plan-MER
16		Nader onderzoek Markermeer	Door de Werkmaatschappij Markermeer-IJmeer is geconcludeerd dat er nader onderzoek nodig is naar de positieve en/of negatieve effecten van een windpark in het Markermeer op het landschap, de ecologie en de recreatie.	Dit is onderzocht in het plan-MER.	aandacht voor in het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
16		Beleidskaders	Verzoek om in het plan-MER ook duidelijkheid te bieden over dat sommige belangen een striktere wettelijke bescherming genieten. Zo is het toestaan van projecten met mogelijk significante effecten op Natura2000-gebieden slechts mogelijk na toepassing van ADC-criteria, terwijl de impact op landschap getoetst kan worden aan een beleidskader en veel minder aan een absoluut juridisch kader.	Het kabinet is zich bewust van de verschillen tussen een juridisch kader en een beleidskader en de betekenis daarvan. De uitkomsten van de effectbeoordeling in het plan-MER wordt gebruikt voor het samenstellen van een voorkeursalternatief waarin deze verschillen naar voren kunnen komen.	toelichting in het plan-MER
16		Bestaande molens bij toetsing meenemen	Advies om in de kaart van het VKA ook de bestaande en in uitvoering zijnde grote projecten op te nemen t.b.v. het bepalen van cumulatieve effecten op landschap en natuur.	Bestaande en in uitvoering zijnde projecten, waaronder de Noordoostpolder maken onderdeel uit van het referentiealternatief in het plan-MER en zijn op deze manier meegenomen in het plan-MER.	reeds in het plan-MER
16		Natura 2000	Voor Natura2000 is het bepalen van cumulatie in de passende beoordeling wettelijk verplicht. Wij stellen voor het detailniveau aangaande beschikbare informatie uit te breiden met de Natura2000-beheerplannen die veelal in een vergevorderd stadium zijn.	Bij de opstelling van het natuuralternatief en de beoordeling van de alternatieven is uitgegaan van een gedifferentieerde benadering, waarbij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000 het uitgangspunt zijn. Bij de beoordeling van alle alternatieven op de natuureffecten is rekening gehouden met mogelijke effecten voor alle Natura 2000 gebieden met vogelwaarden, met een detailniveau dat past bij een passende beoordeling en een plan-MER bij een Structuurvisie.	geen
16		Sanering	Op basis van een onderzoek van Purpelblue zijn wij van mening dat een verandering van wet- en regelgeving noodzakelijk is om sanering van windturbines af te dwingen. Wij geven u in overweging een dergelijke verandering in wet- en regelgeving mee te nemen in de gevoeligheidsanalyse.	Als basis wordt in de effectbeoordeling uitgegaan van molens die er in 2020 nog staan, gebaseerd op de levensduur van windturbines. De noodzaak tot herstructurering zal derhalve worden meegenomen in het plan-MER en de SVWOL. Het kabinet is van mening dat sanering en herstructurering mogelijk is binnen de bestaande wet- en regelgeving.	geen
16		Gezondheid	Wij geven u in overweging gezondheid als beoordelingsaspect mee te nemen als beoordelingsaspect teneinde onjuiste of onduidelijke berichten hieromtrent te ontzenuwen.	In het plan-MER wordt apart ingegaan op gezondheid. Met betrekking tot gezondheid wordt getoetst aan de aspecten beleving, geluid en slagschaduw in het plan-MER. De geldende wet- en regelgeving voor hinderaspecten geluid en slagschaduw is hierbij het uitgangspunt.	in het plan-MER
16		Scheepvaart en waterrecreatie	Het gebied IJsselmeerdijken ligt gedeeltelijk in het IJsselmeer. Wij merken op dat de beoordelingsaspecten bij het thema ruimtegebruik niet ingaan op de gevolgen voor watergerelateerd ruimtegebruik, zoals scheepvaart.	In het plan-MER worden de effecten op watergerelateerd ruimtegebruik, zoals scheepvaart en belangrijke routes/gebieden voor recreatievaart, meegenomen. Dit levert aandachtspunten op voor de SVWOL.	in het plan-MER
16		Buurlanden	Wat ons betreft afspraken worden gemaakt voor onderling overleg tussen overheden en betrokkenen bij de ontwikkeling van windenergie in de grensgebieden (Nederland-Duitsland en Nederland- België).	Tussen Nederland en de buurlanden zijn uitvoeringsafspraken gemaakt over onderling overleg tussen overheden en betrokkenen in geval van projecten of plannen met mogelijke belangrijke grensoverschrijdende milieugevolgen. Deze afspraken worden gevolgd wanneer er een milieueffectrapportage voor een plan of project moet worden opgesteld. Deze afspraken zijn hiermee een uitwerking van de Europese richtlijnen. Bij de ontwikkeling van windenergie worden deze afspraken, indien van toepassing, gevolgd.	-
17	IPO	Moratorium	Het IPO gaat ervanuit dat activiteiten rond de lopende meldingen voor projecten onder de Rijkscoördinatieregeling worden opgeschort tot de SVWOL er is, in principe voor of op 30 juni 2013.	In de "Regeling van de Minister van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van 19 september 2012, nr. WJZ/12102097, houdende regels voor de aanhouding van meldingen als bedoeld in artikel 9b, derde lid, van de Elektriciteitswet 1998, (dd. 19 september 2012) is de einddatum van het moratorium vermeld: 1 februari 2013. Daarna vormen de bestuurlijke afspraken tussen het kabinet en het IPO/provincies van 22 januari j.l. het uitgangspunt.	-
17		RCR	De provincies zien de RCR procedure als het sluitstuk van een voorbereidingsproces dat de uitvoering van de benodigde vergunningtrajecten versnelt. Daarom kunnen RCR trajecten na afloop van het moratorium alleen in behandeling worden genomen als dit door provincies wordt gevraagd of in provincies die niet meewerken aan de prestatieafspraken. Verzoek om daarom de melding "in ieder geval" te verwijderen omdat dit onterecht de indruk wekt, dat het ook elders zou kunnen.	Het kabinet volgt hier de motie Dijkers die spreekt van "in ieder geval". Verder vormen sinds 22 januari j.l. de bestuurlijke afspraken die hierover tussen kabinet en het IPO/provincies zijn gemaakt het uitgangspunt.	aandacht voor in de SVWOL

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
17		Gebiedskeuze	Het meenemen van de RCR projecten buiten de provinciale reserveringen is in strijd met de afspraak met het IPO dat provinciale reserveringen de basis vormen van de SVWOL. Verzoek om gebieden die daarbuiten liggen niet in het plan-MER mee te nemen.	De provinciale reserveringen en zoekgebieden vormen het uitgangspunt voor de SVWOL en de effectbeoordeling van de alternatieven in het plan-MER. In de gevoeligheidsanalyse worden ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van grootschalige windenergie in de zoekgebieden onderzocht met als doel de robuustheid van de effectbeoordeling te toetsen. De RCR projecten buiten de provinciale onderzoeksgebieden maken hier onderdeel van uit, omdat het - in navolging van de motie Dijkers en de bestuurlijke afspraken van 22 januari j.l. - niet uit te sluiten is dat het kabinet RCR projecten buiten de provinciale gebieden alsnog in behandeling moet nemen.	geen
17		Alternatieven	Natuur en landschap dienen altijd deel uit te maken van een afweging voor de locatiekeuze voor grootschalige windenergie, en hiermee ook van alternatieven een en twee.	Het doel van de alternatieven is vanuit verschillende perspectieven, waaronder landschap en natuur, zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de milieu-, natuur-, en landschapseffecten van grootschalige windenergie in de gebieden en hiermee het potentiële draagvermogen (doelbereik) van een gebied. Daarnaast vormen de thema's natuur en landschap ook onderdeel van het beoordelingskader waar ieder alternatief aan wordt getoetst. Op basis van de verzamelde informatie uit de alternatieven wordt het voorkeursalternatief samengesteld; landschap en natuur maken onderdeel uit van deze afweging.	reeds in het plan-MER
17		Kleinschalige initiatieven	Verzoek om bij de afweging van gebieden die geschikt zijn voor grootschalige windenergie ook rekening te houden met bestaande provinciale reserveringen voor gebieden waarin kleinschalige windenergie tot stand kan komen.	Lopende kleinschalige initiatieven in en nabij de zoekgebieden en grootschalige initiatieven buiten de zoekgebieden, worden in de gevoeligheidsanalyse meegenomen om de robuustheid van de effectbeoordeling van grootschalige windenergie in de zoekgebieden te toetsen. De bronnen hiervoor zijn: lijst van Agentschap NL (2012-06-06 projectenmonitor SDE windenergie op land (ANL)), studie actualisatie projectenboek Windenergie (juni 2011, Bosch en van Rijn) en provinciale Structuurvisies.	reeds in het plan-MER
17		Maximaal alternatief	Maximaal opbrengst alternatief: verzoek om bij dit alternatief niet op voorhand te beperken tot locaties voor turbines op kades en infrastructuur.	In overeenstemming met de suggestie van het IPO zijn in het plan-MER bedrijventerreinen en havengebieden in zijn geheel bekeken.	in het plan-MER
17		Afstemming regionale en lokale processen/ gebruik eerdere MER studies	Gebruik eerdere MER-studies om dubbelwerk en strijdige conclusies te voorkomen.	Voor wat betreft het plan-MER voor de SVWOL is informatie meegenomen waarover is besloten, die beschikbaar is en voor zover deze aansluit bij de onderzoeksvraag en het schaalniveau van de SVWOL.	reeds in het plan-MER
17		Andere randvoorwaarden	Het Rijk zal naast het reserveren van geschikte gebieden waar locaties voor grootschalige windparken (100+) kunnen worden gevonden, ook andere (dan milieu, natuur en landschappelijke) randvoorwaarden moeten stellen die meer ruimte scheppen om windenergie te realiseren. Deze randvoorwaarden dienen betrokken te worden in de analyses die het plan-MER zal uitvoeren.	In de SVWOL wordt aandacht besteed aan andere aspecten die relevant zijn voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie. Het plan-MER richt zich op de milieu-, natuur- en landschapseffecten van grootschalige energie in de gebieden.	geen
17		Referentieturbine	Om bij de beoordeling in het plan-MER uit te gaan van een referentieturbine van 7,5 MW worden vraagtekens bijgezet vanwege de keuze voor lichtere turbines in de praktijk. Advies om naast de 3MW turbines uit te gaan van een 2MW turbine, waarbij er een duidelijk verband ligt tussen het vermogen van de turbine en de grootte van de locatie die nodig is om tot een productie-installatie van minimaal 100 MW te komen.	Om inzicht te krijgen in de mogelijke bandbreedte van effecten wordt in het plan-MER gewerkt met een referentieturbine van zowel 3 MW als 7 MW. Een 2 MW turbine is in dit plan-MER gelijk aan een 3 MW turbine voor het bepalen van de milieueffecten. Daarnaast wordt geanticipeerd op de trend om in de toekomst meer capaciteit per turbine te installeren.	geen
17		Radar	Een verkenning in het plan-MER naar een nationale aanpak mbt radar die ten goede komt aan luchtverkeersveiligheid en ruimte voor windenergie omdat de kosten-baten investering van deze investering nooit is gemaakt.	De (voormalige) ministeries van VROM en Defensie hebben in de afgelopen jaren een studie uitgevoerd, zoals door Zuiderzeeland wordt bepleit. De opname van een nieuwe toetsingsplicht voor windturbines op radarverstoring in het Barro/Rarro per 1 oktober 2012 is op dit onderzoek gebaseerd. De nieuwe norm biedt zowel vliegveiligheid, nationale veiligheid én ruimte voor windturbines.	geen

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
17		Richtlijnen RWS waterkeringen	Betrek richtlijnen RWS (i.s.m. waterbeheerders) om meer mogelijkheden voor combinaties van windenergie bij dijken te bieden in het plan-MER.	In de SVWOL wordt aandacht besteed aan de richtlijnen van RWS voor de plaatsing van windturbines op waterkeringen.	reeds in het plan-MER
17		Internationale luchthavens	Ga in het plan-MER uit van gangbare internationale normen rond luchthavens.	In het plan-MER worden de in Nederlandse regelgeving en besluiten vastgelegde obstakelvlakken en invliegfunnels vrijgehouden van windenergie. Deze zijn gebaseerd op internationale regelgeving van ICAO. De harde obstakelhoogtebeperkingen rond vliegvelden zijn in het plan-MER als harde uitsluiting gehanteerd in de harde zeef.	reeds in het plan-MER
17		Windenergie en natuurgebieden	Onderzoek in het plan-MER welke mogelijkheden er zijn om windenergie te combineren met natuur en niet klakkeloos uit te gaan van een allesomvattend verbod van windenergie in natuurgebieden.	In het plan-MER wordt onderzocht welke mogelijkheden er zijn om natuur te combineren met windenergie. Alleen in het alternatief 'Natuur' worden natuurgebieden uitgesloten om zo in combinatie met de andere alternatieven de bandbreedte aan effecten in beeld te brengen.	reeds in het plan-MER
17		Faciliterend rijksbeleid	Onderzoek in het plan-MER op welke wijze een aantal wetten interfereren met optimaal gebruik en wat de gevolgen hiervan zijn voor het op te stellen vermogen aan windenergie en iig in te gaan op: subsidieregelingen, netinpassing en RVOB vergoeding.	Dit verzoek valt buiten de reikwijdte van het plan-MER. In de SVWOL wordt ingegaan op de genoemde onderwerpen.	aandacht voor in de SVWOL
17		Doelstelling in MJ of PJ	Verzoek om provincies niet te verplichten om meer ruimte te reserveren voor windenergie als gevolg van de trend dat initiatiefnemers in toenemende mate minder MW per km plaatsen omdat zij kijken naar energieopbrengst (PJ), niet aantal MW.	De doelstelling van het kabinet voor windenergie is in MW, d.w.z. het gerealiseerde opgestelde vermogen waarop kan worden afgerekend. Het kabinet ziet op dit moment geen reden dit aan te passen.	geen
18	Gemeente Meters-wolde	Gebiedskeuze	Advies om het uitgangspunt om in het plan-MER uit te gaan van een beperkt aantal door de provincie aangedragen gebieden te herzien en in plaats daarvan uit te gaan van objectieve en landelijke criteria om tot een gebiedskeuze te komen.	Het kabinet heeft ervoor gekozen om de provinciale reserveringen als uitgangspunt voor het plan-MER en de SVWOL te nemen. In het plan-MER worden de milieueffecten van deze keuze inzichtelijk gemaakt. Daarnaast wordt in het plan-MER op hoofdlijnen aangegeven wat de milieueffecten zijn van in de SVIR aangewezen gebieden en de trechtering naar SVWOL gebieden. Dit vormt geen onderdeel van de alternatieven. De uitkomsten van het plan-MER dient als beslisinformatie voor de SVWOL.	geen
18		Opgewekt vermogen	Advies om het opgewekt vermogen, dwz de daadwerkelijk geproduceerde hoeveelheid duurzame energie als uitgangspunt te nemen ipv het opgesteld vermogen.	De doelstelling voor wind op land is weergegeven in MW, d.w.z. het gerealiseerde opgestelde vermogen waarop kan worden afgerekend. Het kabinet ziet op dit moment geen reden dit aan te passen. In het plan-MER wordt per gebied een potentiële opbrengst in MWh aangegeven.	geen
18		Gebiedskeuze	Neem bij de effectbeoordeling gebiedsalternatieven op voor de door de provincies aangedragen gebieden, bijv met gebieden die door de windsector als interessant worden gezien.	Het kabinet heeft ervoor gekozen om voor de SVWOL en het plan-MER de provinciale reserveringen voor windenergie als uitgangspunt te nemen.	geen
18		Referentie-turbine	Ga uit van drie typen windturbine met een grote bandbreedte (bijv 1,3 en 7,5 MW); dit geeft meer informatie over wat het landschappelijk draagvermogen is.	Om inzicht te krijgen in de mogelijke bandbreedte van effecten wordt in het plan-MER gewerkt met een referentieturbine van zowel 3 MW als 7 MW. Hiermee wordt geanticipeerd op de trend om in de toekomst meer capaciteit per turbine te installeren.	geen
18		Alternatief landschap	Advies om dit alternatief als eerste uit te voeren en op basis van resultaten een preselectie van gebieden te maken.	Het doel van de alternatieven is vanuit verschillende perspectieven, waaronder landschap en natuur, zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de milieu-, natuur-, en landschapseffecten van grootschalige windenergie in de gebieden. Daarnaast worden alle alternatieven met het beoordelingskader met de thema's natuur en landschap getoetst op effecten voor natuur en landschap. Op basis van de uitkomsten van de effectbeoordeling wordt het voorkeursalternatief samengesteld.	geen
18		Beoordeling milieueffecten	Advies om de kwalitatieve beoordeling van de milieueffecten aan te vullen met kwantitatieve effecten (bijv voor geluid en trekroutes beschermde diersoorten) omdat anders geen antwoord kan worden gegeven op de vraag of een bepaald gebied aanvaardbaar is.	Kwalitatief onderzoek is passend bij het schaalniveau van de SVWOL. Wanneer sprake is van een concreet project zal naast een kwalitatieve beoordeling ook een kwantitatieve effectbeoordeling nodig zijn.	geen
18		Cumulatie en interferentie	Kijk in effectbeoordeling ook naar cumulatie en interferentie.	In het plan-MER wordt naar cumulatie en interferentie gekeken.	reeds in het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
18		Achtergrond-niveau geluid	Betrek in de effectbeoordeling voor geluid ook het aspect 'heersende achtergrondgeluidsniveau'.	In het plan-MER wordt geluid getoetst op grond van de bestaande wet- en regelgeving. Aangezien een aantal provincies, waaronder Noord-Holland stiltegebieden heeft aangewezen, zijn deze toegevoegd aan de beoordelingskader voor het plan-MER.	deels in het plan-MER
18		VNG	Betrek VNG op gelijke wijze als het IPO.	Het kabinet voert de motie Dijkers uit. Onderdeel hiervan is het maken van prestatieafspraken met provincies en het IPO als vertegenwoordiger van de provincies. De VNG is als vertegenwoordiger van de gemeenten de gesprekspartner in het bestuuroverleg over de Structuurvisie Windenergie op Land.	-
19	Gemeente Zijpe	Gebiedskeuze/ aanpassen onderzoeksgebieden	Gemeente Zijpe verzoekt de kaart in de NRD aan te passen en het gemeentelijk grondgebied niet aan te merken als gebied voor grootschalige windenergie obv het in 2010 vastgestelde "Windbeleid Zijpe 2010". Dit komt overeen met het ontwerp Beleidskader Wind op Land van de provincie N-H waarin dit gebied voor nieuwe windturbines wordt uitgesloten.	Het oorspronkelijke IPO-bod van 28 februari 2011 vormt het uitgangspunt voor het plan-MER. In navolging van de motie Dijkers van 5 juli 2012 zijn prestatieafspraken gemaakt met het IPO/provincies. Deze vormen onderdeel van de SVWOL. Op basis van de prestatieafspraken en de uitkomsten van het plan-MER wordt een definitieve keuze gemaakt over de op te nemen gebieden in de SVWOL.	geen
19		Participatiemogelijkheden en draagvlak	Verzoek om participatiemogelijkheden voor particulieren bij windenergie te betrekken in de gevoeligheidsanalyse op de alternatieven.	In de SVWOL wordt aandacht besteed aan het onderwerp planparticipatie.	geen
19		Afstand tot geluidsgevoelige objecten	Verzoek om als randvoorwaarde in het plan-MER een minimale afstand van 300 meter tot geluidsgevoelige objecten mee te nemen.	Op het schaalniveau van het plan-MER kan niet met alle woningen rekening worden gehouden. Wel wordt een afstandsnorm voor aaneengesloten woonbebouwing gehanteerd als harde uitsluiting. Hierbij is een afstand aangehouden van 4 maal de rotordiameter (bij 3 MW 400 meter) ten opzichte van aaneengesloten woongebouwing voor geluid en veiligheid. In het beoordelingskader voor de effectbeoordeling is voor het criterium 'geluidhinder' een afstand aangehouden tot 6 maal de rotordiameter (bij 3 MW 600 meter) tot aaneengesloten woonbebouwing. Ook wordt per gebied beoordeeld in welke mate er losstaande woonbebouwing in of grenzend aan het gebied aanwezig is, die mogelijk geluidhinder ondervinden. In alle situaties worden de effecten voorspeld in termen van 'kans op geluidhinder'. Los van deze aanpak, zij erop gewezen dat de afstandsmat van 300 m van elk afzonderlijk kwetsbaar object geen recht doet aan de beschermingsnorm van 47 dB (Lden) in de Wet milieubeheer (Activiteitenbesluit).	reeds deels in het plan-MER
19		Toetsen geluid/toevoegen alternatief	Verzoek om het woord "aaneengesloten" te schrappen bij toetsing aan geluidsnormen tov aaneengesloten woonbebouwing en dit te vervangen door "Alternatief Geluidhinder Woningen". Dit alternatief dient de haalbaarheid na te worden gegaan waarbij wordt getoetst op zowel aaneengesloten als solitaire (bedrijfs)woningen. Anders ontstaat een irreëel beeld van de mogelijkheden voor grootschalige windenergie.	In de effectbeoordeling worden de gebieden nader getoetst aan de hand van de criteria in het beoordelingskader, waaronder zowel effecten op aaneengesloten bebouwing als de invloed van individuele bebouwing.	geen
19		Achtergrond-niveau geluid	Verzoek om in het plan-MER in gebieden met een laag achtergrondniveau (<35 dB(A)) als randvoorwaarde te op te nemen dat voor geluidgevoelige bestemmingen een verhoging van maximaal 5 dB(A) op de gevel geldt.	Het aspect achtergrond geluidniveau past niet bij het schaalniveau van de SVWOL. Dit aspect kan wel op projectniveau aan de orde komen. Naar aanleiding van de ingediende zienswijzen zijn de provinciale stiltegebieden wel toegevoegd aan het beoordelingskader in het plan-MER.	(deels) in het plan-MER
19		Meerjarige subsidieafspraken	Financiële uitvoerbaarheid van grootschalige windparken die samen moeten gaan met grote herstructureringsopgave is gebaat bij meerjarige subsidieafspraken voor het gehele project in plaats van jaarlijkse SDE-tenderen voor afzonderlijke fases van dergelijke grote herstructureringsprojecten.	Deze zienswijze valt buiten de reikwijdte van het plan-MER. In de SVWOL wordt aandacht besteed aan het vigerende subsidiesysteem en herstructurering.	buiten de reikwijdte
19		Vereveningsmogelijkheden	Bij uitvoering meer duidelijkheid gewenst over gebruik van instrumenten voor vereveningsmogelijkheden	Deze zienswijze valt buiten de reikwijdte van het plan-MER en de SVWOL. In de SVWOL wordt aandacht besteed aan het vigerende subsidiesysteem. DE SVWOL zal niet ingaan op welke vereveningsinstrumenten er zijn.	buiten de reikwijdte

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
20	Gemeente Noord-oost-polder	Gebiedskeuze	Wij willen het Rijk erop wijzen dat de gemeentelijke acceptatie van de ontwikkeling van het grootschalige windpark in de Noordoostpolder in het licht dient te worden gezien van de beleidsvaststelling in 1999 en 2002. Er is daarbij bewust de keuze gemaakt om een hoge mate van concentratie van windmolens toe te staan langs de Westelijke dijken van de Noordoostpolder, versus het absoluut vrijwaren van de rest van ons (Belvedere) gebied.	In het plan-MER wordt op het grondgebied van de gemeente Noordoostpolder alleen het plan-gebied van het windpark Noordoostpolder meegenomen. Het Rijk onderzoekt geen andere locatie voor grootschalige windenergie in de gemeente Noord-oostpolder.	reeds in het plan-MER
21	Gemeente Zaanstad	Gebiedskeuze/ onderzoeksgebieden	Verzoek om een groter gebied als onderzoeksgebied voor het plan-MER te beschouwen, namelijk de metropoolregio Amsterdam.	Het kabinet heeft ervoor gekozen om de provinciale reserveringen voor windenergie als uitgangspunt voor de SVWOL het plan- MER te nemen. Hier maakt de metropoolregio Amsterdam geen onderdeel vanuit.	geen
21		Aanbod informatie	Aanbod om reeds gedane plan-MER en passende beoordeling voor de gemeentelijke Structuurvisie "Zichtbaar Zaans" te gebruiken voor het plan-MER i.h.k.v. de SVWOL.	Voor wat betreft het plan-MER voor de SVWOL is informatie meegenomen waarover is besloten, die beschikbaar is en voor zover deze aansluit bij de onderzoeksvraag.	geen
22	Gemeente Oldambt	Gebiedskeuze	Gemeente Oldambt is van mening dat er geen plek is voor windturbineparken in de gemeente. De gemeente zet in op de ontwikkeling van recreatie en toerisme; windparken hebben een nadelige invloed op deze ontwikkeling. Daarnaast is er een 'overkill' aan initiatieven in ons gebied.	Het kabinet heeft ervoor gekozen om de provinciale reserveringen voor windenergie als uitgangspunt voor de SVWOL het plan-MER te nemen. Lopende kleinschalige initiatieven in en nabij de zoekgebieden en grootschalige initiatieven buiten de zoekgebieden zoals in en nabij de gemeente Oldambt, worden in de gevoeligheidsanalyse meegenomen om de robuustheid van de effectbeoordeling van grootschalige windenergie in de zoekgebieden te toetsen. De bronnen hiervoor zijn: lijst van Agentschap NL (2012-06-06 projectenmonitor SDE windenergie op land (ANL)), studie actualisatie projectenboek Windenergie (juni 2011, Bosch en van Rijn) en provinciale Structuurvisies.	-
22		Extra gebieden	Hoe wordt in de huidige procedure voor de SVWOL eventuele extra gebieden ingebracht, mocht dit nodig zijn? Wordt de huidige procedure gestaakt en een compleet nieuwe procedure opgestart als het rijk besluit om extra gebieden aan te wijzen?	Afhankelijk van de invulling van de prestatieafspraken tussen het kabinet en IPO/provincies, wordt bekeken of een aanvullend plan-MER aan de orde is.	-
22		Thema's en beoordelingsaspecten	In het algemeen stellen wij dat woongenot en leefbaarheidsaspecten een prominente rol moeten krijgen in het plan-MER. Dit geldt ook voor de thema's landschap, cultuurhistorie en archeologie alsmede recreatie en toerisme.	In het alternatief 'Landschap' zal het aspect 'beleving' worden meegenomen. Het alternatief heet in het plan-MER 'Landschap en beleving'. Daarnaast wordt met het beoordelingskader onder het thema landschap getoetst aan het criterium 'impact op de leefomgeving', onder het thema hinder wordt getoetst aan de criteria 'slagschaduw en geluidhinder'. De overige aspecten hebben ook een plek in de alternatieven en het beoordelingskader.	in het plan-MER
22		Verzoek betrokkenheid concrete initiatieven	Verzoek om in een vroeg stadium betrokken te worden bij het onderzoek naar de mogelijke effecten van de realisatie van windparken in de onderzoeksgebieden die grenzen aan het grondgebied van de gemeente Oldambt vanwege de invloed en effect op ons grondgebied.	Dit verzoek valt buiten de reikwijdte van dit plan-MER. Het verzoek kan op projectniveau bij het bevoegd gezag worden voorgelegd. In de SVWOL wordt wel ingegaan op de samenwerking bij RCR meldingen.	-
23	Intergemeentelijk Samenwerkingsverband Goeree-Overflakkee	Aandacht voor lopend proces	Wij vragen aan het Rijk om zorg te dragen dat de SVWOL het gebiedsproces in Goeree-Overflakkee niet doorkruist en regionale afspraken worden doorkruist door een niet afgestemde RCR procedure.	In de SVWOL worden gebieden aangewezen die het kabinet geschikt acht voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie en onder welke randvoorwaarden en/of aandachtspunten. Daarbinnen is ruimte voor maatwerk. In de SVWOL wordt ingegaan hoe met regionale gebiedsprocessen wordt omgegaan.	aandacht voor in de SVWOL
23		Geografische knooppunten	Verzoek om in het plan-MER mee te wegen dat op geografische knooppunten niet naar de provinciegrenzen wordt gekeken.	In het plan-MER worden gebieden provincie-overstijgend bekeken.	reeds in het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
24	Provincie Noord-Holland	Detail niveau plan-MER	In de NRD wordt gesteld dat de SVWOL nadrukkelijk niet tot doel heeft om de opstellingen van toekomstige windturbines te bepalen zodat op projectniveau ruimte wordt gelaten voor maatwerk. Wij vragen ons af hoe dit uitgangspunt zich verhoudt tot het detailniveau van het onderzoek dat u in het kader van het plan-MER wilt verrichten naar alternatieven, en tot het beoordelingskader dat zich onder meer richt op het beoordelen van effecten op regionaal en lokaal schaalniveau.	Het plan-MER zal kwalitatieve uitspraken doen op gebiedsniveau, passend bij het niveau van de SVWOL. Hiervoor is het echter nodig om op regionaal niveau, en soms lokaal niveau, een gebied nader te toetsen op effecten om op gebiedsniveau algemene uitspraken te kunnen doen.	-
24		Beleid provincie	Wij verzoeken u bij het opstellen van de SVWOL rekening te houden met het coalitieakkoord d.d. 18 april 2011 van Noord-Holland waarin wordt vastgelegd dat geen uitbreiding plaatsvindt van windenergie op land. In het ontwerp-ruimtelijk beleid wordt het provinciaal zoekgebied voor windenergie beperkt tot de polder Wieringermeer.	Voor het plan-MER vormen de provinciale reserveringen van het IPO bod van 28 februari 2011 het uitgangspunt. Daarnaast heeft het kabinet prestatieafspraken met het IPO/provincies over de taakverdeling van de 6000 MW over provincies. De uitkomsten van het plan-MER en de prestatieafspraken worden betrokken bij de definitieve keuze welke gebieden voor grootschalige windenergie worden opgenomen in de SVWOL.	geen/SVWOL
24		Afsluitdijk	Naar aanleiding van de motie Holtackers-Van Tongeren d.d. 5 december 2011 is de Afsluitdijk opgenomen als zoekgebied voor RCR projecten. Wij wijzen u erop dat de Afsluitdijk geen deel uitmaakt van het provinciaal zoekgebied als aangegeven in de IPO brief van 28 februari 2011 en de verwachting is dat dit ook na wijziging van ons ruimtelijk beleid niet het geval zal zijn.	Het kabinet voert de motie van de Holtackers- van Tongeren dd. 5 december 2011 uit en neemt op verzoek de Afsluitdijk als onderzoeksgebied mee in het plan-MER. Op basis van de prestatieafspraken met het IPO/provincies (dd. 22 januari j.l.) en de uitkomsten van het plan-MER wordt een definitieve keuze gemaakt over de op te nemen gebieden in de SVWOL.	geen
24		Rasteropstelling maximaal alternatief	Verzoek om bij het bepalen van het doelbereik aan windenergie (maximale opbrengst) voor de alternatieven, geen gebruik te maken van een (geoptimaliseerde) rasteropstelling.	Op dit punt zal de methodiek van het plan-MER worden aangepast: er wordt geen rastermethodiek meer toegepast. Dit wordt toegelicht in het plan-MER.	in het plan-MER
24		Onderzoek kosten en baten	Om inzicht te verkrijgen in de sociale en economische effecten van een windpark op de regio, bijvoorbeeld in termen van structurele arbeidsplaatsen, participatie, draagvlak en waardering van de leefomgevingskwaliteit, geven wij u in overweging om parallel aan het plan MER onderzoek hiernaar te verrichten.	Het CPB maakt een kosten-baten analyse van windenergie op land. Dit onderzoek wordt parallel aan het plan-MER en de SVWOL uitgevoerd en zal worden betrokken bij het vaststellen van de definitieve SVWOL.	-
24		Herstructurering	In uw notitie blijft de herstructurering van windturbines onderbelicht. De definiëring en koppeling van herstructureringsopgaven aan de realisatie van nieuwe windparken kan bijdragen aan het optimaliseren van de gebruiksruimte voor windenergie en leiden tot een verbetering van de ruimtelijke kwaliteit.	In de SVWOL wordt aandacht besteed aan herstructurering. Uitgangspunt voor de alternatieven in het plan-MER zijn windturbines die in 2020 niet het einde van einde levensduur hebben bereikt. Daarnaast maakt herstructurering onderdeel uit van de gevoeligheidsanalyse.	in het plan-MER
25	Gemeente Veendam	Effectbeoordeling	De beleidsvisie voor windenergie zou verder moeten gaan dan de de optelling van de plannen van de provincies. Wij vragen daarom over de provinciegrenzen heen te kijken.	In het plan-MER worden gebieden provincie-overstijgend bekeken.	reeds in het plan-MER
25		Windkaart	Verzoek om de Windkaart hierbij te betrekken.	Bij het bepalen van het potentieel opgesteld vermogen per gebied is een indeling naar geschikte type turbines (7,5 / 3 / 2MW) toegepast, welke mede gebaseerd is op de 'Windkaart' van Agentschap NL.	in het plan-MER
25		Geluid	Vraag voor speciale aandacht voor geluidshinder voor omwonenden en bijkomende gezondheidsrisico's. Verzoek geen windparken te plannen bij stedelijke centra als Veendam.	Bestaande wet- en regelgeving op het gebied van hinder waaronder geluid, zijn het uitgangspunt. Voor de SVWOL in het plan-MER wordt het effect van geluid op aaneengesloten woonbebouwing als uitsluitingsgrond gehanteerd. Daarnaast wordt in de effectbeoordeling getoetst op solitaire bebouwing. Het plan-MER levert beslisinformatie op bij de definitieve keuze voor de gebieden in de SVWOL.	(deels) reeds in het plan-MER
25		Overleg met gemeenten	Wij herkennen ons niet in de in de NRD vermelde samenwerking tussen de drie overheidslagen om windenergie op land op een zorgvuldige wijze mogelijk te maken. Tegen de wil van sommige gemeenten zijn gebieden, zoals de locatie langs de N33 door de provincie aangewezen voor grootschalige windenergie. Wij verzoeken het Rijk zelf in gesprek te gaan met gemeenten en niet alleen de provincies als gesprekspartner te beschouwen.	De provinciale reserveringen vormen het uitgangspunt van het plan-MER en de SVWOL. In de SVIR heeft het kabinet de regierol voor ruimtelijke ordening nadrukkelijk bij provincies gelegd. Provincies zijn hiermee eerstverantwoordelijk voor een goede afstemming met gemeenten. Het kabinet heeft conform de motie Dijkers prestatieafspraken gemaakt met het IPO/provincies; deze prestatieafspraken vormen onderdeel van de SVWOL. De VNG is als vertegenwoordiger van gemeenten de gesprekspartner van het Rijk in het bestuurlijk overleg over de SVWOL.	-

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
25		Draagvlak omwonenden	Verzoek om burgers te ondervragen die in het aangewezen gebied wonen, en geen willekeurige bewoners op afstand van een beoogd park.	Een ieder mag een zienswijze indienen. De weging van individuele zienswijzen is een verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag.	-
26	Gemeente Borger-Odoorn	Kennisgeving en mgl tot reageren publiek	Wijze van publicatie in slechts een beperkt aantal dagbladen en gedurende een zeer beperkte periode wordt zeer ongewenst geacht.	Publicatie heeft plaatsgevonden volgens de hiervoor gebruikelijke kanalen en termijn. Het publiek heeft nogmaals de gelegenheid hun zienswijzen te geven op de ontwerp-SVWOL en het plan-MER gedurende een voorgeschreven wettelijke termijn van zes weken. Hierbij zal het Rijk uw zienswijze betrekken.	-
26		RCR i.r.t. SVWOL	Verbazing over het feit dat RCR projecten in behandeling worden genomen zonder dat er een landelijk beleid aan ten grondslag ligt in de vorm van een SVWOL.	Het kabinet voert de Electriciteitswet: 1998 uit. Op projecten van meer dan 100 MW is de RCR van rechtswege van toepassing. RCR projecten worden ook getoetst binnen de vigerende beleidskaders.	-
26		Gebiedskeuze	Binnen onze gemeente achten wij op basis van een onderzoeksrapport van Bureau ROM3 realisatie van een windmolenpark groter dan 100 MW gezien een aantal belemmerende factoren niet te realiseren.	In het plan-MER is onderzocht wat de kansen op milieueffecten en doelbereik van de onderzoeksgebieden is. Het plan-MER levert relevante beslisinformatie voor de definitieve keuze voor de op te nemen gebieden in de SVWOL.	geen
26		Plaatsingsprincipes Rijksadviseur van het Landschap	Wij vragen u het principe dat windmolenparken het lokale verkavelingspatroon niet geheel mogen invullen en deze woongebieden niet mogen insluiten of omsingelen van de Rijksadviseur voor het Landschap in haar advies van 2 juli 2012, te betrekken bij de op te stellen MER voor de SVWOL	In het alternatief 'Landschap' worden de plaatsingsprincipes genoemd in het advies van de (voormalige) Rijksadviseur van het Landschap (de dato 2 juli 2012) meegenomen. In het beoordelingskader wordt onder het thema landschap met het criterium 'ruimtelijk-visuele impact op leefomgeving' gekeken wat het effect is van grote hoeveelheden windturbines bij aaneengesloten woonbebouwing.	reeds in het plan-MER
27	Provincie Limburg	NRD algemeen	Er zijn thans geen opmerkingen omwille van de beperkte inhoud en het formele karakter van het dossier.	Kennisname van geen bezwaar.	-
28	Gemeente Reimerswaal	Kreekrakssluisen	Verzoek om het park Kreekrakssluisen-Spuikanaal niet op te nemen in het MER en de SVWOL, omdat dit naar onze mening niet consistent is met de vermelding dat provinciale gebieden die op voorhand te klein zijn voor dergelijke (= 100 +) gebieden buiten beschouwing worden gelaten. Opname is niet alleen onlogisch maar ook ongewenst omdat na een intensief en langlopend traject dit park al bestemmingsplanmatig "geregeld" is.	Het park Kreekrakssluisen-Spuikanaal maakt onderdeel uit van het referentiealternatief in het plan-MER en vormt hiermee geen onderdeel van de effectbeoordeling van de alternatieven.	in het plan-MER
29	Gemeente Haarlem	Informatieverzoek	In deze fase van de planvorming hebben wij geen opmerkingen. Graag blijven we op de hoogte van de verdere stappen bij de ontwikkeling van de SVWOL en bijbehorende plan-MER.	Het Ministerie zal u t.z.t. informeren.	-
Reacties uit buitenland					
30	Landkreis Leer, NS, Duitsland	Informatieverzoek	Verzoek om bij een volgende gelegenheid tot het geven van een zienswijze ihkv de SVWOL te worden geïnformeerd.	Het Ministerie zal u t.z.t. informeren.	-
31	Wasser & Schifffahrtsdirektion, Duitsland	Veiligheid, beoordelingscriteria	Verzoek om bij het thema 'veiligheid' in de effectbeoordeling de visuele effecten van lichtuitstoot van grotere aantallen windturbines in de waterstraat Ems op de scheepvaart en de zichtbaarheid van drijvende en vaste navigatietoelagen te onderzoeken, in het bijzonder 's nachts.	In de SVWOL worden gebieden onderzocht waar mogelijk grootschalige windenergie kan plaatsvinden. Passend bij dit schaalniveau onderzoekt het plan-MER de effecten van grootschalige windenergie op gebiedsniveau. De visuele effecten op de scheepvaart en de zichtbaarheid van navigatietoelagen zijn daarom niet in het plan-MER onderzocht. Dit aspect kan mogelijk aan de orde komen op projectniveau wanneer sprake is van een concreet initiatief.	geen
31		Radar mbt navigatie scheepvaart	Verzoek om de mogelijke effecten op de radar te bestuderen m.b.t. navigatie van de scheepvaart.	De SVWOL is een nationaal plan dat uitspraken doet over gebieden. Passend bij dit schaalniveau onderzoekt het plan-MER de effecten van grootschalige windenergie op gebiedsniveau. De effecten van windturbines op de radar is een aspect dat op projectniveau aan de orde kan komen.	geen
32	Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung, Duitsland	Veiligheid rondom rijkswegen	Verzoek om zorg te dragen dat bij de bouw van windturbines in de omgeving van de (Duitse) rijkswegen rekening gehouden wordt met de volgende randvoorwaarde: de punten van de rotorbladen mogen niet uitsteken in de zones waarvoor beperkingen gelden volgens paragraaf 9 van het Bundesfernstraßengesetz (FStrG).	Voor plannen of projecten op Nederlands grondgebied, geldt de Nederlandse wetgeving. In het plan-MER wordt getoetst op de aanwezigheid van snelwegen. In dit geval geldt dat het betreffende gebied op voldoende afstand van rijkswegen ligt.	geen

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
33, 34, 35	Landkreis Emsland, Twist-Emsland en Stadt Haren, Duitsland	Meppener Traktat	Verzoek om, zoals overeengekomen in het 'Meppener Traktat' dat geldt voor het directe grensgebied, een afstand van 378 meter aan beide zijden van de grens van bebouwing te vrijwaren.	Indien aan de orde zal in de SVWOL zal een afstand van 378 meter tot de grens worden aangehouden voor het gebied waar het 'Meppener Traktat' betrekking op heeft.	-
33, 34, 35		Afstandscriteria woonbebouwing	Verzoek om in uw plannen, waaronder het mogelijk aan te wijzen gebied "Veenkolonien", in ieder geval voor het directe grensgebied voor woongebieden aan de Duitse kant van de grens, de afstandscriteria van het regionale ruimtelijke ordeningsprogramma van de Landkreis Emsland te hanteren, in het bijzonder de voorzorgsafstand van 800 meter tot solitaire woonbebouwing in het buitengebied.	Voor plannen en projecten op Nederlands grondgebied wordt uitgegaan van de Nederlandse wetgeving en normering. In het plan-MER is bij de nadere afbakening van de onderzoeksgebieden voor het aspect 'geluid' een afstand aangehouden van 400 meter tot aan aaneengesloten woonbebouwing. Vervolgens is per gebied beoordeeld in welke mate er losstaande woonbebouwing in of grenzend aan het gebied aanwezig is, die mogelijk geluidhinder ondervinden. Voor de effectbeoordeling zijn rond aanwezige losstaande bebouwing indicatieve contouren van 400 meter gelegd ter signalering van de kans op geluidhinder. Daarnaast zijn voor de effectbeoordeling ook rond aaneengesloten bebouwing indicatieve contouren van 600 meter gelegd (aanvullend op de 400 meter in de eerste stap), ter signalering van de kans op geluidhinder. De effecten op buurlanden worden in een aparte paragraaf in het plan-MER beschreven. In een project-MER voor een concreet project zal onderzocht moeten worden wat de geluidbelasting op afzonderlijke woningen is, opdat toetsing aan de norm kan plaatsvinden.	geen
33, 34, 35		Emmissienormen voor geluid	Op het grondgebied van de stad Haren (Ems) en gemeente Twist gelegen gebouwen, zijn de relevante Duitse wettelijke emissienormen voor geluid aan te houden. Hierbij dient het geluidsquotum niet volledig te worden gebruikt, zodat de ontvankelijkheid (Zulassigkeit) van geluidveroorzakende projecten in de stad Haren (Ems), respectievelijk gemeente Twist niet wordt geblokkeerd.	Voor plannen en projecten op Nederlands grondgebied wordt de in de Nederlandse wetgeving voorgescreven normeringen gehanteerd (zie ook antwoord hierboven). Over het geluidsquotum dient in overleg getreden te worden op het moment dat sprake is van een initiatief in dit gebied en de effectbeoordeling hiertoe aanleiding geeft/ het relevant is.	-
33, 34, 35		Negatieve effecten	Wettelijk geldt dat negatieve effecten op het grondgebied van Landkreis Emsland uitgesloten dienen te worden bij verdere planontwikkeling (weitere Planerstellung).	In het plan-MER zal aandacht worden besteed welke maatregelen mogelijk zijn om belangrijke nadelige milieugevolgen te voorkomen en/of te verzachten. Indien uit het plan-MER blijkt dat sprake is van belangrijke grensoverschrijdende milieugevolgen kan overleg plaatsvinden over mitigerende maatregelen.	reeds in het plan-MER
33, 34, 35		Gebruik Habitatkaart	Impact op het landschap en op het grondgebied van de gemeente Twist en van de stad Haren (Ems) gelegen habitat dient op basis van een habitatkaart (Biotopkartierung) in kaart te worden gebracht, te worden beschreven en geevalueerd. Bij het Windpark 'Annaveen' zijn bijvoorbeeld ook specifiek grensoverschrijdende vluchtbewegingen van vogels in kaart gebracht.	Mogelijke effecten van de verschillende alternatieven op Natura 2000 gebieden die over de grens zijn gelegen zijn beoordeeld en toegelicht. Een kaart met over de grens gelegen habitats wordt niet gemaakt, omdat dit niet past bij het detailniveau van een Structuurvisie. Bij het detailniveau van een project-MER is het wel opportuun om dergelijke gebiedsspecifieke gegevens in een kaart te presenteren.	geen
33, 34, 35		Lijnopstelling	Een (lijn)opstelling (riegelbebouwing) van windturbines langs de gezamenlijke staatsgrens is uitgesloten.	De SVWOL doet op gebiedsniveau uitspraken; opstellingsvarianten maken geen onderdeel uit van de SVWOL.	-
36	Belgo-control, Vlaanderen	Informatieverzoek	Verzoek om voor het gedeelte Zuidwest Nederland-Zeeuwse Haven op de hoogte gebracht te worden indien er windturbines hoger dan 150 meter worden voorzien en/of indien een cluster van 20 turbines gecreëerd wordt.	De SVWOL wijst alleen gebieden aan die in beginsel geschikt voor grootschalige windenergie; het is aan de markt om in die gebieden grootschalige windenergie daadwerkelijk vorm te geven. Wanneer in de toekomst sprake is van een concreet initiatief, ligt het vanuit goed nabuurschap en m.e.r. wet- en regelgeving in de rede om de buurlanden te informeren.	-

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
37, 38, 39, 40, 41, 42	Project Gentse Kanaalzone, Stad Gent, Havenbedrijf Gent, Gemeente Zelzate (betreft gecoördineerde reactie), & gemeente Evergem	Akkoord zeesluis Terneuzen	Op 19 maart 2012 ondertekenden Vlaanderen en Nederland een gezamenlijk akkoord over de kostprijsverdeling voor de realisatie van de nieuwe zeesluis in Terneuzen. De plaatsing van windturbines mag aanpassingen aan het kanaal en de bouw van de grote nieuwe zeesluis niet hypothekeren.	De Structuurvisie Windenergie op Land wijst gebieden aan die het rijk in beginsel geschikt acht voor de ontwikkeling van grootschalige windenergie. Indien het grensgebied definitief onderdeel vormt van de Structuurvisie en sprake is van een concreet project, zal uiteraard in overleg worden getreden met Vlaanderen, met als doel het betreffende beleid te respecteren.	aandacht voor in het plan-MER
37, 38, 39, 40, 41, 42		Toepassen Vlaamse normering geluid, slagschaduw en veiligheid	Vlaanderen heeft een eigen normering rond geluid, slagschaduw en veiligheid via de Vlaamse milieuwetgeving VLAREM. De vraag is om ter hoogte van het grensgebied te toetsen aan deze VLAREM normen, waaronder het Zelzaats grondgebied.	In beginsel geldt voor plannen en projecten op Nederlands grondgebied, de Nederlandse wetgeving. Daarom worden de normeringen gehanteerd die volgens Nederlandse wetgeving zijn voorgeschreven. Indien het grensgebied definitief onderdeel vormt van de Structuurvisie, kan pas bij een concreet project in het gebied in concreto worden aangegeven waar windturbines worden gepland en zal uiteraard in overleg worden getreden met Vlaanderen binnen het planproces van voorkomend project.	-
37, 38, 39, 40, 41, 42		Slagschaduw, impact op woningen en kantoorgebouwen	In de harde zeef is slagschaduw niet meegenomen. Wat is hier de reden voor? Verzoek om bij de beoordeling van slagschaduw ook rekening te houden met de impact op kantoorgebouwen ter hoogte van het grensgebied in zoverre relevant? Verder is wat betreft de onderzoeksmethoden is het niet duidelijk hoe de impact op bewoning wordt meegenomen ter hoogte van Zelzate?	Geluid rondom aangesloten bebouwing is in de harde zeef het maatgevend criterium. Slagschaduw valt binnen de contouren voor geluid. Daarnaast maken de effecten op geluid en slagschaduw onderdeel uit van het beoordelingskader. Kantoorgebouwen maken onderdeel uit van bebouwing (aaneengesloten of solitair). Bij de beoordeling van de effecten op buurlanden wordt ook gekeken naar invloed van slagschaduw. Dit is echter op gebiedsniveau. Wanneer sprake is van een concreet initiatief in het grensgebied tussen Vlaanderen en Nederland, zullen de effecten op geluid en slagschaduw op aaneengesloten en solitaire bebouwing nader in beeld worden gebracht in een (project-)MER.	-
37, 38, 39, 40, 41, 42		Alternatief natuur	Kan er binnen het alternatief 'Natuur' rekening worden gehouden met de impact op avifauna (vogels en vleermuizen)?	In het alternatief natuur worden Natura 2000 gebieden en EHS-gebieden met een belangrijke functie voor vogels niet aangewezen als gebieden geschikt voor grootschalige windenergie. Daarnaast zijn routes van vleermuizen onderdeel van het beoordelingskader geworden. Alle alternatieven worden beoordeeld aan de hand van de criteria in dit beoordelingskader.	in het plan-MER (ie. vleermuizen)
43	Ministerie van Defensie, Vlaanderen	NRD algemeen	Geen opmerkingen op Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) tbv de het plan-MER	Kennisname van zienswijze.	-
44	DRO-Vlaanderen	Visie locaties	Veel overeenstemming over visie locaties voor grootschalige infrastructuur. Onze ervaring is dat MER-ren interessante inplanintgslocaties in haar potenties sterk kunnen beperken. Insteek Vlaanderen is zoveel mogelijk in het MER vermelde uitsluitende voorwaarden te herbekijken, eerder dan die locaties te verlaten.	Kennisname van zienswijze.	-
45	Departement Leefmilieu, Natuur en Energie, dienst MER (Vlaanderen)	Betrek bestaande en toekomstige situatie bij cumulatie van effecten	Verzoek om bij cumulatie van effecten ook de bestaande situatie en eventueel gekende toekomstige ontwikkelingen op Belgisch grondgebied in overweging te nemen.	Er is uitgegaan van de huidige situatie, niet van de toekomstige. De informatie is, voorzover beschikbaar en relevant, meegenomen in het plan-MER.	in het plan-MER

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting reactie	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
45		Vlaamse wetgeving voor geluid, slagschaduw en veiligheid	Verzoek om te onderzoeken of aan deze Vlaamse sectorale milieuvoorwaarden voor geluid, slagschaduw en veiligheid. in de grenszones voldaan kan worden.	In beginsel geldt voor plannen en projecten op Nederlands grondgebied, de Nederlandse wetgeving. Daarom worden de normeringen gehanteerd die volgens Nederlandse wetgeving zijn voorgeschreven. Indien het grensgebied definitief wordt opgenomen in de SVWOL, zal bij een concreet project, wanneer precies kan worden aangegeven waar turbines zijn gepland, in overleg worden getreden met Vlaanderen.	-
45		Biodiversiteit	Verzoek om in het plan-MER: 1) alle beschermde gebieden in de nabijheid van locatiealternatieven mee te nemen en hun waarde en relevantie ten aanzien van de potentieel te realiseren windturbines te beschrijven; 2) alle relevante bewegingen van avifauna nabij locatiealternatieven in kaart te brengen.	Bij de beoordeling van de mogelijke effecten op vogels zijn de (internationale) migratieroutes beschouwd. Dagelijkse vliegbewegingen tussen foerageergebieden en slaapplekken zijn met het oog op het detailniveau behorend bij de Structuurvisie niet voor ieder natuurgebied in beeld gebracht. Er is een afstand van 2 km van watervogelrijke Natura 2000 gebieden aangehouden waarbinnen kansen op negatieve effecten het grootst zijn. Het enige zoekgebied in de nabijheid van de Belgisch-Nederlandse grens en in nabijheid van een Natura 2000 gebied is Terneuzen. Het Vogelrichtlijngebied 'Oostvlaams Krekengebied' ligt het dichtst bij dit zoekgebied. De afstand van af het zuidelijkste punt van het zoekgebied Terneuzen bedraagt ruim 3 km. Bij het voornemen om een grootschalig windpark aan te leggen zal een project-MER met bijbehorende Passende Beoordeling moeten worden opgesteld. Daarbij zal nader worden ingezoomd op de gebieds-specifieke eigenschappen, waarbij ook dagelijkse vliegbewegingen tussen foerageer- en slaapplekken aan de orde komen.	reeds in het plan-MER
46	Elia, Vlaanderen	Hoogspanningsinstallaties	Elia is tevreden dat in het ontwerpdocument rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van hoogspanningslijnen welke zich in de nabijheid van het deelgebied "Zuidwestelijke Delta" kunnen situeren. Elia vraagt om hoogspanningsinstallaties op te nemen in de verdere ontwikkelingsplannen.	Bij de nadere afbakening van gebieden ('harde zeef') wordt rekening gehouden met hoogspanningsleidingen. Het criterium komt ook op projectniveau aan de orde wanneer sprake is van een concreet initiatief. Het verzoek om hoogspanningsinstallaties op te nemen in verdere ontwikkelingsplannen valt buiten de reikwijdte van de SVWOL.	reeds in het plan-MER/buiten reikwijdte
47	Fluxys (Vlaanderen)	Buisleidingen	Verzoek om rekening te houden met de op de kaarten aangeleverde buisleidingen.	In het plan-MER is, conform het Handboek Risicozonering Windturbines, een buffer tussen windturbines en transportleidingen aangehouden aangehouden van de masthoogte + één derde wielengte. Dit betekent voor turbines van 3 MW een afstand van 120 meter en voor turbines van 7,5 MW een afstand van 160 meter. Dit is een vuistregel. Bij projectontwikkeling dient het Besluit externe veiligheid buisleidingen te worden toegepast en is het Handboek een advies daarbij.	(deels) reeds in het plan-MER

Reacties op Notitie reikwijdte en detailniveau ontvangen via het Overlegorgaan Infrastructuur en Milieu (OIM)

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting deelvraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
1	Haven-bedrijf Rotterdam	Externe veiligheid	Verzoek om rekening te houden met de de samenhang van windturbines en andere activiteiten in het havengebied vanuit het oogpunt van externe veiligheid. Functioneren van de haven staat hierbij voorop. Geen realisatieverplichting.	In het plan-MER van de Structuurvisie Windenergie op Land zullen de wettelijke eisen, bijvoorbeeld vanuit externe veiligheid, aan windturbines als randvoorwaarde worden meegenomen. Hierdoor wordt voor het niveau van de Structuurvisie duidelijk welke mogelijkheden er voor windenergie liggen in het havengebied. Bij concrete initiatieven zal in een apart proces en met een gedetailleerdere (plan- en) project MER-studie dienen te worden onderzocht hoe windenergie zich verhoudt tot de omliggende functies. De inpassing van windturbines in havengebieden vereist vooral een pragmatische aanpak.	reeds in het plan-MER
1		Invloed van turbines op andere activiteiten	Verzoek om in het plan-MER aandacht te besteden aan de risicoverhogende invloed van turbines op de activiteiten in de omgeving en de milieu-economische gevolgen daarvan.	Hier is in het plan-MER aandacht voor. Het is in een plan-MER niet aan de orde om voor lokale veiligheidsaspecten gedetailleerd onderzoek te doen; dit zal bij een project-MER voor een concreet windturbineproject dienen te geschieden t.b.v. het bepalen van de aan te houden afstand tussen windturbines en bebouwing of infrastructuur.	reeds in het plan-MER
2	Organisatie voor Duurzame Energie	Snipperaanpak leidt tot weerstand	Verzoek om meer concentratie van windenergie in grootschalige windparken dan nu lijkt beoogd: nu snipperaanpak die tot weerstand leidt.	Het kabinet streeft naar concentratie van grootschalige windenergie in een beperkt aantal gebieden. Daarbuiten is er ook een belangrijke opgave voor kleinschalige initiatieven (minder dan 100 mW) waar vaak lokaal draagvlak voor bestaat. Het kabinet zal de provincies vragen ook voor deze initiatieven een concentratiebeleid te hanteren.	geen
2		Ontwerpregels	Aanzet tot ontwerpregels is niet voldoende; tbv de visuele rust en leesbaarheid in het landschap dient te worden voorgeschreven dat alleen lijnopstellingen mogelijk zijn met een minimale afstand van tussen de 5 en 10 km.	De Structuurvisie Windenergie op Land doet uitspraken op gebiedsniveau en bevat geen uitspraken op het niveau van opstellingen. Het kabinet vindt het belangrijk dat afzonderlijke parken ook als zodanig te beleven zijn. Hiervoor is een zekere afstand ten opzichte van de parken van elkaar nodig. Een minimale afstand is afhankelijk van de grootte van de windparken en de openheid van het landschap en verschilt per locatie. Ook is de interne orde van een windpark belangrijk bij de beleving van een windpark. In de Structuurvisie is hier aandacht voor. Het kabinet zal geen vaste afstanden tussen windparken voorschrijven.	geen
2		Participatie	Participatie zou een van de pijlers moeten zijn zoals bij LUW-project het geval was; hier lijkt nu geen aandacht voor in aanpak.	Ten behoeve van de Structuurvisie Windenergie op Land is het Rijk vanaf 2009 in overleg met overheden, maatschappelijke organisaties en marktpartijen. Ook hebben in samenwerking met het NIPO workshops met burgers plaatsgevonden over grootschalige windenergie. Deze gesprekken hebben uiteindelijk geleid tot een 'ambtelijk position paper', het Ruimtelijk Perspectief 'Windenergie op Land', waarin een visie op windenergie is opgenomen en een aantal zoekgebieden voor grootschalige windenergie wordt aangewezen. Op basis daarvan zijn globaal de kansrijke gebieden voor grootschalige windenergie op land opgenomen in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte. Deze gebieden zijn in overleg met provincies nader begrensd en worden in het plan-MER onderzocht op milieueffecten. De uitkomsten van het MER vormt beslisinformatie voor de definitieve keuze van de gebieden voor grootschalige windenergie. Binnen die gebieden is ruimte voor maatwerk. In de Structuurvisie Windenergie op Land wordt aandacht besteed aan planparticipatie bij concrete RCR-procedures.	aandacht voor in de SVWOL

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting deelvraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
3	N.V. Nederlandse Gasunie	Getrapte benadering	Verzoek om getrapte benadering van de Gasunie mee te nemen als ruimtelijke randvoorwaarde.	Het Besluit externe veiligheid buisleidingen is per 1 januari 2011 door de rijksoverheid ingevoerd met het oog op de bescherming van buisleidingen. Dit geschiedt vanuit het beleid voor externe veiligheid. Hierbij is een stelsel verlaten waarbij een standaard-afstand werd gehanteerd. Het is ons bekend dat Gasunie een hoger veiligheidsniveau nastreeft voor zijn gasleidingen. De discussie met de rijksoverheid daarover wordt elders gevoerd en valt daarom buiten de reikwijdte van de Structuurvisie Windenergie op Land en het plan-MER.	buiten reikwijdte van de SVWOL
3		Ondersteunen- de inrichtingen	Ook rekening houden met de ondersteunende inrichtingen tbv het gastransport die vallen onder het Besluit Externe Veiligheid Inrichtingen (Bevi) en het Activiteitenbesluit.	In het plan-MER worden ook de (kans op) effecten op inrichtingen die vallen onder het BEVI in beeld gebracht.	reeds in het plan-MER
3		Meenemen (hoofdtransport)leidingen (stroken)	Hoofdtransportleidingen, leidingbundels en leidingstroken in de gebieden Veenkolonien, Groningerhavens, IJsselmeerdijk, Wieringermeer en Rotterdamse haven meenemen in de visie op de ruimtelijke randvoorwaarden in verband met de ruimtelijke beperkingen die dit oplevert.	Windturbines kunnen niet op transportleidingen worden geplaatst. Conform het handboek Risicosanering wordt een contour rond buisleidingenstraten van 'masthoogte + één derde wielengte' aangehouden. Uitgaande van de referentieturbine van 3 MW met een ashoogte/rotordiameter 100 m is de aan te houden afstand 120 m (afgerond).	reeds in het plan-MER
4	Prorail	Relatie spoorwegnet	Hoe verhouden zich harde randvoorwaarden in de Structuurvisie tot de Spoorwegwet? Bijvoorbeeld, welke (wettelijk geregelde) afstanden tussen windturbines en bovengenoemde objecten/ functies zoals spoor moeten worden aangehouden bij het opstellen van het plan-MER.	De minimaal vereiste afstand van de windturbine tot het spoor heeft Prorail vastgesteld: 2,85 meter + 5,0 meter + halve rotordiameter. Uitgaande van de referentieturbine van 3 MW met een rotordiameter 100 m is de aan te houden afstand 60 meter (afgerond).	-
4		Spoorwegen	Prorail kan zich voorstellen dat naast wegen, scheepvaart en waterkeringen, spoorwegen wordt toegevoegd aan het in beeld brengen van ligging windturbines tov veiligheidscontour.	Spoorwegen worden net als waterwegen en wegen als randvoorwaarde opgenomen in het plan-MER.	in het plan-MER
5	TenneT	Relatie SEV III	Aandacht voor relatie SEV III en de SVWOL ivm de aansluiting van nieuwe windparken op het netwerk. Daarnaast is de evaluatie van de SEV III in 2013 een goed moment om belang van windenergie in te brengen.	Het kabinet ziet ook de relatie tussen SEV III en de SVWOL. Om het belang van windenergie goed te borgen in het SEV III zal het ontwerp-Structuurvisie Windenergie op Land worden ingebracht bij de evaluatie van het SEV III.	SVWOL betrokken bij SEV III
5		Uitvoerbaarheid voorwaarde	De gebieden dan wel locaties voor windenergie op land moeten dusdanig zijn gekozen dat TenneT in staat is de aansluitende verbindingen en benodigde schakel- en transformatorstations ook aan te leggen. Daarom dient ons inziens ook de mogelijke tracéruimte voor de aansluiting op het net betrokken moeten worden in de afweging.	Het nieuwe windvermogen op land zal waarschijnlijk leiden tot behoefte aan capaciteitsvergroting van het hoogspanningsnet. Het is thans moeilijk aan te geven welke extra transportcapaciteit nodig zal zijn, ook omdat andere factoren hierop van invloed zijn zoals de ontwikkeling van grootschalige windenergie op zee en (nieuwe) verbindingen met de ons omringende landen. Met de gebiedskeuze in de Structuurvisie Windenergie op Land is daarom geen rekening gehouden met de mogelijke tracéruimte. Wel zijn de geselecteerde gebieden beoordeeld op de bereikbaarheid van netinfrastructuur. In het kader van de herziening van het SEV III zal het kabinet het nieuwe beleid voor het elektriciteitsnet formuleren. Het aanleggen van de benodigde schakel- en transformatorstations speelt pas een rol als sprake is van een concreet initiatief voor een windpark.	geen

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting deelvraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
5		Financiële afweging	Verzoek om in NRD, en hiermee plan-MER, aandacht te besteden aan het financiële aspect bij de afweging van gebieden vanwege het verschil in aansluitkosten die de verschillende locaties met zich mee kunnen brengen. Omdat de locaties veelal aan de kust van Nederland liggen kan dit samen met de komst van windenergie op zee mogelijk betekenen dat het lokale net verzaagd dient te worden.	Het is thans moeilijk aan te geven welke extra transportcapaciteit nodig zal zijn. De vraag wat de ontwikkeling van grootschalige windenergie op zee zal zijn, speelt daarbij eveneens een grote rol en kan niet buiten beschouwing blijven. Ook (nieuwe) verbindingen met ons omringende landen maken deel uit van de te kiezen oplossingen. Daarom kan er op dit moment nog geen aandacht besteed worden aan de aansluitkosten op het elektriciteitsnet. Wel zijn de geselecteerde gebieden beoordeeld op de bereikbaarheid van netinfrastructuur.	geen
6	NWEA	Breder onderzoeken	Om het doel van 6.000 MW op land zeker te stellen, verzoekt NWEA om minimaal 8.000 MW aan windparklocaties te vergelijken, vanwege het feit dat in de praktijk onderzochte gebieden kleiner kunnen uitvallen vanwege diverse factoren (zoals solitaire bebouwing ed).	De Structuurvisie Windenergie op Land biedt een ruimtelijke visie op de ontwikkeling van grootschalige windenergie. Daarnaast vormen de prestatieafspraken met provincies om te komen tot tenminste 6.000 MW in 2020 onderdeel van de Structuurvisie. Door de komende jaren de ontwikkeling van windenergie gezamenlijk goed te monitoren kan geanticipeerd worden op tegenvallers. Mochten provincies niet kunnen voldoen aan de afgesproken prestatieafspraken dan zal, indien mogelijk in de betreffende provincie, het kabinet alsnog gebruik kunnen maken van de bevoegdheid een RCR-procedure te starten.	geen
6		Juridische houdbaarheid	Met het oog op de juridische houdbaarheid het verzoek om niet enkel het aanbod van de provincies onderzoeken, maar ook de gebieden die door het ministerie van IenM in het voortraject zijn genoemd en de gebieden die door de markt zijn aangedragen, inclusief de RCR gebieden die buiten het provinciale bod vallen, te onderzoeken.	Uitgangspunt voor de Structuurvisie Windenergie op Land is de Structuurvisie Infrastructuur en Milieu (SVIR). Het kabinet heeft in de SVIR gebieden op land aangegeven die hiervoor kansrijk zijn op basis van de combinatie van landschappelijke en natuurlijke kenmerken, alsmede de gemiddelde windsnelheid. In de SVIR is verder bepaald dat binnen deze gebieden het kabinet in samenwerking met de provincies locaties voor grootschalige windenergie gaat aanwijzen en de gebieden nader worden uitgewerkt in de Structuurvisie Windenergie op land. Het kabinet heeft samen met de provincies binnen de gebieden van de SVIR gebieden voor grootschalige windenergie geselecteerd. Daarbij zijn de provinciale gebieden en reserveringen betrokken. Met deze stap is een trechtering gemaakt van de SVIR gebieden naar de gebieden die voor de Structuurvisie Windenergie op Land zijn geselecteerd. Op advies van de Commissie voor de m.e.r. zullen in het plan-MER de milieugevolgen van deze trechtering worden beschreven. Op basis van de hier beschreven stappen (waaronder het volgen van het advies van de Cie mer) is, gegeven de omstandigheden, naar de overtuiging van het kabinet de juridische houdbaarheid gewaarborgd.	geen
6		Belevingswaarde	De belevingswaarde alleen mag geen doorslaggevend aspect zijn dat de ontwikkeling van windturbines belemmert.	Het kabinet heeft een doelstelling om grootschalige windenergie te realiseren. Belevingswaarde van een landschap is één van de aspecten die een rol spelen in de afweging of een gebied wel of niet geschikt is voor grootschalige windenergie. Het aspect belevingswaarde wordt in samenhang met andere aspecten gewogen voordat het kabinet een besluit neemt. Dit betekent dus dat enkel en alleen belevingswaarde van het landschap geen doorslaggevend aspect is bij de ontwikkeling van windenergie in een gebied.	reeds in het MER en de SVWOL
6		Kleinschalige initiatieven	Verzoek om duidelijk te communiceren dat de SVWOL geen belemmering is of mag zijn voor de ontwikkeling van projecten kleiner dan 100 MW	Om de doelstelling van 6000 MW windenergie op land te kunnen realiseren zijn zowel grootschalige als kleinschalige initiatieven voor windenergie nodig. Het kabinet zal dit in de SVWOL duidelijk benoemen.	in de SVWOL

Nr.	Indieners	Thema	Samenvatting deelvraag	Standpunt bevoegd gezag	Doorwerking
6		Natura 2000 gebieden	Verzoek om nuance op te nemen in MER dat eerst onderzocht moet worden of sprake is van mogelijk significante gevolgen voor het betreffende Natura 2000-gebied en daarna pas geconcludeerd kan worden of een passende beoordeling nodig is.	Dit is in het plan-MER zo omschreven. Echter, voor de Structuurvisie Windenergie op Land is niet uit te sluiten dat er geen mogelijke significante gevolgen voor de Natura2000- gebieden in de onderzoeks- gebieden plaatsvinden, waardoor een Passende beoordeling aan de orde is, passend bij het schaal- niveau van de Structuurvisie.	reeds in het plan-MER
6		Referentie- turbine	wellicht is het verstandig om voor de 3 MW klasse al uit te gaan van een grotere rotordiameter (112-126 meter) omdat de windturbine markt zich die kant op ontwikkelt.	In het plan-MER worden de effecten op een relatief hoog abstractie niveau bepaald. De verschillen in (de kans op) milieueffecten tussen een 3 MW en een 7,5 MW zijn op dat abstractieniveau onvoldoende onderscheidend. Het hanteren van grotere rotor- diameter voor een 3 MW zal daarom geen extra informatie opleveren.	geen

3 Index zienswijzen

Index Zienswijzen

Regnr.	Indiener	Thema
1	Particulier	D, H, N
2	Particulier	D
3	Particulier	M
4	Werkgroep HORIZON Dongeradeel	B, D, E, H, I
5	Stichting Groene Hart (mede namens diverse regionale milieu-organisaties in het Groene Hart)	B, G, H, I, Q
6	Particulier	H, J, S
7	Particulier	D, H
8	Particulier	E, F, G
9	Particulier	H
10	Particulier	B, C, D
11	Particulier	C, D, I, M, P
12	Particulier	D
13	Particulier	D, G, H, J
14	MultiEnergy - Solutions	N
15	Particulier	E, G, J, N
16	Particulier	D, E, I, J
17	Particulier	E, H, I
18	Particulier	E, G, J, P
19	Particulier	B, E, J, P
20	Particulier	B
21	Particulier	D, G, E, H
22	Particulier	B, D, P
23	Particulier	B, D, E, F, I, J, O, P
24	Particulier	D
25	Particulier	D, E, I
26	Particulier	B
27	Particulier	B, D, E, H, I, J, P
28	Particulier	B, D, G, H, I
29	Particulier	I
30	Particulier	A, D, E, I, Q
31	Particulier	D, G, I, J, S
32	Gemeente Harlingen, Burgemeester en wethouders	D, G
33	Particulier	E, H, I, P
34	Particulier	B, D, E, F, H, J, O, P, R
35	Particulier	E, H
36	Particulier	D, E, H
37	Mulder Opleidingen	D, E
38	Particulier	J, P
39	Jaap Middel Zakelijk Advies en Coaching	B, D
40	Particulier	D
41	Particulier	A, B, D, G, H, I, O, P
42	Particulier	E, H, J, K
43	Particulier	E, I, J, M
44	Particulier	H, P
45	Particulier	D, P
46	Particulier	E, H, P
47	Particulier	A, B, H
48	Particulier	B, D, E, F, G, H, I, J, O, P
49	Particulier	B, E, H, J

Regnr.	Indiener	Thema
50	Particulier	E, J
51	Particulier	A, B, G, H, I,
52	Particulier	A, B, D, E, I, J, O
53	Particulier	B, D, E, F, H, I, K
54	Particulier	B, H, O
55	Particulier	B, D, E, H, J
56	Particulier	G, H, I
57	Particulier	B, E, H
58	Coöp Windmolenvereniging Jacobswoude	S
59	Particulier	A, E, G, H, J
60	Particulier	B, G, H, I, J, L, K
61	Particulier	B, D, E, G, H, I, J
62	Particulier	B, D, E, F, G, H, I, J, O, P, Q
63	Particulier	D, E, G, H, I, J, K
64	N.V. Nederlandse Gasunie	L,
65	Particulier	A, E, G, H
66	Particulier	D, E, H, I, J, K
67	Particulier	B, H
68	Particulier	B, D, E, G, H, I, L, P
69	Particulier	F, I, J
70	Particulier	B, D, E, F, G, H, J, L, K, N, O, P, S, Q
71	Particulier	J
72	Particulier	B, D, E, H, I, L
73	Particulier	D, H, J, K
74	Particulier	B, D, E, H, I, J, P
75	Particulier	A, B,
76	Particulier	B, F, H, I, P
77	Particulier	D, E, H
78	Particulier	B, D, J,
79	Windcollectief Wieringermeer	D
80	Staatsbosbeheer Buitenzaken	A, F, G, Q
81	Gemeente Lelystad, College van Burgemeester en wethouders	D, G, Q
82	Particulier	E, G, H, Q
83	DELTA N.V.	C, D, O, N, S,
84	Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe (mede namens de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging afdeling noordwest Veluwe)	A, B, D, G, H
85	vervallen	Zie 112
86	Particulier	A, D, E, F, G, H, I, K, P
87	Gemeente Schagen, College van Burgemeester en wethouders	D, F, H, J, M, P, Q
88	Watersportverbond	D, E, H
89	Particulier	I, P
90	Particulier	B, E, G, H, I, J, P
91	Particulier	B, D, E, F, G, H, I, J
92	Stichting TegenWind(molens) Netterden en omstreken	B, C, D, F, G, I, L, P, S
93	Particulier	B, F, G, H, K, S
94	Particulier	B, G, H, N
95	Particulier	A, D, L
96	Particulier	B, H
97	Dubois Dierenpension	E, G, H, I, J, K
98	Particulier	D, E, F, G, H, I
99	Stichting E10	D
100	Particulier	B, J, G, H, I, L, O

Regnr.	Indiener	Thema
101	Robart's Assurantiekantoor	B, E, G, H, I, J, L, O
102	Particulier	E, H, R
103	Windpark Fryslân BV	D
104	Elia Asset nv	L,
105	Particulier	A, E, F, G, J, P
106	Coöperatie Zeeuwind U.A. (mede namens 1500 leden)	D, E, G, O, P
107	HISWA Vereniging (mede namens de Vereniging voor Beroepscharter-vaart & Sportvisserij Nederland)	A, D, E, H, L, P, Q
108	Particulier	B, D, E, L, Q
109	Gemeente Stadskanaal, College van Burgemeester en wethouders	D, E, H
110	Platform Storm (mede namens werkgroep Woon- en leefomgeving)	A, D, E, F, H, I, J, L, P
111	Particulier	D, E, I, J
112	De Windvogel	A, D, E, F, O, P
113	ANWB	A, D, E, H
114	Particulier	E, J
115	De Natuur en Milieufederaties (mede namens Milieudefensie, Natuurmonumenten, Natuur&Milieu, St.Verantwoord Beheer IJsselmeer, Landschapsbeheer Nederland, Waddenvereniging, Stichting Wad)	A, B, D, G, H, P, Q
116	Particulier	D,E, J
117	Particulier	B, E, H, J, R
118	Particulier	A, B, D, E, F, G, H, I, P, R
119	Particulier	D, E, H, I, J, M
120	Vereniging Windpark Oostermoer (mede namens Raedthuys Wind-energie B.V. en Duurzame Energieproductie Exloërmond BV)	D, G, N
121	Stichting Platform Tegenwind N33	A, D, E,G, H, K, S
122	Particulier	B, D
123	Particulier	B, E, I
124	Particulier	B, I
125	Slauerhoff & Frets Consult	B, D, G, H, I, K
126	Particulier	E, F, G, H, P
127	Particulier	B, E, H, I
128	Vogelpark Jagrie	B, D, E, F, G, H, I, L, P
129	Particulier	B, E, H, K
130	Particulier	E, G,H, I, K
131	Particulier	D, H, P
132	Particulier	A, B, D, M,
133	Particulier	A,B, E, F, G, K
134	Rotation Consultancy	N
135	Stichting Landschap Oldambt	D, E, H
136	Particulier	B
137	Particulier	B, D, E, G, H, I, J, K
138	Particulier	A, B, D, E, F, G, H, I, J, K, L, P
139	Particulier	D, E, H, I, M, P
140	Particulier	D, E, F, H, J, P, Q
141	Vereniging Windpark Reiderland	A, D, R
142	Particulier	B, D, E, H
143	Particulier	D, J, L, O, P, R
144	RWE Innogy Windpower Netherlands BV	D, L, M, P, Q
145	Stichting KPO	D, E, H
146	Nederlandse Wind Energie Associatie (NWEA)	A, B, D, G, H, N, Q
147	PV-Zijpe	E
148	ASTRON, Nederlands Instituut voor Radioastronomie	D

Regnr.	Indiener	Thema
149	Regio West-Brabant	D, I, J, L, Q
150	De Wolff Nederland Windenergie	C, D, R, S
151	Windunie	D
152	Natuur en Milieufederatie Drenthe	D, H, P, R, Q
153	Gemeente Harenkarspel, College van Burgemeester en wethouders	D, J, P
154	Gemeente Zijpe, College van Burgemeester en wethouders	D, F, J, M, P, Q
155	Raedthuys Windenergie B.V.	Zie registratienummer 120
156	Nationaal Kritisch Platform Windenergie (namens 87 andere belangen-organisaties)	B, J
157	Particulier	B, D, P
158	Particulier	A, B, D, E, J, L, P
159	Particulier	B, E, H, I, J, L, P
160	Particulier	A, B, D, E, G, H, J, K
161	Particulier	E, J, K, L, P
162	Particulier	B, E, J, P
163	Particulier	B, G, I, J
164	Particulier	D, E, J, M, P
165	Particulier	D, E, H
166	Energie-Nederland	C, D, H, Q
167	Nuon	A, D, S
168	Particulier	H, I, J
169	Particulier	D, H, J, S
170	Particulier	B, J, P
171	Particulier	B, D, E, H, I, J, O, P
172	GDF SUEZ Energie Nederland	A, D, P, R
173	Eneco Wind BV	A, P, Q
174	KDE Energy b.v.	A, D
175	Stichting Duurzame Energieprovincie	B, D, H, P
176	Initiatiefnemers Windpark NoordWest Groningen	D, G, H, J, K, P, R
177	Gemeente Dordrecht	H, P
178	Particulier	D, H, I, J
179	Particulier	E, G, J, L,
180	Particulier	D, H, M, P
181	Particulier	E, I
182	Vereniging Dorpsbelangen Gasselternijveen	B, E, H
183	Particulier	B, E, F, G, H, I, J, R
184	Particulier	D, E, G, I
185	Nederlandse Vereniging van Toerzeilers	D
186	Particulier	A, G, H, J, P
187	Particulier	D, E, F, H, J, L
188	Particulier	B, E, H, J, K, M, P
189	Particulier	D, E, H, J, K, O, P
190	Particulier	E, G, H
191	Particulier	B, E, G, H
192	Particulier	B, F, I
193	Particulier	B, E, G, H, M
194	Particulier	B, D, E, I, J, K, P
195	Stichting Wind NEE	D, E, F, J, K, P
196	Provincie Drenthe, Gedeputeerde Staten	D, H
197	Gemeente Súdwest-Fryslân, College van Burgemeester en wethouders	D
198	gemeente Reimerswaal, College van Burgemeester en wethouders	D
199	Particulier	B, D, E, F, J, P

Regnr.	Indiener	Thema
200	Gemeente Hollands Kroon, College van Burgemeester en wethouders	A, B, D, E, H, J
201	Particulier	E, I, J, K, P, M
202	Milieudienst Regio Alkmaar	J, P, Q
203	Particulier	B, E, F, H, I, J, K
204	Gemeente Zaanstad, College van Burgemeester en wethouders	D
205	Particulier	B, E, H, J, O, P, Q
206	Particulier	B, F, H
207	Particulier	B, E, F, H, J, P, R, Q
208	Particulier	A, C, E, F, G, H, I, J, L, M, P, R
209	Windparken Wiki	H, P
210	Assurantieclub Merwestreek	B, F, G, H, I, L
211	Particulier	B, D, E, F, H, J
212	Kritisch Platform Windenergie Zijpe	B, D, E, F, H, I, J, O, M, P, S, R
213	Gemeente Haarlemmermeer, College van Burgemeester en wethouders	D
214	Erfgoedvereniging Bond Heemschut	B, D, H, P
215	Particulier	A, C, D, F, G, H, I, J, K
216	Particulier	A, D, EI, J
217	De Wolff Nederland Windenergie (mede namens de initiatiefnemers van windpark Woldenwind)	D, R
218	Provincie Oost-Vlaanderen, Gedeputeerde staten	A,D, L
219	Gemeente Zeewolde, College van Burgemeester en wethouders	D

4 Overzicht zienswijzen per thema

Overzicht zienswijzen per thema

Thema	(Deels)zienswijzen per thema
A. Plan-MER algemeen en ontbrekende milieueffecten	30, 41, 47, 51, 52, 59, 65, 75, 76, 80, 84, 86, 95, 105, 107, 110, 112, 113, 115, 118, 121, 129, 132, 133, 138, 141, 146, 158, 160, 167, 172, 173, 174, 186, 200, 208, 215, 216, 218
B. Nut en noodzaak windenergie	4, 5, 10, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 34, 39, 41, 47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 60, 61, 62, 67, 68, 70, 72, 74, 75, 76, 78, 84, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 100, 101, 108, 115, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 132, 133, 136, 137, 138, 142, 146, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 170, 171, 175, 182, 183, 188, 191, 192, 193, 194, 199, 200, 203, 205, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 214
C. Concentratie en grootschaligheid	10, 11, 83, 92, 150, 166, 208, 215
D. Gebiedskeuze en locatiekeuze	1, 2, 4, 7, 10, 11, 12, 13, 16, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 45, 48, 52, 53, 55, 61, 62, 63, 66, 68, 70, 72, 73, 74, 77, 78, 79, 81, 83, 84, 86, 87, 88, 91, 92, 95, 98, 99, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 125, 128, 131, 132, 135, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 157, 158, 160, 164, 165, 166, 167, 169, 171, 172, 174, 175, 176, 178, 180, 184, 185, 187, 189, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 204, 205, 207, 208, 209, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219
E. Economische effecten en schade	4, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 25, 27, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 42, 43, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 57, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 70, 72, 74, 77, 82, 86, 88, 90, 91, 97, 98, 101, 102, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 121, 123, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 145, 147, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 165, 171, 179, 181, 182, 183, 184, 187, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 199, 200, 201, 203, 205, 207, 208, 211, 212, 216
F. Verdeling kosten en baten	8, 23, 34, 48, 53, 62, 69, 70, 76, 80, 86, 87, 91, 92, 93, 98, 105, 110, 112, 118, 126, 128, 133, 138, 140, 154, 183, 187, 192, 195, 199, 203, 206, 207, 208, 210, 211, 212, 215
G. Natuur	5, 8, 13, 15, 18, 21, 28, 31, 32, 41, 48, 51, 56, 59, 60, 62, 63, 65, 68, 70, 80, 81, 82, 84, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 97, 98, 100, 101, 105, 106, 115, 118, 120, 121, 125, 126, 128, 130, 133, 137, 138, 146, 160, 163, 176, 179, 182, 183, 186, 190, 191, 193, 208, 210, 215
H. Landschap en leefomgeving	1, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 21, 17, 27, 28, 33, 34, 35, 36, 41, 42, 44, 46, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 77, 82, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 93, 94, 96, 97, 98, 100, 101, 102, 107, 109, 110, 113, 115, 117, 118, 119, 121, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 135, 137, 138, 139, 140, 142, 145, 146, 152, 159, 160, 165, 166, 168, 169, 171, 175, 176, 177, 178, 180, 182, 183, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 200, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 214, 215
I. Gezondheid	4, 5, 11, 16, 17, 23, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 41, 43, 48, 51, 52, 53, 56, 60, 61, 62, 63, 66, 68, 69, 72, 74, 76, 86, 89, 90, 91, 92, 97, 98, 100, 101, 110, 111, 118, 119, 123, 124, 125, 127, 128, 130, 137, 138, 139, 149, 159, 163, 168, 171, 178, 181, 183, 184, 192, 194, 201, 203, 208, 210, 212, 215, 216
J. Geluid	6, 13, 15, 16, 18, 19, 23, 27, 31, 34, 38, 42, 43, 48, 49, 50, 52, 55, 59, 60, 61, 62, 63, 66, 69, 70, 71, 73, 74, 78, 87, 90, 91, 97, 100, 101, 105, 110, 111, 114, 116, 117, 119, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 137, 138, 140, 143, 149, 153, 154, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 168, 169, 170, 171, 176, 178, 179, 183, 186, 187, 188, 189, 194, 195, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 207, 208, 211, 212, 215, 216
K. Slagschaduw	42, 53, 60, 63, 66, 70, 73, 86, 93, 97, 121, 125, 129, 130, 133, 137, 138, 160, 161, 176, 188, 189, 194, 195, 201, 203, 215
L. Externe veiligheid	60, 64, 68, 70, 72, 92, 95, 100, 101, 104, 107, 108, 110, 128, 138, 143, 144, 149, 158, 159, 161, 179, 187, 208, 210, 218
M. Sanering en opschaling	3, 11, 43, 87, 119, 132, 139, 144, 154, 164, 180, 188, 193, 201, 208, 212
N. Technologische ontwikkeling	1, 14, 15, 70, 83, 94, 120, 134, 146
O. Draagvlak en participatie	11, 18, 19, 22, 23, 27, 33, 34, 38, 41, 44, 45, 46, 48, 62, 68, 70, 74, 76, 85, 86, 87, 89, 90, 92, 105, 106, 107, 110, 112, 115, 118, 126, 128, 131, 138, 139, 140, 143, 144, 152, 153, 154, 157, 158, 159, 161, 162, 164, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 180, 186, 188, 189, 194, 195, 199, 201, 202, 205, 207, 208, 209, 212, 214
P. Relatie Rijk- andere overheden	5, 30, 62, 70, 80, 81, 82, 87, 107, 108, 115, 140, 144, 146, 149, 152, 154, 166, 173, 202, 205, 207
Q. Subsidieverlening	23, 34, 41, 48, 52, 54, 62, 70, 83, 100, 101, 106, 112, 143, 171, 189, 205, 212
R. Rijkscoördinatieregeling (RCR)	34, 102, 117, 118, 141, 143, 150, 152, 172, 176, 183, 207, 208, 212, 217
S. Overig	6, 31, 58, 70, 83, 92, 93, 121, 150, 160, 167, 169, 212

5 Afkortingenlijst

Gebruikte afkortingen

SVWOL	Structuurvisie Windenergie op Land
de Structuurvisie	Structuurvisie Windenergie op Land
SVIR	Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte
plan-MER	Het milieueffectrapport
plan-m.e.r.	Milieueffectrapportage (procedure)
NRD	Notitie reikwijdte en detailniveau
VKA	Voorkeursalternatief
RCR	Rijkscoördinatieregeling
SDE+	Subsidieregeling Duurzame Energie
IenM	Infrastructuur en Milieu
EZ	Economische Zaken

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Ministerie van Economische Zaken

vijfkeerblauw.nl | AW4-615808 | april 2013